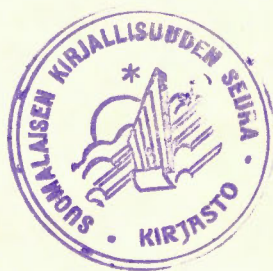

20983

B. i. 19. 4. *Rothstein*

Pitäjäänkertomuksia.

II.

Waskjärven pitäjän kertomus,

kirjoittanut

J. M. Salenius.

Kartalla ja yhdellä kuvalehdellä varustettu.

SUOMALAISEN
KIRJALLISUUDEN SEURA
HELSINGISSÄ.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Small handwritten text or markings at the bottom left corner, possibly a date or initials.

N° 20983.

Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran
Toimituksia.

47 Osa.

2 N^otko.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1870.

30

2000000000

2000000000

2000000000

2000000000

2000000000

2000000000

2000000000

2000000000

Pitäjään kertomuksia.

II.

Walfjärwen pitäjän kertomus,

kirjoittanut

J. M. Salenius.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1870.

Ulkomaisten kassien...

11

Näytetty: C. R. Lindberg.

...

...

...

...

...

I. Walkjärwen pitäjän rajat.

Suomen lahden ja Laatokan välisen kannaksen keskellä, Wuoksen lahden puolen on Walkjärwen pitäjä. ¹⁾ Sen kirkolta on 7½ peninkulmaa Wiipuriin, 9 peninkulmaa Pietariin, 66 wirstaa Kätkäsalmele; sen naapuripitäjinä omat: Lännessä Pyhäristi (Walkjärwen entinen emäpitäjä) (raja kulkee, etelästä alkain, Siidenojaa ja Nieskalampea myöten, poikkeaa sitte näistä westistä ja mutkistelee 8 wirstaa pitkään, 2 w. lewäään Punnukseen, jonka halki se ojentaisse melkein suoraa pohjoista suuntaa Wuoksen etelä-rantaan asti, kääntyy sitte pitkin Wuoksen selkää, luoteista suuntaa menemään, kunnes se äkkiä polwistuu koilliseen, pohjoiseen, kulkee Uudenkylän kannaksen poikki ja viimein yhtyy Kätkäsalmen kihlakunnan rajaan); koillisessa Antrean pitäjä (raja kulkee tuosta Pyhäristin rajan yhdysoikasta suoraa itä-kaakkoiseen siihen rajapyykkiin asti Hirwisaaren keskellä, missä Walkjärwen, Antrean, Kätkäsalen ja Sakkolan pitäjät yhtehen yhtywät) ja Sakkolan pitäjä (raja kulkee kaakkoista ja eteläis-suuntaa Hirwisaarta myöten, jonka lounaiskulmassa on wanha waltaraja-pyykki, Uunkiwi, ²⁾ sitte Wuoksen selkää myöten Metsäwirkin kylän etelä-puoleen ja niemen halki Päiwäkiwen kylään, jonka rannalla on wanha waltarajamerkki, Päiwäkiwi; ³⁾ siitä kääntyy raja äkkiä suoraa itään-

1) Siinä luettelussa, joka w. 1692 kaikilta maaherroilta annettiin kunnikaalliseen kansliaan, sanotaan, että Mälän pitäjään kuului Walkjärwen eli Walkiasaaren kappeli; niissä oli yhteensä 514 ruunu- ja 94 reissi-tilaa (katso Lagus'en kirja „om Finlands geografi i äldre tider“).

2) Tämän kiwen nimi kirjoitetaan wanhoissa kirjoissa Uthenkiwi; kansan suussa kuuluu se Uunkiwi (Udunkiwi). Metsäwirkinmaan ja Sakkolan välillä on Hirwisaarella Rakokiwi rajapyykkinä.

3) Päiwäkiwi oli ennen Wuoksen selällä, mutta Wuosta laskeutaisja, joutui se kuiwalle; nyt se on ihan rannan reunalla. Siihen owat hakatut sywät uurteet, jotka rajan suuntaa wiittaawat. Kanssa juttelee, että siinä

päin Sadejoen suuhun, jossa Walfjärwen, Sakkolan ja Raubun pitäjät yhtywät); idässä Raubun pitäjä (rajana on Sadejoki); kaakkoisessa ja etelässä Kiwennawan pitäjä (raja mutkistelee lounaista suuntaa metsien halki ja pitkin pieniä jokia, viimein Härkäjokea myöten, joka Walfjärwen pitäjän lounaisimmassa kolkassa yhtyy Hiidenojaan). — Tuo rajakohta Hirwisaaresta aina siihen paikkaan asti, missä Walfjärwen kaakkoisraja poikistuu Sadejoesta länteenpäin on tyllä merkittinen, sillä aiwan siinä kulki waltaraja (Rajajoen suusta alkain) Ruotsin ja Wenäjän hallituskuntien välillä vuosina 1323—1609 tahi vuoteen 1617:kin saakka, sillä silloin vasta raja oikean sowingintokirjan mukaan muutettiin eteläisemmäksi (Walfkeatiwelle Inferinmaalla). Siitä saakka kuului siis koko Karjalan kannas, sen eteläosain Ruotsin waltakuntaan ja se pysyikin niinkään ison wihan aikoihin asti, jolloin Walfjärwikin ensikerta kauaksi joutui Wenäjän hallitsijan alle, sillä siitä ajasta on se yhtä perää Wenäjän woittomaana ollut. Nykyisin kuuluu se, omituisena nimismieskuntana, Äyräpään kihlakuntaan, Wiipurin lääniin. Lainlaatimisen suhteen kuuluu se, omituisena käräjäkuntana, Äyräpään tuomaripiiriin, Wiipurin laamannikuntaan ja Wiipurin howioikeuden alaan. Kirkollisissa seikoissa kuuluu se Kätkisalmen eteläiseen rowastikuntaan ¹⁾ Porwoon hippakuntaa; terweyden hoidon suhteen Wuolan neljä vuotta takaperin asetettuun lääkärikuntaan (sitä ennen kuului se Wiipurin lääkärikuntaan). — Pyhäristi ja Walfjärwi olivat ennen yhtenä käräjäkuntana (käräjät silloin pidettiin Kuusassa tahi Pellilässä). Taisipa Kiwennapakin vielä vanhempina aikoina kuulua samaan käräjäkuntaan, sillä w. 1745 (Elof.) oli säännöllinen käräjä Pyhäristin, Kiwennawan ja Walfjärwen asukkaille Ryyrölän howissa (samalla tutkinto autiomaisista ja resteistä) w. 1756 Walfj. pappilasja. Wuonna 1812 (1784?) pääsi Walfjärwi erinäiseksi käräjäkunnaksi.

ennen oli kaikkelaaisia merkkiä ja puustawia, mutta kun se fitte herkesi waltarajana olemasta, käänsiwät Wenäläiset sen alasuin ja wierittiwät sywemmälle. — Sadejoki kirjoitetaan wanhoissa kirjoissa Saijanjoki ja milloin mitenkän. Kansan suussa kuuluu se Saajejoki (Sadejoki).

¹⁾ Vuoteen 1812 (7 p. Lokak.) saakka kutsuttiin tätä rowastikuntaa „Karjalan eteläiseksi r.“, waan tuomiokapituli määräsi silloin, että nimi muutettaisiin.

II. Maan laatu ja ala.

Niinkuin muuallakin Karjalassa on Valkjärvellä hywin harwasia kohdassa awarampia tasankoja. Wuoksen pohjoispuolella ja paikoittain eteläisilläkin rannoilla on toki alawampia, tafaisempia maita; on pitäjän eteläisimmäsä ja itäisimmäsäkin kolkassa mäettämiä seu-tuja, joissa pitäjän paraimpia hongistoja kasvaa, waan muualla et muuta huomaa, kuin mäitä, harjuja, laaksoja ja palteita. Yhtäkään wuorta, kallioa täällä ei löhdy, waan nuot hieffa-kunnaat wetävät kyllä korkeudeltaan wertoja muun Suomen wuorien kanssa. Harjanteet mutkistelewat melkein samaa suuntaa, kuin Wuoksi luoteen ja kaakkoisen, lännen ja idän välillä. Näyttää, ikäänkuin jonkun ankaran wedentulwan laineet olisimat niitä kyhänneet, jättäen notkoihin järwiä ja lampia asuffaitten ihastukseksi, maitten hyödyksi, wirwoitukseksi. Jos Wuoksen etelä-rannalta lähdet kulkemaan yhä eteläänpäin, niin on ensin tafaisempia hawu-metsämaita, sitte tulee laakso eteen, jonka poh-jassa nuot lufuisat järwet, Raakola, Saarijärwi, Nurmijärwi j. n. e. lewittawät laineitaan; se pitkä alanko wiettää itäänpäin, sillä kaitfi nuot järwet purkaawat wettäen Sadejokeen. Tuon sywänteen etelä-puolella kohoaa korkeita harjuja, warsinkin Riihirannan kylän tienoissa, jotka paikoittain owat pyöreitten kaffarain kaltaisia, ja joilta mitä kauniimpia näkhaloja on katselijalle tarjona. Niin näkhy Riihirannan likeiseltä korkealta Koffo-mäeltä kauas Antrealle, Heinjoelle, Wuoksen taakse, Räisälään ja Sakkolaan päin. Wiimeksi mainitun harjun etelä-puolella on se laakso, jossa Sauholan kylä ja sen niityt owat; sen länsipäähän kiertyy Raakolan kaakkoiskulma. Wähän eteläisempänä, erään harjanteen toisella puolella on se laakso, jossa Sauholampi ja Valkjärwi (jonka rannalla kirkko on) wierittawät wesiään. Waan pitäjän korkeimmat ja sywinmät, miltei alpinmukaiset seudut owat sen lounais- ja etelä-osisa, Pyhäristin rajaa wasten. Punnuksen kaak-koispäästä alkaen ja ikäänkuin tuon järwen sywänteen jatkona ulottuu pitkä, polwikas laakso pitkin Punnuksen päähän laskewaa jokea, kaak-koista suuntaa aina Riwennawan rajalle saakka; sen pohjoispuolella on se pitkä, leweä harju, joka, vähän wäliä, ulottuu Sarkolan ja Jutikkalan kylistä pitäjän itärajalle asti ja joka myöskin erottaa Sauholammin ja Valkjärwen eteläisemmistä notkoista. Tuossa maini-tussa harjussa on lukemattomia sywänteitä (2 äpäthautain) ja kuffu-

loita, warfsinkin sen etelärinteillä. 1) Wunuffalan kylän yläpuolella sanotaan sitä Bajukfoin seläksi ja Bajukfoinmäeksi, jolta näkyy hywin etäälle etelään päin; wähän tuonnempana on sitte Kieluffmäki ja pienet Kielukat, Rahtalan kylän likellä on Linnamäki, korkein niissä paikoin; janoisissa paikoissa owat Patasiin palteet, Munamäki j. n. e.; Lantilan kylän länsipuolella, likellä Punnuksen rantaa on toinen Linnamäki. Menepäs sitte tuon shwän, Punnuksen päästä alkawan laakson poikki, sitte wasta tulet Walfjärwen witäjän Sweitsi-osaan; siellä, warfsinkin Salokylissä, on jyrkkiä harjuja ja notkoja ristin ristin, itäänkuin wallattomuudesta kierrellen, wälttäen toisiaan. Tuon laakson eteläwallina on Hiidenfeltä, joka alkaa Punnuksen kaakkoisrannalta ja siinä kohdassa on jyrkin, korkein; sen nenää eli päätä kutsutaan Hiidenmäeksi eli Wihityksi mäeksi, Wihintämäeksi (josta wasta enemmän). Suonta'an paikoilla kutsutaan tuota feltää Mäkien mäeksi 2); idempänä ja kaakkoisempana hajooa harju sitte useihin hmypyröihin, haaroihin, jotka laaksoineen täyttävät koko sitä pitäjän kulmaa. Siellä on Keisarinmäki 3) (Nirkkolasta eteläänpäin), Sukfosiin mäki, Harwain honkien mäki, Myhkyrin mäki; Salokostealan tienoissa on Kytöhywiin maa, Saunasaari, 4) Yrjänäsaari, Saunakorpi, Saarenmaa, Hirsi-

1) Nirkkolasta pari wirstaa etelään päin on „Saloruomi“, julma sywänne, joka ilmutui eräänä yönä tämän vuosifadan alussa, ukfosen jymytestä. Kun sateentulwa wei maalohkareen, wieri usea mylly paikoiltaan Punnukseenpäin ja jauhofäkit löydettiin korkeitten mäkien päältä. Korkeita herroja Wiipurista ja Pietarista käwi kummaa katsomasja. Nyt se on niittynä ja kaswaa heinäa wahwalta, jotta siinä sywänteesä, korkeitten hiekkäyräitten välissä on kaffi latoakin.

2) Sentähden sanotaankin niitä paikkoja waan „mäiksi.“ Kun sanot: minä tein heinäa mäissä, tiedetään järkeään, mitä kohtaa tarkoitat. — Noista Linnamäkilöistä en ole kuullut mitään erinäistä tarinaa eikä niissä wallinjäänköfiä mahda löytyäkään.

3) Paimenilla oli ennen tapana kulettaa (mistä waan löysiwät) Keisarinmäelle kalkuisaan, taskuisaan kaitellaisia kauniita, walleita kiwiä, joista sen kulkulalle tekivät „Keisarin tarhoja“ ja oliwat sitte siellä „tarhajillaan“.

4) Kostealan kylän asukkailla oli niissä syrjäisissä paikoin niittynä ja raateita, ennenkuin Salo-Kostealassa ensinkään taloja oli. Heillä oli siellä waan „saunoja“, joissa työaikana oleskeliwat; silloin pidettiin ajasta luttua. Nyt pyrki jokainen taloonsa yöffi, waikka olisi kuinka kiire työatka; wieläpä aamufilla pitää olla kahwifuppi pöydällä, ennenkuin työhön mennään. Nuot „saariksi“ kutsutut mäen kulkurat mahtawat ennen saarina olleetkin; luulta wasti ulottui Punnus silloin pitkin kaitfia näitä laaksoja pitäjän etelä-osaasa.

metjän saari, Antin saari, Innan saari, Tikan-, Kosfin- ja Kasfi-saari; notkoista nimitetään Kirkkolan perällä oleva Sotamajojen-notko. ¹⁾

Koska nyt lyhykäisesti on puhuttu pitäjän kummuista ja laaksoista, niin katkastellaamme, mitä pohjaperää tuon epätasaisen maanpinnan alla löytyy. Se on enimmäiten hiekkaperäinen ja kiviä löytyy yltäkyllin; toki ei warsin paljon noita suuria wierukiviä, joita wendetulwa tahti jää ammoain aikoina on hajoittanut ympäri Suomen nientä. Multakerros, waikka hoikkakin, peittää paikoittain hiekkaperää ja nostaa vähän runsaampaa ruohoa. Muutamissa kohdin on myöskin sawiperää, joka on wiljamampi kuin laihat hiekkapelot, jotka paljon fontaa waatiwat ja paremmin kelpaawat kaura- kuin ruis-maiksi. Sawimaata on enimmäiten Sutikkalan, Sarkolan ja Wuoksen puolella, waan oikein jäykkää sawea täältä ei mistään saa; se on kerkeää, wetelää hiekkasekoista sawimultaa, jonkatähden tiiliä ei synny hyyiä. Kalkkia on myöskin waikkea saada liitienoilta; siitä hyyistä ei tiili- eikä kalkki-huoneita paljon rakennetakaan. Kivilääviä muutamissa taloissa on tehty, mutta seinät tehdään waan oikein paksuiksi, eikä niitä rapata. Kosko maan ala on wanhanaikuisen mittauksen mukaan 85,026 maamitteistä tynnyrialaa (vuoden 1854 matrifelisja sanotaan 89,689 tynnyrialaa), wettä 16,632 t. a.; peltoina on 1,853 t. a.; niittihinä 4,020. Wuoksen laskeminen on paljon vähentänyt wesien ja enentänyt mantereen alaa. ²⁾ Pellot owat luultawasti tuon wanhan mittauksen perästä jotenkin enenneet alaltaan warsinfin Wuoksen puolella, ei kuitenkaan peräti paljon, sillä mitä aikaa talonpojalle jääpi jällelle, kun wanhat maat owat ruokitut, käyttää hän enemmin kaskenperkaamiseen, kuin peltojen laajentamiseen, warsinfin kun hänellä on vähän fontaa ja kasket eiwät hänen werojaan eikä muita rasituksia korwoita. Kasket jääwät muutaman vuoden kuluttua metsistymään, heinittymään; niitä siis ei woi lukeakaan tuohon peltojen tynnyrialain summaan. Yhä enenewät autiomaat vähentäwät myöskin peltojen tynnyrialain summaa. Tasaisia, lakeita wiljamaita ei löydy sanottawaksikaan; näkien rinteillä kaswaa Walfjärmeläisille leipää.

¹⁾ Siinä sanotaan kansa muinoin jotaaikoina olleen piilosja; heillä oli fiellä salamajoja (sotamajoja).

²⁾ Kosko Wuoksen lasken historialliset seikat Sananlennättimesjä w. 1857 ynnä muissa sanomalehdissä.

Bellot ovat yleisesti sanoen laihat, pienet, kiviä, kehnosti ojitetut ja ruokitut; wiljamimmat maat ovat Punnuksen rannoilla ja Wuoksen molemmin puolin, jossa on ihan toista maanlaatua kuin muualla pitäjässä. Itätuuli tuopi tavallisesti poutaa, länsituuli sadetta. Halla puree täällä kowasti kasveja, warsinfin tattaria. Otria täällä ei kaswa hywästi; wehnää ei wiljelläkään. Omenat (potaatit) eiwät riittä koko wuodeksi, waikei niitä paljon eläimille anneta eikä wiinanpolttoon käytetä. Pellawasta ja hampua wiljellään waan omaaksi tarpeeksi; kuminoista ei huolita; humalatarhat ovat wähenneet alituisista asukaitten muutoista. Ruis antaa hywinä wuosina 8:nnen jywän, touot 6:nnen, mutta tavallisina wuosina ruis 4:nnen, touot 3:nnen. Tattari antaa useasti runsaan tulon (esimerk. w. 1823 30:nnen jywän) useasti myös ei mitään (tattari saattaa taloksi, tattari saattaa talottomaksi). Ruis joutuu walmiiksi heinäkuun lopussa, niin otrakin; kaurat ja tattarit walmistuwat tavallisesti Elokuun lopussa. ¹⁾ Wuoksen pohjoispuolella walmistuwat kaikki kaswit pari wiikkoa ennempänä kuin sen eteläpuolella. Wanhat ukot muistawat vielä aikoja, jolloin ruiskappa maksoi 5 kop. pankossa; sitte hinta yhteen aikaan nousi kymmeneen kopeekkaan ja silloin sitä katsottiin lopen kalliksi. Nyt ruistynnyri maksaa 6 ruplaa, kaurat. 4 tai 3 hopeassa. Wuonna 1830 kylwettiin pitäjässä peltoihin 1406 tyynn. ruisista, 310 otraa, 950 kauraa, 40 herneitä ja papuja, 450 omenia; paitti sitä kasihin ja soihin. Omenamaat eiwät täällä ole paljoa suuremmat kuin naurismaat Uudella maalla. Mitä kylwön aikaan tulee, niin sanotaan näin: „Kymmenes wiikko ennen wanhaa Pietarin päiwää on kylwölle „kylä hywä“, yhdeksäs on ylimys, kahdeksas on kaikkein paras, seitsemäs on selwä kyntö, kuudes on kurja kylwö, wiides on tattarin kylwöaika“; neljännestä ei ole wirkettä mitään, waan w. 1867 kylwö wasta niin myöhään tapahtui.

Riitit ovat pienet, huonolaiset, useimmissa paikoin mättäitä täynnään, epätasaiset ja sammalikot; enimmiten kaswaa saraheinää; kehnosti heinämaita ruokitaanfin; syksyillä ja kewäillä ajetaan niille eläimiä. Soita ja rämeitä, joissa kaswaa wähenkin heinää, niitetään,

¹⁾ Katso Walfjärwen talousseikkoista: „Underrättelser från kejserliga finsta hushållningsämbetet; andra samlingen N:o 6 (år 1824)“; sitä löythy kirjoitus: „Om hushållningen i Walfjärwi socken af profsen och ridd. J. Stråhman.“

waikkei aitoja ole ympäri. Heinät eiwät riitäkään eläimille; silppua annetaan hewoisille, olkia lehmillä, jonkatähden viimeisistä lähteekin hywin wähän maitoa. Heiniä läski w. 1830 koko pitäjästä 3,900 kuormallista (jokainen sisälsi 50 leiwiskää).¹⁾ Paraat niityt löytywät pitäjän etelä-osassa ja myöskin Uudentylän asukkaille on Wuoksen laskemisen jälkeen karttunut hyviä heinämaita ja lietettä. Suurin niittymaa koko pitäjässä on se laakso, joka Punnuksen päästä ulottuu kauas kaakkoiseen päin; molemmilla puolin olewien harjuin kalteisissa poikki-notkoksissa kasvaa myöskin heinää usealle talolle. Kaikkia niitä niittyjä sanotaan yhdellä nimellä „mäkien niityiksi“; siinä awarassa, jotenkin tafaisessa laaksossa, jossa nyt on noin 300 (?) latoa, oli ennen suuret suot ja metsämaat, koska juurikkaita vielä tuntuu niin paljon. Menneen vuosijadan keskellä se raimattiin. Wertoja mäkien niittihin kansa wetäwät ne heinämaat, jotka ovat Sadejoen rannoilla, Raubun rajalla ja kuuluvat Weikkolan sekä Wunukkalan ja Nurmijärwen kyliin. Nämät hywät niityt ovat toki useimmissa paikoin westissä ja hyllymaan mukaisia. Westinä vuosina painaa kosteus niitä woimattomiksi. Soita ja suonmukaiista maata löytyy kylä kortojen välissä, josta west ei pääse juoksemaan, koska useassa kohdassa on ylewää maata alangon kaikin puolin ja ihmisen käsi täällä ei vielä ole wireämpiin kuivattamishankkeisiin ryhtynyt. Suurimmat ovat seuraawat suot: Wiharilan, Lautsaaren suo, Palosuo, Saaren suo, Neksamon suo (nämät ovat Punnuksen eteläpuolella). Kaakolasta luoteeseen on Rajasuo; pitäjän koilliskulmassa Konnun suo; pitäjän kaakkoisosassa Suursuo ja Jäensuo sekä Kuotasuo. Luultawa on, että Laatokka ja Suomen lahti ennen oliwat yhdessä ja Karjalan kannas siis meren pohjana; vielä täällä hawaitaan, että west useimmissa järwisä alentuu; maawoitto siis yhä jatkautuu siitä alkaen, kun nämät paikat alkoiwat merestä kohota. Niinikään ovat Wäljärwi ja Sauholampi ennen olleet yhtenä järwenä. Usea suo, niinkuin suuri osa Wäljärwen muutamia maata on leipämaaksi kelwoton. Wäitetään kylä, että suoruuksi jo ammuin aikoina on ollut tawallinen elatuskeino Samossa sekä Karjalassa, mutta wasta myöhimmillä vuosikymmenillä on se täällä päässyt parempaan kuntoon. Suurimmat suowiljelykset ovat Mariniemessä sekä Wuoksen puolella (Uudessa kylässä, Hirwisaaressa).

¹⁾ Kaso Knorring: Gamla Finland.

jossa Wuoksen laskemisen jälkeen on wiljeltäviä soita karttunut; siellä wiljellään muitakin leipämaita taitavammin ja ahkerammin kuin pitäjän muissa tienoissa. Mariniemi on Wuoksen etelä-rannalla, Suurpääniemen ja Pustinlahden välillä. Sarkolaiset ja pari Sutikkalan numeroa ovat siinä osalliset. Mariniemessä on waan 2 taloa (Kofin ja Karjalaisen). Ne olivat siinä jo 20 vuotta takaperin, jolloin se suokorpi paloi ja sitä alettiin wiljellä. Weikkolan homin herra on Sarkolan perällä raadellut Lahdenkorpea suopelloksi ja Siparilan sekä Nurmijärwen takana on myöskin suota wiljelty. Heinämaita syntyi useasta suosta, jos niitä ojitettaisiin, ruokittaisiin. Monella niityllä onkin suonimi, esimerkiksi Waarinsuo Nirkkolan perällä.

Kankaita, joissa kasvaa waan kanerwikkoa ja wiidakkoa, löytyy kyllä näissä hiekkaperäisissä seuduissa; warinkin karttuu niitä runsaasta kasven poltosta ja metsän tuhlaamisesta, josta wasteedes laweammin puhutaan. Seuraawia luettelemme: Kapamaan kangas, Latwa-, Metelimäen-, Patašin-, Kefonmäen-, Peräkorwen-, Hepoharjun-, Pesoin-, Mustjärwen-, Hywiinselän-kangas. Niwan metsätöntä maata on Hiidenselällä, jonka leweä harju wähittäin wiettää pitäjän rajalle päin.

Dudompia maanlajia, kiviortteja täällä tietääkseni ei ole. Punamultaa ja ruostemaata löytyy kyllästä wesiällä niitylöillä, liiatenkin pitäjän kaakkoispuolesa; maalingiksi edellistä ei ole käytetty. Malmia wuorittomasja pitäjässä tietysti ei mahda olla muuta, kuin mitä järwissä ja soissa löytyy. Walfjärwessä on wahvasti rautamuroa, waan eipähän tuota paljon ole käytetty. Rautulaiset nostivat siitä ennen Sumbulan rautaruuffia warten, mutta taukošiwat kohta työstään ja heittiwät läjät rannoille. Kentiesi käytettiin sitä täälläkin muinoin, niinkuin silloin tehtiin muuallakin Karjalassa, waan noin 200 vuotta takaperin tuli maahan paljon Wenäjän rautaa ja sen perästä on raudan kerääminen wedestä jäänyt Karjalaisilta unohduksiin. Oikeaa rautamultaa on niityillä Härkäjoen warrella. Kivennapoiiset eiwät enää saa siitä tulettaa Raiwolan ruuffiin, koska niityt pilaantuwat. Kapakiveä on jotenkin runsaalta, waikka sitä teitten likipaikoilta on paljon häwitetty; sehän tekee Karjalan tiet niin mainion kowiksi ja tasaisiksi.

Korpia: Kofkohoin korpi, Lahden-, Kanaojan- (pitäjän luoteiskulmasja), Nlijärwen korpi (Nurmjärwestä etelään.)

Ennen on ihan kylien likellä kaswanut hirsimetsää, jonka aikapassuja hirsiä wielä nähdään wanhojen pirrtien seinissä; nyt semmoi-

fia saapi etsiä peninkulmien periltä. Syinä siihen ovat lastipoltot, metsäpalot ja huolimattomuus metsän holhoamisessa. Hirsimetsää löytyy vielä pitäjän länsi-kulmassa; suuria hongistoja tawataan Nurmjärwen, Waalimon ja Pasurin välissä sekä Nurmjärwen ja Raudun välisissä paikoissa. Näremetsiä ei ole muualla, kuin Jutikkalan, Nurmjärwen ja Teppolan tienoissa. Lautsillan lähistössä niitä ennen oli paljon ja safealta, waan ne paloiwat palovuosina (wiimeisinä sotavuosina.) Alliskalan kielillä olemaa näverryhmää on karsittu, vähittäin hämitetty. Vuoksen takana kasvaa enimmäiten koivumetsää, niinpä hän Punnuskenti tienoissa. Riisirannan kylän asukkaista kutsuttiin ennen "päivän näkemättömiksi," sillä he asuwat korkean mäen pohjoispuolella ja sillä mäellä kasvoi silloin niin korkeaa metsää, ettei talwen aurinko paljon näkynytään kylään. Wirkkilän warakkaan kylän alue oli vielä 3 miespolwea sitte korpena; se joutui myöhemmin asutuksi, kuin naapurikylät, Uusikylä ja Päiwäkiwi. Sentähden kutsutaan vieläkin Wirkkilän peltoja korpi-nimillä; toista sanotaan keltaformeksi, toista honkiformeksi j. n. e. Ne muinoinset sodat, jotka häwitivät muun Walkjärwen pitäjän, eiwät mahtaneet ulottua mainittuihin Vuoksen takaisiin kyliin, jos niitä niinä aikoina paljon lienee ollutkaan. Ne taifuwat suureksi osaksi olla korpina; "taiwaan linnut waan lentelivät ylitse." Todistuksena siitä, ettei uutisajunnot eikä talonpoikien huolettomuus yksinänsä ole häwitäneet metsiä, mainittakoon tässä Walkjärwen metsän tuhlaajasta, Weikkolan homin herrasta Blandowista (Rantowasta.) Niissä suurissa metsissä, jotka owat Sarkolan perällä, loikoo julman paljon mädänneitä aikahirsiä; niinpä hän Nurmjärwen ja riisirannankin paikoilla; Vuoksen rannalla on myöskin hänen hirsiröykkijään mätänemässä. Niitä kaikkia kaadatti Blandow, tuletti paljon maata myöten Wiipuriin, enemmänpä jäi metsään. Koettihan niitä wettäkin myöten (Vuosta myöten Jääskelle ja sieltä sitte maata myöten Wiipuriin) tulettaa, waan yhdistetyt hirret hajosiwat Vuoksen selälle. Kortejoella oli hänellä saha, misä nyt on mylly. Sen sahan ympäri oli ennen niinkuin lopotti ikään; siinä oli lasitehdas, asui neula-seppä ja waatteen kutoja; ¹⁾ kaikki sitte häwisiwät pois, kun saha pantiin weloista kiini ja wendentulwa sen hämitti. Blandow ei tolkulla tehnyt mitään; hän maksoi työmiehille haffaamis-palkkaa enemmän, kuin

¹⁾ Vuoden 1811 paikoilla oleskeli pitäjässä kaffi sahalaisista, aiwinaan kutoja Wittlegar ja fikoriankaswattaja Adler.

Wiipurin herrat hänelle tarjosivat hirsistä ja laudoista; sähä olikin pieni eikä se warsin joutuisaa leikannuttaan. Kun wellamiehet anastivat hänen tulonsa, eivät talonpojat enää saaneet maksaa weroaan luonnossa, waan rahassa.

Metsää myiwät Wuosjentakaiset paljon eräälle herralle siihen aikaan, jolloin höyrymasiina muutama wuosi liikkui täällä Wuoksen felillä; hän hakatti puut halkoloiksi; pinot märkänewät siellä metsässä.

Metsän hulkaamista vastaan on jo ammoin aikoina asetusta ilmestynyt. W. 1746 23 p. Kesäk. antoi Wiipurin ja Räikälän maakunnan oikeus (Keisar. Elisabetin nimesä) kansliastaan säännön, että, waikka jokaisella vuosien 1647 ja 1664 kunink. asetuksen mukaan on oikeutta käyttää metsäänsä omin mielin, semmoisia hirsistä, jotka tywipuolessaan, paksuimmasa kohdassa, owat 12 werfshoffia poikkimitalleen tahi vielä paksunmat, toki säästettäisiin, eikä niitä ilman metsäherran Fodellin, kuvernöörin ja amiraalikunnan lupaa saatu kaataa; niitä otettaisiin sitte sota-laiwaston ja ruunun tarpeisiin; talonpoikia waroitettiin myös ylimalkain metsiä häwittämästä. Kunink. asetus wuodelta 1690 (10 p. Marrask.) metsäwarkioista ja niitten estämisestä sekä sammuttamisesta lähetettiin w. 1771 Wiipurin maakomissariatista pitäjiin 2 kertaa wuodesa (Toukok. ja Heinäk.) julistettawaksi. Soulufuussa 1811 walitti yllämainittu Blandow piispan kirkereihin annetussa 11 pykälän pituisessa kirjoituksessa pitäjän rowastia sekä talonpoikia vastaan. Siinä syytettiin jälkimmäisiä siitä, että muka ilman lupaa, hirsistä hakaten ja metsää polttaen, oliwat 8 wuodesa pilanneet mitä kauniimman petäjikön 5 tahi 6 wirstan laajaksi autiomaaksi; rowastin wäitti hän esimerkillä siihen kehoittaneeksi. Tätä ewättiin tyhkönään kirkereissä, sillä Blandow itse oli hakattanut sangen paljon mastopuita ja tuffihirsistä, jotka silloin jo aikoja oliwat olleet metsässä mädäntymässä. Muutama wuosi myöhemmin sai hän kuitenkin syytä uudestaan walittaa talonpoikien pilatöistä. W. 1818 (Elok. 11 p.) lähetti hän maaherralle Walleenille selityksen Jutikkalan ja Sarkolan kylien välisissä riidoissa tiloista (Raukimen, Korpojan ja Leppojan kaskimaista ja lehdöistä ynnä Mariniemen koiwikoista) ja luvattomasta wiljelyksestä. Wuoden 1786 mittauksen mukaan oli Jutikkalan ja Sarkolan kylissä yhtensä 8 taloa, joilla yhteiseksi käyttämiseksi oli 1040 tynn. alaa wiidatkoa, 3,532 t. a. torpimetsää ja 2,735 t. a. suota. He oliwat sitte kauwan aikaa kas-

ken polttamisella hävittäneet metsiä ja viimein 1816 laskeneet tulen kaskesta korpeen, jota paloi 57 ja 59 wirstatolpan väliltä Wiipurista Käikisalmeen wiewän maantien warrella. Noin 100,000 sähätkkää taisi silloin joutua tulen omaaksi. Sarkolaisilla ja Jutikkalaisilla oli myös tapana, talwella wiedä paljon hirsiä, halkoja ja aidaksia Pyhäristiin kaupaksi ja talwella rakentaa walmiita huoneita ikäänkuin omaaksi tarpeeksi, joita sitten kesällä uittimat Punnusta myöten Pyhäristiin. Talwella 1815 myiwät talonpojat noin 6000 huonehirttä wiimemainittuun pitäjään. Samana vuonna rakennutti Blandow 4 wirstan päähän Sarkolasta, Korpiojan äärelle, metsäwahdin asunnon hywine uunineen, mutta koko rakennus häwisi äkkiä. Jutikkalaiset sen möiwät Pyhäristiin. Molempien kylien maat oliwat sangen hywät, niin että woivat kylwää noin 10 ja 12 vuotta peräkkäi ilman lannoittamista. Näin kertoi Blandow kirjoituksessaan asianhaarat, waan hän oli suuri walehtelia. Maaherra kielsi Sarkolaisia ja Jutikkalaisia kasinkertaisen sakon (40 rupl. hop.) uhalla (2 p. Lokat. 1813 oli maah. Stjernwall ensin säätänyt yksinkertaisen sakon samasta asiasta) ilman haettua suostunnusta kaskea polttamasta tahi muuten metsiä kaatamasta, kunnes heidän keskenäisestä riidasta oli päätetty. Rihlakunnan oikeus määräsi riitamaat edelleen olemaan yhteisomaisuutena; laamannioikeudesta lykättiin asia kuvernöörille, sitte homioikeuteen j. n. e. Juttuauikanakin polttiwat Jutikkalaiset ja warsinfin Sarkolaiset (päällekantajat) kaskea, kiellosta huolimatta. Edelliset oliwat toki kuvernööriltä lupaa hakeneet, waan eiwät malttaneet wastausta odottaa, ennenkuin kasikityöhön ryhdyttiin. Sjojakoa kaihottiin yleisesti.

Koska metsistä on ollut puhetta, niin mainittakoon myöskin, että pähkinäpuita ja saarnipuitakin tawataan metsissä, „mäkien-mäkien,, palteissa. Wuoksen muutamassa saaresa kaswaa niinikään oudompia kaswilajia. Yksi tammi kaswaa Kostealan kylän kujaisissa. Pihlajoiata nähdään enimmiten pihjoilla; niin tuomiakin. — Mitä petoihin tulee, niin näkyy karhuja Uudentylän metsissä, misä asujia on harwalta. Kivennawan puolella niitä myöskin on nähtynyt. Susia täällä tapetaan jontensakin paljon; enimmiten niitä ammutaan haaskoilta. Hirwiä on nähty toisinaan. W. 1866 ammuttiin 3 Weikkolan ja Kirkkolan väliltä. Kivennawan miehet ajoiwat niitä takaa kodistaan saakka. Walljärwen mies ampui yhden niistä. Zaniksia ja lintuja on runsaalta; edelliset saawat olla rauhasa; jälkimmäisiä wiedään paljon Pietariin

luvattominakin aikoina. Kettuja pyhdetään vähän. Ennen käytiin koko pitäjältä jahtia; susia sekä repoja siten saatiinkin; nyt ei pariin vuoteen ole koeteltukaan. Joka samulta maffetaan vuosittain 6 pen- niä petojen tappajille annettavaksi. W. 1818 (Jouluk.) päättivät pitäjäläiset maaherrafanslian käskyn mukaan, että säännöllinen jahti- meno pantaisiin toimeen ja jahtiwouti asetettaisiin, joka saisi kaban ru- ista joka talosta. Siltawouti sai silloin myöskin jahtiwoudin amma- tin huostaansa. Jahdin laiminlyöminen oli tuottanut paljon wahin- koo. Maaherra Klindowströmin käskystä antoi rowasti vuodelta 1824 seuraavia tietoja: pedot olivat sinä vuonna tappaneet 26 hewoista, 11 warjaa, 28 lehmää, 4 wassikkaa, 13 sikaa ja 159 lammasta. Että jahti hywin vähän toimitti semmoisia wahingoita poistaakseen, oli jo huomattu w. 1836, jonkatähden tuumittiin jakea koko pitäjä piireihin; kun joku wahinko tapahtuisi, kiiruhtaisi sen piirin asukkaat, joita se oli kohdannut, wiholliselle kostamaan.

Selwyhden wooksi woisi jakea Walfjärwen pitäjän wedet kolmeen eri lahkoon, nimittäin: Punnusjärwi lisäwesineen, Sadejoki haaroineen, syrjäjokineen ja Wuoksi. Punnusjärweä kuuluu itäpuoli Walfjärwen pitäjään (länsipuoli Pyhäristiin.) Se on nimensä saanut mainiosta Jaakko Puntuksesta, joka sen rannoilla paljon retkeili. ¹⁾ Sen sywälle selälle jääpi talwella suuria railoja jäähtymättä ja kesällä nousee usein pinnalle myrkyllistä "kuparinhometta", josta koko lehmäkarja monta vuotta takaperin kuoli paikalleen, kun oli sattunut rannalle juomaan; talojatin kuolee siitä paljon, warsinfin pohjassa oleskelewia (tiisiä, lahnoja j. n. e.) onpa sieltä talwella saatu mateita, päät matoja täh- nään. Punnukseen laskee usea oja wetensä. Rajalla ja liellä rajaa Pyhäristiä vastaan juoksee Hiidenoja Niekka (Nekamo) lammesta Punnukseen; sitä kutsutaan alempana Wiharilan ojakki, waan alapuoli jääpi Pyhäristiin. Leppoja, Korpioja ja Rajaoja purkautuwat myös tuohon suureen järween; sen kaakkoispäähän laskee tuo pitkä ja pol- wikas Suonta'an joki, jonka suupuolta myös kutsutaan Walkeamatkan joeksi (Kalaojakki.) Sen lähteet owat Kiwennawalla; siihen tulee wettä

¹⁾ Pyhäristisä on Punnuksen kylä ja Punnushowikin. Sanotaanpa että Punnusjärwen pohjassa on Puntuksen tykkejä, jotka, jäätä myöden tulet- tettaisä, owat uponneet ja siihen jääneet. Pari vuotta takaperin tuumi eräs mies saada niitä näkywiin. Punnuksesta pohjoseen Sarkolan perällä on Punt- tuksen siltoja joissilla paikoilla.

pohjoisesta, Mielisjärvestä ²⁾ ja Martikkalanjärvestä, joista west ensin juoksee Mutajokeen ja sitä myöten Kalaojaan. Mutajoki tulee itse Kivennawalta, juoksee Kistilammin läwitse ja ottaa myös wettä Zuckolan ojasta. Etelästä saapi Kalaoja lisäwettä Naumajärwestä. Kalaoja, josta saadaan harjuksiafin, on rajana Salo-Walkeamattkan ja Kirkkolan, Suonta'an ja Raikkalan, Hiidenselän ja Walkeamattkan välillä. Pohjoisesta laskee Punnukseen Petoja sekä Helppolan myllyjoki (Eskofillanjoki), joka alkaa Suursuosta ja ensin mutkisteleo pohjoiseen, sitte kääntyy etelään; wäähän matkaa sen suusta ylöspäin on Helppolan mylly. Sadejoki (pituus 45 w.) ³⁾ alkaa soista Kivennawalla, juoksee pitkin Wenäjän rajaa ja sitte Walkjärwen ja Sakkolan ynnä Raadun wälitse Wuokseen (Kiwiniemen kosken yläpuolella.) Mutkallisesa Sadejoessa on paljon näkinfenkiä, komuloita (*Mya margaritifera*), joista löydetään helmikiwii. Mutta monta päiwää ja komua tuhataan, ennenkuin pienikään kiwi löytyy; rannoilla on aika röykkyjä komunkuoria, jottei wiikateella pääse likimaillelukaan. Kummata toki ettei komustaminen ole asetettu arennille, waan on jokaiselle tarjona. Pietarisssa saadaan toisinaan 15 ja 20 ruplaa suuremmista kiwistä. Komustajat käwewät wedessä ja etsiwät warpaillaan, kourillaan näkinfenkiä, joita on Walkeajoessafin. Sadejokeen laskee Walkjärwen puolelta Walkeajoki, joka tulee 4 wirstaa pitkästä Walkjärwestä; Walkjärween, jonka rannalla kirkko seisoo, laskee Zauhoolampi wettänsä erästä ojaa myöten, joka kairwettiin noin 20 vuotta takaperin, kun noitten lampien wälistä suota ruwettiin wiljelemään. Walkeajokeen yhtyy etelästä joki, joka tulee Mlätölän järwestä, pohjasta Koimuoja, sitte etelästä Raadusta tulewa syrjäjoki (Salajärwi jääpi nyt etelään, Whilampi pohjoiseen) ja sitte taas pohjoisesta kaksisaarainen syrjäjoki, jonka itäisempi haara tulee Mustjärwestä; sitte juoksee Walkeajoki Mäträlampeen ja sieltä Eskofillan alitse Sadejokeen. Kansaammin kuin Walkjärwestä tulee Sadejokeen wettä noista lukuisista lampiloista, jotka ulottuwat yhtä raittia lännestä itään miltei koko pitäjän halki. Väntisinnä on suuri Raatolan järwi lahtineen (Wehkalahhti ja Lehmalahhti) johon juoksee oja Zauholan laakfosta. Raakolasta juoksee Wihtarisen joki saarik-

²⁾ Mielisjärwi on sywä (7 sylvtä); siinä on paha weto, joka hukuttaa ihmisiä.

³⁾ Katto Gylldenin kirjoitus Suomen westistä Suomikirjassa w. 1863. Walkjärwen wedet luetaan siinä "Raatolan lantioon."

kaafen Saarijärveen; ¹⁾ Wihtarisen joen suussa oli ennen mylly; Saarijärveen juoksee pieni oja Naikalammesta; sen pohjoispuolella on Hyttilampi, kaakkoispuolella Häränfilmät; niitten kaakkoispuolella Koivankieli ja Wehkalampi; Saarijärvestä kulkee wesi Kortejärveen, siitä Kortejoen kautta toiseen Saarijärveen, Mustjärveen ja Tainjärveen, johon lounaasta tulee wettä Pitkajärvestä ja Aholammista. Tainjärven luoteispuolelle jääpi Herajärwi. Tainjärvestä tullaan Nurmjärveen ja sitte Sadejokeen. Sotkulampi ja Vitolampi ovat erillään Tainjärven ja Nurmjärven välillä. Näitten järwien ja jokien likitienoilla on mahdottoman lufuisalta pieniä, kauniita, kalaisia järwiä, joita ei löhdy kartoissa ja joista toiset purkautuwat yllämainittuihin järwiin ja jokiin, toiset owat umpilampina. Koruten lasketaan noitten lampien nimiä alkufoinnun mukaan: Häränfilmät ja Herajärwi, Pitkajärwi ja Pirunforma, Kortejärwi ja Koivankieli j. n. e. Wälkjärwen pitäjän awarimpana wesijaksena on sywä, jyrkkä-aaltainen Wuoksi, ²⁾ tuo "Karjalan kaunistus, ihana ihme," jonka wiljaille rannoille etelä-Karjalan wanhimmat Karjalais-asukkaat mahtoivat asettua; sen rantamaisa asuu wieläkin Wälkjärvellä puhtaampia Karjalaisia, kuin tämän seurakunnan useimmissa muissa osissa. Täällä Wuoksessa ei ole koskea yhtään. Wirtaittuaan Antreasja Talikkalan ja Wuolaassa Paakkolan kolkista ja wirroista alas, lewenee joki awaroiksi, järwenmukaisiksi seliksi. Ennen kääntyi Wuoksi täällä jyrkkää polwea, tullen kaakkoista suuntaa ja kiertyen Uudentylän niemen nenitse luoteiseen. Kiwiniemen kannaksen länsipuolelle jäi silloin pitkä pohjukka, waan kun kannas awattiin, pääsi joen ankara tulwa wirtaamaan suoraan Suwannon kautta Laatokkaan. Ennen nousi wesi toisinaan hywin korkealle, waiuttaen suuria wahinkoja rantalaisille; tiedetäänhän esimerkiksi, että se Suomen kauhistuswuosina (1695, 1696 ja 1697) tulwaili julman awaralle, tuottaen nälkää ja katoa. Nyt asuu sen wesi hywin alaalla; en tokaan tiedä tarkalleen sanoa, kuinka paljon maata

¹⁾ Saarijärwessä, pappilan niityn likellä, on saari, nimeltä Kuolionsaari; muinoina sotawuosina kerrotaan Riikhirannan kylän asukkaat sinne paenneen; kasakoita saapui järwelle; yksi ratfasti, kaalasi matalassa järwessä saareen asti ja tappoi koko saarellisen wäkeä; "semmoiset eiwät nykyiset miehet olifi; kyllä he kasakan olisimat tappaneet," lisäsi kertoja. Muuta saaria samassa järwessä on Roukkusaari ja Suursaari.

²⁾ Iläwuoksi ulottuu Tiurikoskeen saakka; siitä alkaa keskinen Wuoksi.

se, aletesaan, jätti täällä kuiwaksi; yhäpä s tuo nytkin wittkalleen wajuu kapeammaksi. Usea maanala, joka kartassa vielä on saarena, on nyt jo mannermaana, esimerkiksi Kannusaaret ja Hämeensaaret (Hirwisaaren lounaispuolella) ja Hirwisaaritin. Etelärannan asukkailla ei tullut hyötyä laskemisesta; heille jäi kiwiko- ja hiekkarantoja, mutta pohjoispuolella olewan Uudentylän taloille karttui paljon lieteitä, wärfinkin niemen itäpuolella, Hirwisaaren paikoilla. Sitä waan hekin walittawat, että runsas kalansaalis meni myötä myösin, kun selät muuttuivat matalammiksi. Hirwisaaresa on Mankkilahdi jättänyt hywiä heinämaita. Etelärannan asukkaillekin tuli toki se hyöty, että Mari- niemen korpi ja Jutikkalan suo joutuivat kuiwemmiksi, jotta niitä paremmin woipi raataa. Paitfi Sadejoki laskee Wuokseen Myllyhoja (Talwirannan lahteen) joka tulee Kätkälmen maantien eteläpuolella olewista Latwalampiloista. Puustintahden kylän likellä laskee Wuokseen Terwalammesta tulewa jofseenki pitkä joki, ja wähän lännempänä Kana- oja (Mariolan niemen ja Pasurin Wälillä.)

Paitfi noita kolmea wesijaksoa, joita Punnuksen, Sadejoen ja Wuoksen lahkoiksi on kutsuttu, löytyy Wäljärwellä muitakin, hajanaisia järwiä ja jokia. Pitäjän eteläkulman rajalla on Hätkäjoki, joka tulee Korpikylän metsistä Kiwennawalla, juoksee jonkun matkan pitkin Wäljärwen ja Kiwennawan rajaa (ottaen lisäwettä Lautsillan alatse juoksewasta Pahaojasta, joka alkaa Kieksalammen eteläpuolella), sitte tekee Wuolasja polwen lounaaseen, ottaa wettä Wuottujärwestä ja laskee Wuottajoen nimisenä Kirkojärwen eteläpäähän. Sanhioja yhtyy Wäljärwellä pohjoisesta Hätkäjokeen. Kostealan kylän (Wisterinmäen) eteläpuolella on pieni Wermatsojärwi; Siparilan kylän perällä on monta pientä lammiä; siellä on Surikanjärwet ja Ohalammit, jotka pieni oja yhdistää keskenään. Molempain Mustijärwien itäpuolella on Karhulanlampi. Mäntölänjärwen likellä on Suojärwi (rajalla.) Onpa siellä pitäjän itäkolkassa lukuisalta hywin pieniä, ympyräisiä waan jotenkin sywiä lammiä, jommoisia Kaudusja on paljolta. Waalimon kylän eteläpuolella owat kahdet Wäärämäen lammit ja kolme Tammilampea. Pasurista länteenpäin Kätkälmen maantien pohjoispuolella on Kurosenlampi ja Kapamäenlammit.

Kun jokiloista katselemme, mihinpäin pitäjän maa wiettää, näkyy, että koko pohjoinen ja keskijokijä pääasiallisesti kalttaa itäänpäin, jonnepäin Wuoksin juoksee; sen lounaiskulmapa luoteeseen. Rajaksi noit-

ten eri osien välillä woisi sanoa sitä suurta itäänpäin hää lewenewää harjua, joka on Walkjärwen ja Sauholammin sywänteitten sekä Suonta'an joen (Mäkien) notkon välillä.

Wesirikkaaksi woipi kyllä syystä kiittää tätä pitäjää ja walkea, kirkas on wesi useimmissa Walkjärwen sywoisä lammikoissa, joista hienot nuotat owat paljon vähentäneet kaloja. Kuuleasta wadestään on kirkon kahden puolen ulottuwa järwi saanut nimensä, joka sitte on lewinnyt koko pitäjän omaksi. Hyviä lähteitä löytyy paljon warsin pitäjän eteläosassa; merkkillistä on, että korkealla Hiidenselälläkin kumpuaa paljon lähdesuonia. Hiidenmäelläkin on jotenkin suuri ja sywä lammi, josta wesi ei koskaan kuiva. Perkiämäen rinteessä, maantien warrella on niinkään runfas lähde, jonka wesi wäitetään olewan kepeämpi kuin muu wesi ja terweellinen juoda kaikissa taudissa; sentähden ottawat muijat siitä, kun filmänwoidetta tyhäävät. Kuostelähteitä on kylläksi. Kaiwoja täytyy toki useassa paikoin kaitwaa hywin sywoiksi, ennenkuin wesi-suonia tapaat. Wuoksen seuduisa sai ennen wettä hywin matalasta kaitwannosta, mutta sen alennuttua täytyi Wuoksen rantalaisten sywentää kaitwojaan, sillä wesi alentui niissäkin. Wuoksen rantamaisissa ei olekaan niin paljon jokia ja lampia kuin pitäjän keski- ja etelä-osissa; tuo jalo Wuoksi on siellä jotenkin yksinwaltaisena.

Ken Pasurin festikewarin tienoilla matkustaa Walkjärwen läwitse, woisi luulla koko pitäjän yhtä yksitoikkoisen, kuivan näköiseksi, kuin tasaiset ja petäjää kaswawat maat siinä owat. Mutta eipäs ole pitkä matka sieltä Wuokselle. Mene sinne ja ihaele Karjalan jaloimman wirran awaria selkiä. Sen walkeat hiekkäyhräät pistävät jo kaukaa katselian filmiin ja pohjoisrannalla, niinkuin koko Uudenkylän niemellä, kaswaa enimmiten pelkkiä koivuja. Dmituinen, ihana on luonto Hirwisaaren seuduisa. Louhikot rannat, ruohoiset nurmet ja lehwäkkäät metsät miehättävät siellä, warsin auringon loistossa tywenellä illalla, jokaista tunnokasta ihmistä. Ihan toista laatua owat ne kauniit näghalat, jotka Saarijärwen ja Kortejärwen paikoilla kohtaawat ihmisen filmiä. Siellä ei hää saa filmällä aawoja, kaipausta herättäviä selkiä, niinkuin Wuoksella ja meren saaristoissa, joissa mieli ja aatteet ikäänkuin laajenewat, kirkastuwat ja jäntistywät; ei! täällä on luonnonkauneus salaisempaa laatua. Petäjiä kaswawien, jyrkkien mäkityhyppäin välisä kiittää soikulia, kirkkaita lampia, ikäänkuin sini-

jet filmät pitkien kulmakarvojen välistä. Niissä talottomissa tienoissa ajelee waan joku kalastaja toisinaan ruuhessaan saarekkaan metsäjärven pintaa myöten, kuunnellen hau'en loisketta ja forsan räkättämistä kaislikossa. Mieli täällä muuttuu surumieliseksi; se ei lennä kotkan siivillä; se haaveksii hiljaisena, tyvenenä, kuin aalloton rantawesi, jossa lumineukat kelluvat. On siellä paikottain toki awarampiakin nähtä-aloja esimert. Kiihirannan mäeltä, jonka juuressa saarekas, kaunis Saarijärwi kyllä antaisi ainetta maalaustaiturin siweltimele. Somat owat kirkonkin ympäristöt ja Punnuksen sekä tuon usein mainitun „mäkien laakson“ tienoissa on luonto taas erillainen. Siellä on palteita, syviä rotkoja ja jyrkkiä kumpuja, joiden kulkuloilta saat luoda filmäsi niin etäälle, kuin se suinkin kannattaa. Semmoinen vaihtelevainen alpinumfainen luonto waiuttaa aina hilpeyttä katselijaan ja herättää hlewii aatteita. Punnukseen kalltawat mäet owat sen kaakkoispään kahden puolen jyrkkinä, waan Muolaan (luoteesen) päin alentuwat maat lakeiksi, tasaisiksi niitty- ja pelto-maiksi. Siidenmäeltä woipi filmäillä kaikki polwikkaan Punnuksen ympäristöt. Sinne näkyy Muolan ja Kyrölän kirkot sekä Kuusan howikin.

Seuraawat hywässä kunnossa olewat maantiet kulkewat pitäjän läwitse:

Wiipurin ja Käksälmen wälinen suuri maantie, jonka warrella täällä on Pasurin kirkkiewari, kulkee Wuoksen eteläis-rantamaata myöten Kiviniemen lautalle. Pasurista eroaa tienhaara kirkollepäin, kulkee Wihtarisen sillan yli ja yhthyy Suurpappilan molemmin puolin siihen maantiehen, joka Kaudusta Mäkrälammmin pohjoispuolitse kiertele Kurnjärwen kylän ja kirkkiewarin kautta Walkjärwen kirkolle ja sieltä Walkeamatkan eli Lamminpään ¹⁾ kirkkiewarin kautta kulkee lounaista suuntaa, kunnes se Khylästilan likellä jakaantuu kahteen haaraan; toinen menee länteenpäin ja yhthyy Muolasssa, Kyrölän paikoilla, Wiipurin ja Pietarin wäliseen suureen maantiehen; toinen menee etelään päin Lautsillan kirkkiewarin siwutse ja yhthyy Kivennawan kirkolla tuohon samaan Pietariin wiewään maantiehen. Paitfi näitä suurempia teitä löythyy lukemattomia syrjä (kylä-) teitä, jotka viime-woosikymmenillä owat paljon parantuneet. Tämän woosijabadan alussa

¹⁾ Missä nyt on Lammin kirkkiewari, oli ennen Lammin autio. Siihen rakennettiin kirkkiewari w. 1839. Sitä ennen oli kirkk. Walkeamatkan howin kohdalla, niin kutsutulla Taaperin pellolla (Tabermanin p.)

olivat tiet sekä kulkuneuvot vielä hywin huonot. Wasta silloin, kun pitäjäläiset rupešivat rahtia harjoittamaan, muuttuivat heidän tiet ja ajopelit paremmiksi. Menneellä vuosifaballa ei pitäjässä vielä ollut kelvollisia maanteita. Katsastaen enimmiten ajettiin; jos oli kuorma wietämänä, pantiin puu poikittain hewoisen selkään; siihen sitte kapi-neet köytettiin. Ostotawaraa silloin ei ollutkaan paljon liikkeellä; kotona oli useimmiten tarpeitten täyttö. Kun suurempaa kuormaa tahdottiin kulettaa, käytiin „purilaita,“ ¹⁾ kaksi pitkää aisanmoista puuta, kumpaisen päitten wäliin hihna wiritettyä; toinen hihna pantiin puusatulalle; aisain toiset päät laahasiwat maata myöten; kuorma oli wähän ylempänä, niitten wälisiin lautoihin köytetty. Vieläkin nähdään talonpoikien astuwoita siten järwelle tahti pellole kuletettawan. Eräs kylänwanhin muistaa vielä, kuin purilaille ennen kytimässä käytiin; kappäkki pantiin purilaille, herra nousi hewoisen selkään. Se oli silloin, lisäsi ukko, kun kirkkoon mentiin tuohiwirsuisia. Sittenmin ruwettiin rattaita tekemään, ensin waan 2-pyöräisiä (4-pyöräiset owat Wenään muotia.) Puuakselit tehtiin pitkät ja paksut; toisinaan pantiin wähän rautaisoa allepäin. Pyörän ympäryksinkään ei rautaa pantu; sentähden ne yhä hajosiwatkin. Keellä silloin tabetta aina wedettiin, niinkuin vieläkin Hirwisaaresa; wasta myöhempinä aikoina siellä kiwikkopaifoilla on ruwettu rattaita käyttämään. Myöhempinä aikoina on pitäjässä myös tehty rattaita kaupaksi, ei yksinänsä omaksi tarpeeksi. Kospuskista saatiin Pietarisja ennen 25 ja 30 ruplaa; nyt 20 ja 15.

Walfjärweläisten pitää tehdä ja rakentaa kaikki tiet omasja pitäjässä ja vielä Muolanin pitäjässä Wäärämäen sillalta Subenojan silltaan asti ja Käksälmentin tietä Kiwiniemen koskeen asti. Kuusalla on heillä kallis silta tehtävä. W. 1803 jaettiin Walfjärwen tiet tehtäwiksi ja w. 1823 raterasiwat sekä jakoiwat maamittarit maantien Subenojalta Wäärällemäelle Walfjärweläisten kesken. W. 1852 puyšiwät muutamat Walfj. lampuodit uuden ja'on, waan toiset eiwät siihen suostuneet. Talwella tähtyy heidän, maaherran 3 p. Huhtik. 1830 annetun säännön mukaan (jonka Keisari wahwisti 26 p. Lokak. s. w.) fikfikun tienrakennus näissä tienoin ositeltaisi uudestaan, wetää lanaa Wäärämäeltä Hotakkaan asti (Muolan pit.). W. 1841 eiwät kokouksesja suostuneet antamaan sitä toimea suuren maantien warrella wuok-

¹⁾ Porwoon tienoisja on ennen kefällä käytetty samallaisista ajokalua; sitä kutsuttiin siellä „fläpor.“

ramiehille, kumminkin ei ennen tuota uutta ofittelemista (johon kuvernööriä saivat lupaakin), mutta joku vuosi myöhemmin täytyi heidän siihen myöntyä.

Kyybisjä käynnistä oli kuvernööri Kothenin aikana kysymys, eikö hän sitä koko Wiipurin läänissä kohtuullisemmin, tasaisemmin voisi ofitella. Hänen 27 p. Touluk. 1845 annetun päätöksen mukaan käy- täisi wastedes Walkjärweltä kyytiä 79 manttalilta ($8\frac{1}{6}$ manttalia oli autiona, $\frac{2}{3}$ teki kestikiewari- ja referwi-welwollisuusia, $1\frac{1}{2}$ kuorma- kuletusta eli transportia). Sitä ennen oli $6\frac{613}{270}$ ollut kyydin käy- misestä wapautettu, $83\frac{29}{270}$ kyytiä käynt. W. 1848 walitettiin kokouksessa, että koko Eurapään kihlakunnassa rasitettiin kowasti kyy- dillä ja kuormakuletuksilla. Walkjärwen kiewarisja ei kule paljon mat- kustawia eikä niissä paljon hewoisia seisokaan. W. 1849 pantiin oikeita kyytihewoisia referwien sjaan Lamminpään ja Kurmjärwen kie- wareihin. Päitfi oman pitäjän kestikiewariin käydään täältä kyytiä Kyyrölän kestikiewarisja (Muolasja) ja Pamppalassa (Kiwennawalla.) Posti ei kule Walkjärwen lämitse; kirjat tulewat tänne Kyyrölän posti- konttorin kautta, joka asetettiin pari vuotta sitte; sitä ennen tulivat ne Wiipurin postikonttorista. Ennen Wuoksen lasua kului posti Wiip. ja Käifälmen välillä Walkjärwen kautta; nyt se menee Wuoksen poh- joispuolitse. Lauttoja on Walkjärwellä yksi, joka wiepi Wuoksen ylitse. Se meni ennen Drawaniemen kylästä Kohtniemeen, waan Wuoksen alennuttua menee se lyhyemmän matkan tämän niemen länsipuolella olewiin Kannusjaarihin, jotka nyt owat mannermaana. Kun kowa tuuli käypi pitkin Wuosta, warsinkin myötawirtaa, on wieläkin waiwaloinen päästä ylitse. Drawaniemen ja Kohtniemen välillä oli jo tämän wuosijadan alussa lautta; sitä kustansiwat silloin Uudenkylän, Päiwä- fiwen ja Metsjäwirin asukkaat; lauttamiehelle maksoiwat 2 kappaa eloa joka 5 kappan tihunnilta; waan he eiwät kauan jaksaneet sitä maksaa; w. 1816 taufosi lautta ja hewoisja sekä ihmisiä hukui usein, kun weneisjä meniwät yli. W. 1826 Maaliskuussa pyhysiwät Wuoksen- takaiset (siellä oli 10 taloa) maaherralta Ramsay'ltä, että muita pitä- jäläisiä welwoitettaisiin osaa ottamaan lautan ja lauttamiehen kusan- tamisessa. Asia tutkittiin vuoden 1826 syyskäräjässä, jossa oikeus sekä muut pitäjäläiset katsoiwat tuon pyynnön kohtuuttomaksi. Kuu- nunwouti wäitti kirjoituksessa maaherralle, että Wuosentakaisten pyyn- töön suostuttaisiin, koska pienemmätkin tiet oliwat pitäjäläisten yhtei-

siellä rakennuksella kunnossa pidettävät. W. 1827 Soulukuussa jääsi maaherra, että Vuosjentakaiset maksaisivat puolen kustannuksen, muut pitäjäläiset toisen puolen. Kesällä 1828 pantiin lautta toimeen. Hirvisaaren ja Niemimaan välillä ei ole lauttaa; siellä uitetaan hevoisia; ajoteitä Hirvisaaresa ei sanottavaksi olekaan; siellä kuljetaan lähden ja ratsastaen.

Maamittarit mittasivat werolle-laskua warten koko Weikkolan läänin vuosina 1775, 1785 ja 1786. Kartta löytyy Weikkolan hoviassa (Charte über die Ländereien der Dörfer Langila zc. von verschiedenen Revisions Landmessern gemessen) kopioitettuna (von dem Finländischen Revisions arkiv.) Muutamissa rajajyhtymäissä oli toki vanhempia vuosilukuja (esimerk. 1729.) Salowalkeamatkan mittasivat w. 1786 Fogren ja Sallmen. Silloin oli siinä waan 1 asukas. Sarkoja oli siellä waan Walkeamatkalaiisten ulfomaina. Salokylät mahtawat wasta tällä vuosijadalla saaneet asukkaista; useat talot owat wasta 40 vuotta takaperin perustetut. Menneellä vuosijadalla oli siellä myllyin. Wanhat miehet muistawat wielä, kun talojen rajat metsissä tuntuivat; nyt ei rajoista lahjoituskylissä tiedetä mitään. Siitä saakka (1826) kun nämät maat julistettiin herrain omiksi, owat talojen wälit joutuneet sekaukseen. Pellot ja niitytkin owat sekakokousa. Weikkolan hovin herra jakaa läänisfään mieltä myöten. Ainoastaan muutamissa Weikkolan läänin kylissä käwi mittari 20 vuotta takaperin, nimittäin: Jutikkalassa, Sarkolasassa, Nirkolasassa, Raskalassa, Waalimoissa, Kostealassa ja Nurmjärmellä. Silloin, näet, laskettiin Weikkolan alle kuuluma pitäjän osa uudelle werolle, jota warten kehnoimmat ja paraat maat mitattiin; muut laskettiin sitte werolle arwion mukaan; nämät owat siis vuosijadan ajan olleet mittaamatta ja niistä olisi monta monituista seikkaa sanottamaa. Talot owat mutkaisesti jaetut. Jos esimerk. Walkeamatkan kylä werrataan Jutikkalaan ja Sarkolaan, niin huomaamme, että Walkeamatkassa on 69 sawua ja tihuntia noin 13 manttalia, ¹⁾ waan peltoa ja niittyä niin wähän ja huonoa, ettei ole puoltakaan sen wertaa, kuin Sarkolasassa ja Jutikkalassa, joissa yhteensä on liki 3 manttalia; siellä owat maatilukset niin hywät ja awarat, että pienemmätkin talot kylwäwät 3 tynnyriä wanhään peltoon wakan tihunnille; Walkeamatkassa on usea semmoinen talo, jossa

¹⁾ Waffa = 5 kappaa; manttali wastaa 2 tynnyriä eli 60 kappaa eli 12 waffaa.

ei moi kylwää muuta kuin $\frac{1}{2}$ tynn. peltoon wakan tihunnille eikä sowliaasta maata ole peltoja laajentaa. On niitäkin kyliä, joissa on semmoisia taloja, että on 4 wakkaa tihuntia eikä saa kylwää enempää kuin 2 tynn. peltoon ja että on 2 wakkaa tihuntia, waikka kylwetään 1 tynnyri. On toistakin taloja, joissa on 1 wakka tihuntina, waikka kylwetään 3 tynnyriä ja semmoisia sawuja, joissa on 3 wakkaa tihuntia, waan kylwetään 9 tynn. wanhaan peltoon, joka on mitä suurimpia pitäjässä löytyy. Waikka talonpojat, warsinkin ne, joilla on suuret tihunnit ja huonot tilukset, kaipaawattin uutta maanjakoä, niin eiwät mahda päästä halunsa perille, kun herra ei auta heitä siihen, sillä kustannukset nousisimat suuriksi ja rikkaat tekisimat luultawasti watarintaa, nostaisimat riitoja ja juttuja. Siihen asti täytyy köyhien kärsiä ja maksaa samanwertainen wero, kuin ne, joilla on paremmat edut. Warakkuus onkin Weikkolan läänissä hywin epätasainen, niinpähän Wuoksenkin läänissä.

Pappilain rajat owat myöhemmin käydyt, viimein 1865 ja Wuoksen puolella, ¹⁾ wapaissa kylissä, on maanjako tietysti joutunut selwemmälle kannalle, kun jokainen omiaan tahtoo rajoittaa. Nykyään löytyy pitäjässä 48 kylää, 174 talon numeroa, joista w. 1865 12 oli kokonansa autioina; samana vuonna oli vähentämätöntä sawua 806, vähennettyä 233; wanhaa manttalia on noin 89; uusia olisi niitä noin $80\frac{1}{4}$. Kylänlulukuntia on 22. Pitäjässä on ainoastaan 3 herrain wallasta wapaata kylää, nimittäin Puustinlahti, Uusikylä ja Päiwäkivi, jotka kolmattakymmentä vuotta takaperin ostiwat itsensä wapaiksi werotilailisiksi. Wirkkilä ynnä muukin Päiwäkivi oli lahjoitusmaana vuoteen 1846 saakka; asukkaat oliwat siihen saakka maksaneet weroa milloin Yksipäähän, milloin Ruusaan, milloin Söderhjelmille, kun tämä hallitsi koko Walsjärwen pitäjää, waan silloin he Olshinin pojalta (Wänrikki Alexander Swanowits), jonka wörmyntäri oli Kaidmoff, ostiwat tilansa omiksi (Koirasen talon kaupparija on tehty 12 p. Souluk. 1846.) Uusikyläläiset ja Hirwisaarelaiset oliwat jo 5 vuotta ennempänä ostaneet maansa wapaaksi ja lainanneet siihen rahaa Wirkkiläisiltä. Nyt nämät pyydettiin takaisin. Drawanienläiset eiwät Wirkkiläisten parwessa saaneet ostaneiksi, waikka siihen

¹⁾ Jo 1763 jaetaan rippilapsia kahteen lahkoon, niihin, jotka owat Wuoksen puolelta ja niihin, jotka owat Walsjärwen puolelta. Nytkin sanowat Wuoksen takaiset "mennään Walsjärwelle," kun omaan kirkkoonsa tuumiwat lähteä.

pyrkivät, koska heillä ei ollut waraa. Hirwisaarelaiset olivat ennen Uusikyläläisten torppareina ja heidät patistettiin sitte muuttamaan jälleen mannermaalle; siitä pidettiin pitkälliset jutut, waan samaan aikaan kuin nuo paikat pääsivät wapaiksi, loppui juttukin Hirwisaarelaiden eduksi. Wapaisja kylissä on yhteensä 11 talonnumeroa, 160 wähentämätöntä sawua, 37 wähennettyä; manttalia $4\frac{3}{4}$. Koko muu pitäjä on lahjoitusmaana. Uosuffalan howin (Alexandrinenhoffin) alle (Kudakoffin lääniin) kuuluvat Wuoksen etelärannalla olevat kylät: Laawola, Mannisniemi (Mannila), Drawaniemen toinen puoli, Piikkilä, Pöppölä, Turulila, Uosuffala ja $\frac{1}{2}$ Waalimoa (yhteensä 7 kylää, 13 talonnumeroa, $5\frac{5}{12}$ manttalia). Drawaniemesjä kuuluu 1 numero (1 manttali) kauppiames Dikinin perilliselle, fröökkinä Kostiliefille. Kaikki muut kylät, paitsi yllämainitut wapaat sekä Drawaniemen ja Uosuffalan lääniin kuuluvat, ovat lasketut Weikkolan ja Walteamatkan howien alle, joiden omistaja on paroni Boris Fredricksz. Hänellä on siis $37\frac{1}{2}$ kylää eli koko eteläpuoli pitäjää. Waalimon kylää kuuluu toinen puoli Weikkolan, toinen Uosuffalan lääniin. Weikkolan lääni tapaa siis Wuoksen rantaa Waalimon kylän kohdassa ja Suurpäänniemen, Mariniemen paikoilla.

Myllyjä on nykyään 5, 2 (Kortejoen ja Helppolan) Weikkolan läänissä, 3 muut kuuluvat Puustinlahden kylään. Ne ovat kaikki westimyllyjä; tuulimyllyjä täällä päin ei näy ensinkään.

Weroiseikat ovat näissä lahjoitusmaissa hywin sekawalla ja koftuuttomalla kannalla. Drawaniemen wäjäisessä läänissä maksetaan 15 ruplaa wakan tilalta eikä muuta mitään fröökkinälle, waan talonpojilla ei ole metsää, jonkatähden ostawat Puustinlahden kylän asukkailta, enemmänpä warastawat Weikkolan läänin Mariniemi-tienoilta. Uosuffalan eli Wuoksen läänissä, jossa on pienemmät tilat, kuin Weikkolan läänissä, maksetaan kaikki rasitukset herralle rahassa, jonkatähden ei kukaan jaksakaan pitää suuria tiloja; ropottia ei tehdä howiin. Maksut ovat kaikille taloille yhdellä perustuksella. Ennen maksettiin siellä noin 25 ruplaa 5 kapan tilalta; nyt on krusi sen korvoittanut 30 ruplaksi, sillä wenään raha täällä enimmiten liikkuu talonpoikien käsisä. Kun talonpojille kaswaa wähan leipää, täytyy heidän pyyttää rahaa woin, kalojen kaupitsemisella j. n. e. Kaskea saatiin ennen Wuoksen läänissä maksua wasten, nyt ei saa millään keinoin. Sekawammat ja epätasaisemmat kuin Wuoksen läänissä ovat weroiseikat

Weiffolan paronin alustalla. Ennen vuotta 1826 maksettiin 12 rupl. pankossa ja tehtiin 1 hewoispäiwä (2 jalkapäiwää) wakan tilalta; sitte kun täällä pitäjässä kylä muistettu mies, Söderhjelm, pääsi hewin-
hoitajaksi, koroitettiin maksut ja ropottipäiwät; joka eri kylän kaikille taloille pantiin toki weron ja ropotin määrä yhden perustuksen mukaan w. 1837. Talonpojat tuosta koroitetusta rasituksesta närkästyivät; usea muutti poisseen talostaan; juttuja ja lähäköjä syntyi, joista wastedes laweammalta kerrotaan. Kun nykkinen paroni sitte oli ostanut Weiffolan läänin, tuotti hän tänne maamittarit, jotka, niinkuin jo sanottiin, mittasivat ne tiluksiltaan paraimmat kylät, joissa tihunti oli pieni ja muutaman tehnommankin, joissa nyt useimmalla talolla on farkansa likellään, ympärillään. (Talot owat silloin mitatuissa kylissä toifistaan erillänsä, jota wastoin ne muissa kylissä owat tiheässä ryhmässä ja niitten tilukset owat sekaisin. Jo ensi katsannolta woipi sentähden sanoa, mikä kylä äskemmin on mitattu, mikä ei.) Sitte las-
kettiin koko lääni uudestaan werolle. Werot eiwät yhdesä kylässäkään aina ole yhden perustuksen mukaan määrättyt ja eri kylien välillä on vielä suuremmat erotukset. Nirkkolasja, joka silloin katsottiin tehnoimmaksi kyläksi, maksetaan esimerk. noin 3 ruplaa wakalta, Walkeamatkasja 4 rupl. 60 kop. samanvertaiselta tilalta; sitte pitää vielä samalta tilalta suorittaa reisurahaa, 10 päiwätyötä jalkaisin, 5 hewoifella. Ropottipäiwät enennettiin niinikään wahvasti ilman mitään laillista weronlaskua. Walkeamatkan kylässä sekä muissakin kylissä, joissa maamittari silloin ei käynyt ja joissa tihunnit owat suuret, waan maantilukset aiwan huonot (niinkuin useimmisja kylissä owat) on niin epätasainen weronlasku, että yhdesä weroluokasja on niitä taloja, jotka kylwävät 3 thynn. wakan tihunnille ja niitä, jotka kylwävät $\frac{1}{2}$ thynn. wakan tihunnille. Tarkempia tietoja werojen ja ropottipäiwäin nyhijestä määrästä joka talolle, en woi antaa, koska hewinherra mielellään pitää niitä piilosja, mutta tuosja, mittauksen tapahduttua, tehdyssä weronlaskusja määrättiin, että Hampala, Rämpala, Lemmettylä, Teppola, Siparila, Nurmjärwi, Tarpila, Raumala, Harmala, Utula, Puikkola, Sarkola, Jutikkala, Kosteala, Waalimo ja Salowalkeamatka maksaisiwat 8 rupl. hopeasja ja tekisiwät 12 päiwää wakan tihunnilta; Silppula, Koskila, Kamajauhola, Karkeala, Koivula, Eikola, Sauhola, Kouseala ja Wunnukkala maksaisiwat 6 rupl. ja tekisiwät 16 päiwää; Miskala, Benttilä, Päiwilä, Mmola, Kuuppola,

Saamola, Raikala, Lankila ja Walkeamatka maksaisivat 5 rupl. ja tekisivät 20 päivää wakan tihunnilta. Kirkkola, Harpala ja Weikkola 4 rupl. ja 12 päivää. Ken tekee ropottia hewoisella, saapi 2 päivää yhdestä päivästä. Weikkola ja Harpala jäivät sille werolle, kuin Söderhjelm oli niille asettanut. Kirkkola pääsi 57 kop. huokeammalla entistään. Mitä reisuihin tulee, niin tehdään 1 reisu neljältä wakalta tahti 3 reisua manttalilta. Paitti howin ja lahjoitusmaan isännälle tehtävät ropotit, reisut ja maksettawat werot, on taloilla nimitkin maksuja ja rasituksia: päärahoja (pöbushnierahoja) päivätoita ja aprakkoja pappiloihin, luffarin ja koulumestarin kappoja, tie- ja silta-rakennuksia, kirkon ja pappiloitten rakennuksia, maksu postikontin kannon wuokraajalle j. n. e. Kustannukset kirkon ja pappiloitten rakennuksia warten ositellaan tawallisesti parikuntia myöten, useimmat muut tihunnittain (manttalittain.) Maksut kun pannaan parittain maksettawiksi, niin wapaat kylät ja talot joutuwat runsaammalta maksamaan, kuin muut, koska niissä on paljon asujaimia ja parikuntia, sentähden owat siitä walittaneetkin ja waatineet, että nuot kustannukset toisinaan (joka toinen kerta) pantaisiin tihunnittainkin.

Eri kylien suuruus numero-, sawu- sekä ihmisluwulta ynnä niiden manttalinnäärä nähy seuraawasta vuoden 1865 manttali-luettelusta. Muistettava on toki, että autiomaitten („kesähowisujen“) luku tuonkin vuoden perästä on paljon enennyt. On niitäkin autiomaita, jotka semmoisina owat olleet suurista sodista (isosta wihasta) saakka (niinkuin useat w. 1865 luettelussa autioiksi nimitetyistä), mutta kowat wuodet, korkeat werot ja rahaseikkojen hämminki ynnä muut vielä selitettävät syht owat wiimemuosina saattaneet tämän pitäjän lahjoitusosten asukkaita, warsinfin Weikkolan läänin, aina kurempaan köyhyyteen. Kikkaitfi kiitettyt miehetkin owat köyhhtyneet. Niinikään jäi w. 1867 wiidessä kuukaudessa (Tammi. — Kesä.) 13 taloa Weikkolan läänissä rappiolle. Raikalan kylässä saman vuoden kesällä ei ollut kuin 3 taloa woimisjaan; muissa taloissa oli vielä asujaimia, waan heillä ei ollut ropoakaan. Howin tähtyy maantielle joutuneista lampuodeistaan itse maksaa päärahat (w. 1867 jo 1250 marffaa) ja wilellä autiomaat tahti wuokrata niitä kowilla ehdoilla muille. Kestiä oli howin weroista ja ropottipäiwistä w. 1867 3132 ruplaa ja melkein yhtä paljon oli ollut edellisinäkin wuosina. Kesän loppupuolella, warsinfin kun uutiset owat joutuneet walmiiksi, on fitte huutokauppoja

restien täyttämiseksi joka lauantai, toisinaan kestiwiikkonakin, jossa huosteasta hinnasta myhdään eloa, herwoisia, lehmii ja mitä tawaraa talossa waan myhtävää on. Kesän alussa ajaa nimismies woutineen ryöstölöillä, omaisuutta arwaamassa ja kiini panemassa, wieläpä uuniakin järkemässä, jos asukkailla on maantielle-ajo käsisä. Wuoden 1867 ryöstöluettelussa oli noin 750 nimiraukkaa.

Kylien nimet.	Talon numeroin luku.	Sawujen luku.		Röyhkine- hoja ma- kaisen luku.	Röyhkine- hojen ma- kaisen luku.	Koko wä- li-luku.	Anti- oina.	Koko manttai- luku.
		Wähen- tämät- tömiin.	Wähen- nettiin.					
Weiikkolan lääni.								
Mirikkala . . .	1	3	—	13	8	21	—	$\frac{1}{3}$
Aliskala	2	18	1	22	16	38	—	$1\frac{5}{6}$
Benttilä	2	14	2	68	50	118	{1 num. $\frac{2}{3}$ m.	$2\frac{1}{12}$
Filpula	2	7	4	18	20	38	{1 sawu. $\frac{1}{6}$ m.	$\frac{2}{3}$
Hambala . . .	12	45	8	77	98	175	{13 n:o. $\frac{3}{12}$ m.	$4\frac{1}{6}$
Harmala . . .	2	7	1	21	21	42	{1 n:o. $\frac{1}{6}$ m.	$1\frac{1}{6}$
Harpala	2	2	2	—	5	5	—	$\frac{5}{8}$
Jauhola	3	8	—	16	25	41	—	$\frac{2}{3}$
Ilmola	3	19	6	44	49	93	—	$2\frac{1}{3}$
Jutikkala . . .	6	26	10	93	108	201	—	$1\frac{11}{12}$
Kahkala	3	9	2	26	40	66	—	$1\frac{1}{4}$
Kamajauhola .	1	3	—	12	13	25	—	$\frac{1}{2}$
Karkkala	1	8	2	31	23	54	—	$1\frac{1}{3}$
Koivula	3	16	5	36	38	84	—	$2\frac{1}{12}$
Kosteala	5	15	7	62	69	131	—	$1\frac{3}{4}$
Kuuppola . . .	2	11	2	41	36	77	—	$1\frac{1}{3}$
Kyllästilä . . .	2	10	3	26	25	51	{1 n:o. 1 m.	$2\frac{5}{12}$
Langila	2	10	4	15	21	36	{2 n:o. $\frac{2}{6}$ m.	$2\frac{1}{3}$
Lemmittylä . .	2	9	4	31	32	63	—	$1\frac{1}{3}$
Piitola	2	8	3	25	23	48	—	1
Raamala	2	3	3	16	10	26	{1 n:o. $\frac{1}{5}$ m.	1
Mirkkola	5	25	7	74	75	149	—	$4\frac{5}{12}$
Rouseala	4	32	20	79	133	212	—	$4\frac{1}{12}$
Murmjärwi . .	9	46	15	155	168	323	—	$4\frac{1}{2}$
Puikkola	3	12	2	40	36	76	{2 n:o. $\frac{1}{2}$ m.	$2\frac{1}{6}$
Päiwilä	2	5	—	16	21	37	{1 n:o. $\frac{1}{5}$ m.	1
Rampala	1	10	2	34	34	68	—	$\frac{5}{6}$
Roskila	2	8	1	21	21	42	—	1

Kylän nimet.	Talou- nume- roin luku.	Savujen luku.		Sobu- chite- ra- hoja ma- nasten luku.	Sobu- chite- ra- hojen ma- nasten luku.	Koko väki- luku.	Kuti- oina.	Koko mantta- luku.
		Wähen- tämät- tömiän.	Wähen- nettyin.					
Sarkola	3	14	5	64	69	133	—	1 ¹ / ₄
Saavola	1	2	—	8	11	19	—	1 ¹ / ₆
Siparila	10	30	7	89	110	199	{ ¹ sawu. ¹ / ₄ m.	4 ¹ / ₃
Tarpila	6	18	7	67	84	151	—	1 ⁵ / ₆
Teppola	2	14	3	45	36	81	—	1 ¹ / ₃
Utula	2	4	1	9	7	16	{ ¹ sawu. ¹ / ₄ m.	3 ³ / ₄
Waalimo	1	10	3	43	42	85	—	1
Walkeamatka .	14	69	24	235	233	468	{ ¹ n:o. ¹ / ₃ m.	12 ³ / ₁₂
Weikkola	6	14	10	24	43	67	—	3 ¹ / ₃
Wunukkala . .	6	10	3	11	34	45	—	2 ¹ / ₆

Mehinin perillisten ja muitten frelsikylät.

Laavola	4	14	3	35	35	70	—	1 ¹ / ₁₂
Mannila	1	2	1	10	8	18	—	1 ¹ / ₄
Drawaniemi . .	2	20	6	64	67	131	—	1 ³ / ₄
Piikkilä	1	6	1	25	17	42	—	1 ¹ / ₂
Päiwäkivi . . .	3	53	10	147	156	303	—	2
Pöppölä	1	4	—	13	12	25	—	1 ¹ / ₃
Turulila	2	3	1	18	15	33	—	1 ¹ / ₃
Uosukkala . . .	2	10	4	30	33	63	—	3 ³ / ₄
Uusikylä	7	96	26	277	281	558	—	2 ¹ / ₄
Waalimo	1	13	2	40	45	85	—	1

Puustinlahden frelsi.

Puustinlahti . .	1	11	1	50	29	79	—	—
Summa	—	806	232	—	—	—	—	—

Ennenkuin siirrymme edellepäin, mainitsen muutamia seikkoja, jotka, kyllä luettellessani, juohtuivat mieleen. Mehiläisesä w. 1862 N:o 3 on Europaes kirjoituksessa „Muutamia arveluita Wäinölästä, Pohjolasta ja muista Kalevalan lauluisia olemista nimistä“ lausunut, että hän luulee seppo Umarisen ja muita Wäinölän miehiä asuneen Päiwilässä, Päiwäkivessä, Umolassa, Utulassa tahti Waalimoissa, koska näillä kylillä on niin wanhanaikuiset nimet. — Hampalan kylässä on Keltjän autio; siinä sanotaan ennen olleen Kelpään homi; lieneekö tuo fitte ollut herran liika- wai haukkuma-nimi; wanhat ufot

omat tarinoineet, että hän oli rikas herra; sota-aikoina (ison vihan aikana) pani herra sitte howin tawarat, kyöffiastiatkin, siihen sywään kaimoon, joka oli hänen kartanollaan ja mätätti kiviä päälle; itse meni tipotieheensä, eikä häntä senjälkeen ole kuultu eikä nähty. — Siparilan kylän talana on „Muhumäki“, lakeaa wastamaata; siinä on ennen ollut tappelu (muhu); wanhat ufot muistawat vielä läheisistä metsäraateista löytäneensä sapelia; sanowat myös, että toinen joukko seihoi mäellä, toinen alempana, kun tappelu sattui, joka taisi tapahtua silloin, kun waltaraja vielä oli Walkeakiwellä Inkerinmaalla. — Sarkolasta pohjaseen päin on metsässä „Metelimäki“, waan koska se on niin syrjässä, niin en siitä ole kuullut tarinoittawan. Sarkolan kylän seudussa on myöskin, kaimoja kaimettaissa ja hiekkaa wedettäessä, noin arssinan ja sylemkin sywältä, maasta löydetty paljon ihmisluita ja läheisistä metsäraateista on atra 30 vuotta takaperin wäöntännyt ruostuneita miekkoja ja keihäitä maan pinnalle; näitä kohtia sanotaan Kalmistoiiksi; liksessä salossa on weri juosut jokena; siinä on „Weri-ojanjuo“, missä on weren kaimama norokin. — Walkeamattkan kylässä on liki Punnuksen rantaa „Kansselimäki“, joka niinkään muistuttaa muinoinista „Kuotsin sotien“ ajoista. Niissä paikoin oli, ukkojen kertomusten mukaan, ennen myös ruotikartano, missä oleskeli paljon ruotsalaisista sotawäkeä ja läheisellä „Howimäellä“ oli ennen „Porkhuusin (Burghausen-nimisen rhyttärin) howi“ (rustholli). Punnuksen rannalla oli siinä tiilitehdas. Kansselinaholla ennen esseerasiwat.

Papistiloina owat N:o 5 ja 4 Sauholan kylässä. W. 1843 wahvistettiin näitten tiluksien uusi arwaaminen werolle-laskua warten (ynnä raterinki ijojakoa warten), wero määrättiin sitte w. 1844 tehdyssä luettelussa. W. 1861 esittelivät sitte läänin weronlaskumiehet uuden ehdoituksen, jonka kuwernoöri hywäksyi ja senaatti wahwisti 1862. Muita uudelle werolle laskettuja tiloja ei pitäjässä olekaan, kuin pappilat; ruunulle nämät maksawat wanhan lastun mukaan, kunnes koko Wiipurin lääni joutuu uudestaan weroitetuksi, mutta muut weronluwulta maksettawat maksut pannaan jo uuden arwion mukaan suoritettawiksi. Suurpappila oli ennen N:o 1, nyt se on N:o 5; se oli ennen $\frac{5}{6}$ manttalia, uusi manttalimäärä on $\frac{16}{100}$; siihen on yhteen laskettu 3 talonosaa. Weroitettawia tiluksia on sillä: $390\frac{622}{1000}$ thunn. alaa; joutomaata $4\frac{461}{1000}$ thunn. alaa; hengellinen frelsiwero

on 16 kop. — Pienpappila (N:o 4) joka on waan 1 talon osa, on wanhuudesta ollut itsenäisenä talona, waikka sen weronmäärä on niin pieni; se oli ennen $\frac{1}{3}$ mantt.; uusi manttalimäärä on $\frac{7}{100}$; weroitettavia tiluksia on $141\frac{419}{1000}$ tynnyr. alaa; joutomaita $2\frac{259}{1000}$ tynnyr. alaa; hengellinen frelsiforko on 31 kop. Sekä Suur- että Pienpappila owat kumpainekin 1 wähenetty sawu. Suurpappilan kartano oli ennen lähempänä Sauholammin rantaa. W. 1830 rakennettiin uusi kartano nykyiselle paikalle. Toht. Strähmanin w. 1830 annetun kertomuksen mukaan, oli Walkjärmellä ammoisista ajoista pitäjä nureksimatta toimittanut papiskartanojen rakentamista. Tällisia tuomarin- ja lautakunnan-syhynejä ei täällä muinoin pidetty, koska, papin kuoltua, jälkeinen useimmiten otti tilan vastaan sillä ehdolla, että pitäjän miehet sitä kuntoon toimittaisiwat. Niin talonpojatkin Wiipurin tuomiorowastin kinkereisä asian selittiwät. Täällä siis ei noudatettu wuoden 1681 huoneen syhynäs-sääntöä, jonka mukaan pap-pien täytyi kunnossa pitää pappilan rakennuksia. Wuoden 1763 kapitulinkinkereisä waroitettiin, ettei saa käyttää kirkon rahoja pappilan huoneitten rakentamiseen. — Muita puustellejä ei olekaan. Allenius'en ja muitten kirkonpalvelijoitien pyhynnöstä antoi Tschernisheff 1 p. Syysk. 1739 näille puustellejä ja peltoja kirkonniemellä aina 15 arsinan lufelle kirkon aittaa, mutta nämät puustellit mahtoimat sitte joutua tawallisiksi lampuotimiksi.

Paloa wasten wakuutetut maan yhteisesä wakuutusyhhtiösä owat Weikkolan läänisä kumpaisetkin howit ynnä kestikiewarikartanot ja myllyrakennukset; paitfi sitä on muutama lampuotikin wakuuttanut kartanonsa. Pitäjäläisillä on jo kauan ollut oma palowakuutus. Kun kartano tahi huonerakennus palaa, syhynää, arwaa lautakunta wahingon, waan rahat sekä seinistä että huonekaluista menemät howinherralle; jälkimmäisistä pitäisi toki lampuodille tulla maksu. Kirrko ei ole wakuutettu palolta, waikka sitä jo 1833 oli kysymys. Silloin ehdoitteli maaherra myöskin, että pitäjäläiset wakuuttaisiwat yksityisten ja yhteiset huoneet maan yhteisesä wakuutusyhhtiösä, waan koska he oliwat lampuoteina ja kustannukset oliwat suuret, niin he eiwät ehdoitukseen myöntyneet. „Heidän yksityiset huoneet oliwat sääntöjen mukaan keskenään wakuutetut paloa vastaan.“

Walkjärmellä on kauan aikaa ollut 2 pitäjänmaksujina. Mitä tietoja niitten waiheista käsiini on sattunut, panen tähän. W. 1810

säädettiin, että pitäjänkokouksissa tarkasteltaisiin makasiinien laitaa; siitä sai keisari tietäneeksi, että ne useimmissa paikoissa olivat kehnossa kunnossa, toisissa tyhkönä hvinneet; toisissa ei niitä koskaan ollut löytyneitä; pappien käskettiin sitte pitää makasiineista waari ja joka Maaliskuu lähettää talouden seuralle tili edelliseltä vuodelta. Piispan kirkereisä Souluk. 1811 ilmoitettiin, että „pitäjänmakasiinia on löytynyt“; silloin olivat ne tyhkönä hovin herran wallassa. Maaherran käskyn mukaan oli Marrask. 1816 kokous, saatiinko säännöllinen tili makasiineista. Useat walittivat, että heidän usein täytyi maksaa kappoja 2 kertaa; warsinkin nimismies Lemmethyn ja rikasikka Swan Kurginin hoito-aikana oli wäärhyksiä tehty. Usein sitte tuumittiin muuttaa makasiini Weikkolan herran hynsistä milloin Walkeamatkaan, milloin kirkonniemelle, milloin kappalaisen kartanolle. W. 1819 hyväksyttiin uusi makas.-reglementti (senkaltainen kuin Suojärwellä ja Korpiselällä) ruunuwoudin Ruinin tahdon mukaan, maan kumpainekin lahjoituskunta halusi eri-makasiiniansa waikka hallitus olisi yhteinen. Keisari wahwisti Elof. 1823 reglementin Walfjärwen makasiinista. Kokouksessa w. 1835 ilmoitettiin, että Weikkolan makasiinia jo ennen 1811 oli ryöstetty, näpistelty; ei mitään korwausta sitte hankittu; makasiini oli sentähden miltei lopussa. Blandow oli ottanut siitä paljon wilaa, mutta paroni Fredricks; hankki sitte 40 tynn. sijaan; paitti sitä lahjoitti hän kuroja, joita ennen ei ollut makasiinisissa. W. 1845 laskettiin Weikkolan sekä Uosukkalan makasiini yhden johtokunnan alle. Wapailta kylillä on osaa Uosukkalan lainastossa. Weikkolan makasiinisissa oli w. 1867 71 t. 6 kappa ruista, 20 t. 14 k. otria, 69 t. 22 k. kuroja; Uosukkalan makasiinisissa 102 t. ruista.

Wasta tämän sataluwun festiwaiheilla rakennutti Weikkolan hovin herra käräjähuoneen Lamminpään festiwarille. Sitä ennen pidettiin käräjää milloin pappiloissa, milloin talonpoikien tuwisissa, josta tuomarit usein walittivat. Se, joka antoi suojia käräjäpaikaksi, sai puukuorman joka sawulta (tai ruiskapan) wuodesa. Nyt käydään käräjää Walkeamatkan houisissa, koska Lammin käräjähuone paloi w. 1865. — W. 1822 asetettiin maaherra Klinkowströmin käskyn mukaan rakennus- ja kylänhallituskunta, johon kuuluiwut lautamiehet, kylänwanhimmat, kirkonmiehet ja joku muu mies kylien wäestöstä. He eiwät kuitenkaan saaneet ilman lupaa panna tuomioitaan toimeen.

III. Asukkaat.

Kun nyt ryhdymme Wälfjärwen asukkaista puhumaan, on ensin sanottawa Sawakoista ja Äyrämöisistä. Niistä on jo ennen paljon kirjoitettu ja tuumittu sekä sanomalehdissä että kirjoissa; Pietarinin akateemikot ovat niistä mietteitään lausuneet. Meifesti tuttava taitaa siis olla, että nämät nimitykset merkitsevät kahta kansanlahkoa Inkerissä ja Wiipurin läänin kaakkois-niemekeellä, jotka nyt ainoastaan naisten puwussa eriävät toisistaan. Wiipurin läänissä ei ole molempia, sekä Sawakkoja että Äyrämöisiä, muissa pitäjisä kuin Pyhäristissä, Wälfjärwellä ja Kiwennawalla; näitä itäisemmissä pitäjisä on waan Äyrämöisiä, läntisemmissä yhsinänjä Sawakkoja. Matkamuiistelmissaan arwelee herra Ahlqwist, että Äyrämöiset olisimat sukuperältään Karjalaisia ja näitten paikkakuntien peri-asukkaita, Sawakotpa olisimat Hämeestä siirtynyttä kansaa, joiden kielimurre olisi sekaantunut Karjalan murteen kanssa ja siten olisi wastamainittuin kolmen pitäjän hämäläis-karjalainen kielimurre syntynyt. Mainio tutkija Sjögren oli jo ennempänä joutunut melkein yhtäläisiin päätöksiin Sawakoista ja Äyrämöisistä. Hän luulee toki että Sawakot enemmän tulimat Sawosta, kuin Hämeestä. Näitten nerokkaiden miesten arweluissa mahtaa olla paljon totta, waan ainoastansa kielitutkinnoilla ei woi päästä warmaan tietoon tuommoisista kansansiritymisistä (niinpä Ahlqwist wäittää); historia ja kansantarina ovat siinä asiassa kielitutkinnon auttajina, ojentajina, warsinin koska Äyrämöiset ja Sawakot waan puwussaan eriävät toisistansa. Tähän olen pannut, mitä kansansuusta olen kuullut ja wähän omiafin arweluita. Eräs selwä ja paljon lufenut Wälfjärweläinen esitteli, wanhempainja tarinan nufaan, nämät seikat seuraawaisesti: Ison wihan aikana häwitettiin kaikki pitäjät Suomen kaakkoisrajalla melkein autioiksi. Tämä hirmuinen häwio kohtasi warsinin Pyhäristiä, Wälfjärweä ja Kiwennapaa. Rauhan koitettua, tuli tänne fitte paljon kansaa Sawosta, Hämeestä, Uudelta maalta (enimmiten sotilaita) sekä Inkeristä. Ne, jotka Sawosta ja Hämeestä tulimat, asettuiwat Pyhäristin ja Kiwennawan pitäjiin, warsinin suurempien teitten warfilla olewiin kyltiin. Wälfjärwelle tuli noita Sydän-Suomalaisia ainoastaan kahteen kylään (Kostealaan ja Kiikirantaan), kentiesi toki Wuokfenkin rannoille. Heitä

kutsuttiin Sawakoiksi; waateenpartensa oli „sawakka“. Niitä, jotka Inferinmaalta tulivat ja joita paljon joutui Walfjärewelle, kutsuttiin Äyrämöisiksi; mistä tuo nimi lienee syntynyt, sitä en tiedä. — Tämöinen oli ufon selitys. En sitä sentään ko'oltaan ryhdy puolustamaan, sillä ukko itse joutui pulaan, kun kysyin, miten hänen pitäjäläisensä toki melkein kaikki sanovat olewansa sukuperäisiä, mikä Lappeenrannan ja Jääsken tienoilta, mikä Sawosta ja Hämeestä, wieläpä usea suku tietää pitäjänkin, josta esi-isät owat tänne siirtyneet. Kansansiirtymisestä Inferinmaalta Karjalaan menneen wuosifadan alkupuolella on ilmoituksia, wiittauksia „Lähteisä ison wiihan historiaan“; silloin mahtoihin muuttaa sukukuntia Inferistä Suomeen, waan minä luulen, että suurempi siirtyminen Inferistä tapahtui kuudennellatoista sataluwulla; silloin taisi sieltä tulla kreikanuskoisia suomalaisia. Raadun Äyrämöis-pitäjänsä löytyy wieläkin kreikanuskoisia sukujä, joita Inferikoiksi kutsutaan; tärkeä olisi tietää, owatko he wanhuudesta asuneet siellä, wai muistawatko muualta tullessa. Muutamat historioitsijat kertovat, että Suomen heimokuntien siirtyessä nykyiselle kotiniemelleen, Inferiin (Laatokan etelärannoille) jäi Suomen sukujä, warsinkin Hämläisiä, joita myöhempinä aikoina Suomeen on muuttanut; senmoisia muuttoja on kenties yllämainittuihin aikoihin tapahtunut. Olenpa myös kuullut wäitettävän, että Sawakkoja eli Syhdän-Suomalaisia olisi tänne tullut kuudennellatoista sataluwulla, waan jos heitä tulikin, niin taisiwat he taas joutua jotenjakin sukupuuttoon ison wiihan riehnessa, jolloin myös kreikanuskoisia mahtoi häwitä useasta paikasta kaakkois-Suomesa. Rahdella eri aikakaudella on siis Suomen lahden ja Laatokan väliselle niemelle muuttanut paljon wäkeä muualta Suomesta. Selkoa pitäisi saada, milloin nuot nimet, Sawakot ja Äyrämöiset, ensin owat mainituitse tulleet, lienewätköhän syntyneet kuudennellatoista wai seitsemännellatoista sataluwulla; — mutta sitä mahtawammatt mieltikööt. — Totta kyllä mahtaa olla, että Pyhäristiin ja Kiwennawalle, ufon kertomuksen mukaan, on tullut paljon asukkaita Syhdän-Suomesta; mutta sieltä on tullut paljon wäkeä Walfjärewellekin. „Tänne on sotaaikoina muuttanut paljon ulkomaan kansaa“ sanoi eräs Walfjärewläinen ja alkoi luetella Keski-Suomen paikka-kuntia. Luullakseni on tänne pitäjään tullut enemmän kansaa Sawosta ja Saimaan etelä-rannoilta, kuin Hämeestä, sillä sinne sukutarinat enimmiten wiittaawat. Kiikirannan kylään, josta tuo ukko mainitsi, on

warmaan tullut pelkkiä Hämäläisiä ja heitä taifi joutua Kostealaanfin, waan muualle luultawasti heitä ei tullutkaan. Ahlqvist wäittää siitä syystä Hämeen puolelta kansaa näihin kolmeen pitäjään tulleen, että täällä runoja ei lauleta ja kielimurre on Hämeenmufainen, waan ei-hän Sawosfakaan moneen aikaan ole Kalevalan ja Rantelettaren runoja laulettu ja onhan luultawa kyllä, että, Hämäläisten siirtyessä Laatokan eteläpuolitse nyhyisille asunapaitkoilleen, heitä jäi Karjalaanfin, warsinkin Wiipurinläänin niemelleen länsipuoleen; jo silloin mah-toiwoit siis hämäläis- ja karjalais-murteet täällä sekaantua. Merkkillistä on, että Hämäläiset ja Karjalaiset, jotka ennen sotiwat niin rajusti keskenään, täällä kaakkoiskarjalassa ja Inferinmaassa owat sekaantuneet, yhtyneet toisiinsa; tänne on fitten muualtakin Suomesta kerääntynyt heimoja, ikäänkuin kaikki Suomen heimokunnat olisuwat näisfä raja-paitkoisfa liittoutuneet warustuswalliksi itänaapuria vastaan. Samoja sukunimiä, kuin Sawosfa ja Pohjois-Karjalassa, tawataan ympäri kaakkoistakin Karjalaa. Muutamat wanhuksfet toki kertowat, että heidän esi-isänsä, Suomenpuolelta tänne tultuaan, nimensäkin muuttiwat. Hämäläiset, joilla kotipaitkoillaan ei ollut sukunimiä, paniwat täällä itsel-leen nimen. On näisfä paitoin Hämäläinen sukunimenäkin. Koska kerran sukunimistä on puhe, niin mainittakoon, että menneellä woosi-jadalla täällä oli vielä Lappalainenkin sukunimenä; Pohjanmaalta tul-leita Pohjalaisia asuu täällä kolmas ja neljäs miespolwi. Inferinmaalla löytyy niinikään sukunimiä (Zääskeläinen, Hämäläinen, Hän-nikäinen, Pesinen j. n. e.) joita on paljon Karjalassakin. Usein kuulet riewun-ajajien juttelewan, että milloin misfäkin owat kohdanneet suku- ja paitkanimiä, joita on heidän kotipitäjäsäkin. Niin löytyy Birkkalan feuduisfa nimet Butikkala ja Suontala, Elimäellä Pekkilä j. n. e. Näyttää siis, ikäänkuin muut rätinferääjät ja muut Karjalan rahtimiehet eiwät vielä warsin pysyisikään nyhyisillä kotipaitkoillaan, waan yhä olisuwat niin mieltyneet sukuperä-seutuuihinsa, että pyrkiwät niitä tiedustelemaan, katsomaan, waikka jo 4, 5 miespolwea on siitä kulunut, kun heidän esi-isänsä sieltä siirtyiwät (näin monta miespol-wea sanowat useammat suwot täällä asuneensa.) Todenmukaiselta näyttää, että Uyrämöis-nimitys pantiin Karjalaisille, waan Sawakon-nimi syvän-Suomesta, warsinkin Sawosta tulleeille asukkaille. Että nuot molemmat luofat eiwät alusta alkaen ole ystämiä olleet, todis-taa vieläkin nähtäwä keskenäinen kateus ja ylenkatse niitten wälillä,

jotta eri waatteenpartta kantawat. Naimaliittoihin keskenänsä nuo eri-luokat eivät wieläkään oikein tainu, varsinkin jos owat eri-pitäjistäkin. Että Pyhäristin, Walfjärwen ja Riwennawan asukkaat owat tulleet muualta, osoittaa sekin seikka, että näitten pitäjain miehet ja naiset usein menewät naimisiin keskenään; hywin harwoinpa tapahtuu, että he muissa naapuripitäjisä naimakauppoja tekewät. Wielä woisi panna sekin arwelu tähän, että, koska Sawakkoja nytkin pidetään ikäänkuin korkeampana jäätynä, niin mahtowat he, tänne siirtyessään, olla siwistyneemmät ja muutentkin nerokkaammat, kuin Åhrämöiset eli Karjalaiset.

Muutamien sukujen heimoperästä panemme tähän tietoja: Takikainen on tullut Jääskestä, Suwakka Lappeenrannalta, Skonen ja Pohjalainen Pohjanmaalta; Nousiaisen suku sanoo tulleen Nousiaisten pitäjämästä, „missä lieneekään“ lisäsi kertoja. Tamskei (Damskäg) Dulun läänistä, Ryllästinen (Gyllensten) ja Vuuri Saksanmaalta. Bisterin suku on jo kuudessa miespolwessa asunut täällä; tohtori Strählman ilmoitti kerran, että kasjetista oli nähtynyt, Tukholmassa Bisterin suvulla olewan kiwikartano perittäwänä; eräs Bister teki täällä yhä menekkiä, waan ei tohtinut mennä wieraasen maahan. Bisterit owat luultawasti herrassukua; vuosien 1732—1748 kirkonkirjassa tawataan Niklas Bister, jonka waimona oli Anna Malm ja äiti syntyi Sofia Sauerbach. Wähän myöhemmin mainitaan Anna Sofia Helming Bisterin suwussa. Sipposet sanowat kaikki olewanja Sippolan hoviasta, Wiipurin takaa, josta heidän esi-isä „muinoisina sotaitoina“ muutti tänne: sanowat myös ensin yksinään asuneensa Kalkalassa, niinkuin Kirkkoset Kirkkolassa ja Bisterit Rostealassa. Mikalassa oli ennen waan 2 sukua, Papuiset ja Ontruskat. Turkkisuku on kotoisin Mäntyharjulta; sieltä tuli heitä 3 miestä, yksi asettui Sipparilaan, toinen Päiwilään, kolmas Bentfilään. Temoset owat tulleet pohjois-Karjalasta; Pylkäs-suku on „muinoisina sotawuosina“ tullut tänne Mikkelin pitäjämästä; ”Pylkkäät Mikkelissä owat sitte kääntäneet nimensä Olikaiseksi.“ Wanhasen suku kuuluu olewan Sawosta. Pulkkis-suku on tullut Sawitaiपालेelta (Sawonsaaresta) „suuren Ruotsin foban perästä;“ kun Pulkkinen muutti tänne, ei tämä pitäjä tokaan ollut ihan autiona. Pankilan kylän mäellä asui wanhaltaan 1 talo Wanhasia, nyt syntyi toinen talo Pulkkisia ja kolmas Rämöjä (Rämö oli myöskin tullut „Suomen puolelta;“ siellä oli nimenjä Rinikkinen.) Sihwoiset owat myöskin tulleet Suomen puolelta, waan Pesinen wäitti,

että hänen sukunsa ikuisesti on asunut Jutikkalan kylässä. Laaja Wirkin suku on tullut Jääskeltä Wirkkilään; heidän tullessa (3 miespolwea sitte) oli Wirkkilä vielä korpena; sitte muutti siihen muitakin heimoja (Koivranen Kiwiniemeltä, Kopra Jääskeltä, Wäijänen Muolasta). Kaplin suku on tullut Jääskeltä; Nylanderin suku (4 miespolwea sitte) Kuotsin puolelta. Thusbergien suku on tullut Hämeestä, missä on Tuusajärvi. Sota-aikoina ensimmäinen Thusberg tuli tänne jalkain, eikä muasaa ollut tawaraa mitään. Hampalassa kuuluu olevan wanhanperäistä Walkjärwen asukasukua. Martikkaisen suku on tullut Suomen puolelta; Kurjasen suku „suurina sota-aikoina“ Perolta (Wiipurin seuduilta).

Mahtoi täällä „suuren Kuotsin sodan perästä“ ollakin tilaa kaikille kansoille, koska Knorring mainitsee, että Walkjärvellä, Pyhäristisä ja Kiwennawalla w. 1710 yhtenä oli 61 autioa kylää ja waan 630 miespuolta hengissä. Wanhjojen tarinain mukaan oli Weikolan läänissä ensi-henkiluwusja senjälkeen, kuin se annettiin Tschernisheffille, ainoastaan 25 miespuolta. ¹⁾ Duboista nimistä, joita täällä vielä tawataan, mainittakoon paitsi yllä-sanotut: Arprén (sukuisin Saksalainen), Kutenhjelm (Kuutiainen), Silfwerhuut, Cajander, Kruus, Munkka (Munk, sukuisin Kuotsista). Wirolainen tai si tulla wäkeä silloin, kun Blandow kuletti tänne orjia; ne pääsivät täällä wapaiksi. Wirolainen on täällä vieläkin sukunimenä. Menneellä vuosifadalla oli täällä talonpojilla paljon outoja nimiä, warsunkin naisilla. Ne häwiävät sitte hywin äkkiä kirkonkirjoista. Mainittakoon muutamia: Anthoni (nainen), Crantz (nainen), Cornet, Klid, Sekla, Lamberg, Jordika, Moifander, Sund, Calmi, Wicht, Frisk, Fald, Gagge, Greire, Kraut, Lantin, Wisländer, Polack, Posse, Pudit, Ahtman, (von Gerdthen). Sangen monenlaista werta juoksee siis Walkjärvelläisten suonissa; sota tuon sefasotkun on keittänyt. Ne, joilla oli Kuotsinmukaiset nimet, tulivat luultawasti sotamiehinä tahti sotaherroina näihin tienoisiin. Talloilla oli täällä ennen owat nimensä, waan ne häwiävät wähhittäin kansan puheesta ja nähtävät jo menneellä vuosifadalla jääneen niinikään unhotuksiin.

Ulkomuodoltaan owat Walkjärvelläiset rumia, warsunkin naiset. Heillä on tuskin yhdelläkään soma näkö. Naiset owat suurikaswuiset

¹⁾ Kaso S. Majanderin kirjallisuuden seuralle lahjoitettu kirjoitus: "Suettelu sukunimistä, joita Walkjärwen talonpojat omasivat vuosina 1761—1861."

ja tanakat, kuin miehet; syytä siihen on se tapa, että naiset tekewät miesten töitä, esimerk. kaiken perkaamista, aidoittamista j. n. e. Miehet ovat sitä vastoin suureksi osaksi pienikasuisia, waan on heitä suuriaakin, warsinkin muutamissa kylissä, esimerk. Sarkolasissa. Walkjärwen miehiä kiitetään useassa paikassa selwicksi, sukkeliksi, waan paha on, että he käyttävät näitä luonnonlahjoja warfauteen ja muihin kehnoihin temppuihin. Piikkaweißuja (loppusoinnulla) sepitetään täällä usein; moni tyttöparha joutuu siten pahanilkisten poikain toimesta koko kyläkunnan naurettawaksi, waan wanhanaituisia runoja täällä ei osata; enimmiten lauletaan arkkaweißuja ja muita, usein kyllä häwyttömiä soperruksia; niitten nuotit owat usein wenäänmukaisia. Wanhat ukot muistawat vielä nähneensä tuolla täällä taloissa wiisikielisiä kanteleita, waan nyt ei niitä enää ole raniloitakaan jälellä. Kanteleiksi sanotaan nyt semmoisia yksikielisiä koneita (psalmonika), joilla wirsien nuotteja harjoitellaan. Käytiinpä muutama wuosi takaperin neliäänifesti laulamaan kirkossa, waan se yritys häwisi kohta mitättömäksi, kun rowasti ja luffari riitautuivat.

Äskän puhuimme Sawakoista ja Äyrämöisistä. Kun nyt käynne juttelemaan Walkjärweläisten waateparresta, nousee niistä vielä puhe. ¹⁾ Menneellä vuosijaballa ei ollut warsin suurta eroitusta Sawakkoin ja Äyrämöisten puku-tawassa. Sawakko-naiset eiwät tokaan koskaan pitäneet reffo-paitaa, eikä walkeaa huntua, waan myssyä eli lakkia. Heillä oli myöskin paidankaulus kirjoituksesta ja sepalus keskellä rintoja; hame oli sininen; sen 2, 3 tuumaa leveä helma punaisesta werasta; körtti musta, sen helma punainen. (Hameet owat Äyrämöisillä tykkönään willalangoista; heidän kärkeisfään owat loimet pellawas-rihmoista, kuteet willalangoista. Sawakoilla owat päin vastoin hameitten loimet pel-lawista, kuteet willalangoista.) Kosteli oli ihan walkea, ilman kirjoituksia; wiitta walkea, lyhyt, kirjoitettu ryntäiltä kahden puolen. Esiliinat oliwat walkeat, mutta niitten reunoihin oli pantu kotona „nyhtinkipusilla“ walfaisemattomista rihmoista tehtyjä pitsiä (nyhtinkejä), joita myös oli pantu wiiruiksi esiliinan alapuoleen. (Äyrämöisetkin pitiwät nyhtinki-esiliinaa ja paitsi sitä vielä mainittawaa „kirjawaa“.)

¹⁾ Katso S. Lemmetyn kirjallisuuden seuralle annettu kirjoitus: „Muutamia lauseita ja muistelmia itä-Suomen yhteisen kansan elämänwaiheista, waateparseista, niitten muutoksista ja muista käytännöistä.“ Hän luettelee myös wanhoja talon nimiä.

Tuommoista pitsiä pantiin walkeitten kaulawaatteittenkin reunoihin. Sukat olivat walkeat tahi siniset (sinihiihällä painetut.) Talwella pitivät jaloissa „uulatti-kenkiä," kesällä waan wirsija. Yhrämöisnaisilla oli paidassa, leu'an alla, neliskokkainen reffo; paidankaulus oli kaita, muta punaisella langalla firjoitettu; sepalus wafemmalla puolella, jossa se suljettiin naimattomilta pienellä waski-soljella, naineilta suurella hopeasolki-pätäkällä; heidän hame oli punainen, helma keltainen; tahi sininen, helma punainen; förtti punainen (myös kirjawakfi kutsuttu, kosta siinä oli joku wiiru mustaa lankaa), sen helma niinkään punainen; tahi musta, helma punainen. Walkeasta sarasta oli heillä liivi, „tankiksi" kutsuttuna; samaa mallia oli heillä talwella toinen liivi, nimeltä „rystlappi." Heidän turkkinsa oli, niinkuin firjoitettu wiittakin, lyhyt, ilman päällyhjetä; sen 4 tuumaa leweä kaulus oli rewonfoipi-nahasta; kynnetkin piti olla nähtyissä ja turkin helmaan oli pantu 2 wiirua mustaa, willaista nahkaa. Olipa turkkiwyöfin, 3 tuumaa leweä, punaisen ja walkean kirjawa, jota „wironwyöksi" sanottiin. Muuten pitivät naiset silloin aina paidan päällä "lappawyötä;" se oli nahkainen hihna, waskilapoja täynnään; päisjä oli suuret lufot ja wafemmella puolella rengas, josta weitsi tuppineen hynä neulapysy riipattivat. Yhrämöisten kirjawa esiliina oli yläpuoleltaan wiirukkaakfi kudottu; alapuolesja oli punainen werfaliisto, wielä alempana palanen firjoitettua waatetta ja sitte punaisesta langasta tehdyt tupfut eli röpyt. (Semmoisia esiliinoja tuodaan enimmiten Muolasta.) Sukat ja kalsut olivat heillä punaiset. Paitfi uulattikenkiä pitivät myös "totikkaita." Morfiametkin käiwät wirjuissa, joita joka lauantai hankittiin uusia, ihotuohesta tehtyjä. Kintaat (formikkaat) olivat hyyin suuret, walkeat; joka formen päässä 3 tuumaa pitkät töpyt. Ripillä käwijät työt, jotka siihen asti olivat käyneet lewällä päin, alkoivat kääriä hiuksensa, punaisen weran wäliin, palkuun tumpuraan niskasta ylöspäin. Werkapalmikon päät jäiwät riippumaan noin kahtha waakfaa niskasta hartioille. Tämän käärön päälle pantiin pidättimekfi punaisesta werasta tehty, 4 tuumaa leweä „säppäl," jossa oli tinaisia, piikkipäitä nastoja. Tämä kääro ja säppäl kuuluwat pyhä-pukuun; ne oliwatkkin raskaammat kuin alkojen pyhä pi dett huntu. Silloin naiset eiwät ostaneet muuta waatteisinsa, kuin punaista werkaa helmoihin, wiitan puoltatoista tuumaa leweään kaulukseun, tyttöjen päätkääröön ja säppäleen; muu kaikki tehtiin kotona ja hankittiin

foti-warroista. Väriaineitakaan ei ostettu, senkuin sinihiliä maan; mustaa saatiin niittylähteistä; mataroita kuofittiin kotipellon pientarista ja saatiin vielä wiljammalta Näisälästä. — Äyrämöis-miesten ja Sawakko-miesten parfissa ei silloinkaan ollut paljon eroitusta; nyt ei sitä ole laisinkaan. Äyrämöis-miehillä oli toki, niinkuin Äyrämöis-naisillakin, paidan sepalus wasemmalla puolella, lifi olkapäätä; kaulus kaita ja tifattu; Sawakko-miehilläpä oli edellinen keskellä rintaa, jälkimmäinen leweämpi tiffaamatta. Muinoin miehet eiwät täällä pitäneet paitaa pöfsyhjen ulkopuolella, niinkuin nykyisin Wenäjän muodin mukaan. Miehet pitiwät silloin walkeaa, lyhyttä wiittaa, melkein semmoista, kuin naisetkin; miehien wiittasja kuitenkaan ei ollut mitään punaista kaulusta; muuten siinä oli samallaisia punalanka-foristuksia, kun naistenkin wiittasja; säämyškää oli miehien wiitoisja etupuolella wyötäisiltä aina kaulaan asti ja säämyškäsä oli raitti tinaisia tahi waskisia nappia. Miesten walkea kosteli, päällyhjetön turkki sekä wastainnitu wiitta olivat niin kaidat edestä, etteiwät reunat ulottuneet päälletysten. Oli wähän leweämpikin wiittalaji, „suhmana wiitta,“ mutta sekin oli paljoa kaidempi, kuin nykyiset wiitat. Miesten koipia peitti silloin ylhäältä polwiin saakka mustasta sarasta tehdyt „polwipöfsyt,“ jotka polwen alapuolella köytettiin kiini nauhoilla; alempana olivat „säärhjet eli housut,“ joita polwipöfsyhin suun alla nauhoilla kiinnettiin ja joiden yläpäässä oli supistuva soikka, joka oli punalanggalla firjoitettu ja lapatti alas säärrien edessä. Talwella pitiwät miehet wanhaan aikaan jaloisja „upokkaita“ (pieksuja) tahi „ruojulentä;“ jäikimmäiset olivat muuten saappaan näköisiä, waan warret olivat takanta auki, joita, niinkuin upokkaitakin, nahkanauhoilla ja waskistrakalla käärittiin säären ympäri kiini. Talwella pidettiin mustia karwahattuja, päällyhys mustasta sarasta, korwalliset hywin leweät. Oli kalliimpiakin talwihattuja, joita „röllihatuiksi“ kutsuttiin ja joitten päällyhksenä oli mustaa nahkaa tahi samettia; korwallisissa oli ahmanhännän nahkaa. Toista laatua oli „siperska-“ ja „pekkawoi-hattu.“ Kesällä pidettiin ostetuita huopahattuja sekä ympyrä-anturaisia että teräwä-anturaisia; niissä oli 6 suurta, tinaista, kullannäköisiksi silattua lappaa, 2 edessä, 2 takana ja 1 kummallakin puolella, mustaan samettinauhaan läwistettyinä. Paraimmat tämmöiset hatut maksoiwat noin 6 ruplaa pantossa. Kun näitä kalliimpia ruwettiin pitämään, oli jo hylpys waatteenparressa pääsyt wallalleen Walljärwellä. Oli mie-

hillä silloin kallis wyölahjikin, "Kalmikki-kusjaffo," joka maksoi 6 ruplan paikoilla. Vuoden 1825 vaiheilla alkoi vaatteenparfi täällä paljon muuttua ja Åyrämöis- sekä Sawaffo-parisien erinäisyys eneti. Kaupungista ruvettiin nyt ostamaan kaitellaisia tarpeita. Åyrämöisnaiset ostivat werkaa hameisin, kaitellaista kirsfilankaa ja silkkiäkin kirjoituksiinsa, kultapitsiä, joita pantiin kirjawiin esiliinoihin koristuksiksi, wieläpä kentiäkin ja paitsi sitä wäriä (warsinin punaista konselwäriä). Sawafot rupesivat pitämään wiirukkaita hameita ja sinisestä, ostetusta kankaasta tehtyjä liiviä, röijyjä, esiliinoja, kaulawaatteita, turkinpäällähyksiä ja werkawiittoja. Miehet alkoivat ostaa saappaitakin kaupungista. Noin w. 1837 asti festi tätä kallista muotia taukoomatta, mutta silloin alkawat hengelliset herätykset ja kerettiläistuumat häwittiwät wähhittäin liiallisia koristuksia naisten puwuiista, niin että eroitus Sawaffojen ja Åyrämöisten välillä taas wäheni; waan kansa oli kerran tottunut ostamaan waate-aineita kaupungista ja kallista kauppaä yhä jatketaan. Naiset ostivat ensin nantkia, satinaa ja wihtorinia liwihin ja röijyihin, nyt pitää olla werkaa heidän palktoihinsa. Miehet pitiwät noin 30 vuotta takaperin paljon „wenäänwiittoja," jotka oliwat pitemmät ja lewemmän, kuin nuot wanhanmuotiset kirjoitetut, lyhyet Suomen wiitat. Wenäänwiitoissa oli 3 samettinauhaa kummallakin rinta-aukon puolella. Riitä ei enää paljon pidetä eikä harmaitakaan wiittoja niin yleisesti, kuin ennen. Muotia täälläkin syntyä uusia, waikkei joka päivä, niinkuin Pariisissa, niin toki joka wuosi. Jo 1840 alkoivat miehet pitää finistä, fertukin mukaisiksi tehtyjä „jänterikkiä;" sitte, muutaman wuoden kuluttua, wähhän pitempiä „kuitjaweikkoja;" sitte ostettiin Pietarista ihan walmiita „Potenjkvoja;" nyt pidetään enimmiten werasta, nantkista ja satinasta tehtyjä palktoja. Rkyhysin mustuu vaatteenparfi yhä tummemmaksi; kirjoitukset ja koristukset jääwät jäämistään pois; omituisuus häwiää. Tähän liitämme wielä muutamia tietoja, jotka wastamainittuun kuuluwat. Ne ajat owat menneet, jolloin sitä ihmistä pidettiin warmana, jolla oli 5 ruplaa pantossa ja hywät iho-tuohiset wirsut. Wanha ahkeruus ja toimekkuus owat myöskin monessa suhtein wähenneet, waikka wirkistykkiä on enemmän tarjona; 20 vuotta takaperin oli esimerk. kahwia hywin wähhän liikkeellä, eikä sitä papeille kylänluwuisjakaan tarjottu; nyt sitä on joka mökissä. Ennen istuiwat ämmät talwihön pimeässäkin, muitten maatesa, wärttinä (keträpuu) wieresfään;

mikään hälinä ei sillä kehrätessä synny, jottei se herättänyt ketään. Wärttinät ovat häwinneet; wolkia ja ruffia ostetaan jo köyhyinkin taloihin. Wöitä, nauhoja ostetaan paljon, waan tehdäänpä niitä kotonaakin „wyöpirralla“ tahti „wyölaudoilla“ (jotka aina owat 4 tahti 6 luwultaan). „Nhytinkipusfit“ (knyppelbynorna) häwiävät myöskin; nhytinki-esiliinat kulkewat nyt waan morsiamen-lahjoina; häisä niitä ruoskan päästä häilytetään. Wanhan tawan mukaan kannettiin kengät kainalossa, kun kirkkoon lipattiin, nyt on toinen muoti. Noita suuria, kynnäswaren keskeen ulottuwia, formikkaita, joiden suut olivat tikatut ja röpsyillä warustetut, ei enää näy missään. Miesten „upokkaat“ ja naisten „kurpposet“ taitsiwaat olla ensimmäiset nahkasta tehdyt jalkimet; nahkakin oli kotona valmistettu parkkiloilla. Muinoin määlitettiin, khytytettiin nahkaa rahkeiksikin kotona niinkutsutulla „määsitfällä;“ siinä oli puu, jonka toinen pää pantiin orteen, toinen latiaan; tähän pystypuuhun oli laitettu kaffi poikkipuuta (lankkua) pääliskää, joissa oli piitä paljon. Niitten välissä nahkaa hierottiin; miehet senkuin käwiwät ympäri ja wäänsiwät nahkamyllyhään. Wanhan aikuiset kangaspuut („pelsimet“) nähdään vielä useassa talossa, warfinkin syrjäisemmissä taloissa. Ennen tehtiin miesten ja naisten waatteet kiperiksi wyötäisiltä; nyt ne owat wäljät kuin pusfit; werasta nyt tehdään melkein kaikki, naisten paltotkin. Noita kalmikki-kusfakoita, joista jo mainittiin, ei enää saa ollenkaan, waikka niitä on tiedusteltu; kun sota syytti kalmukien maaassa, taukosiwaat ne tulemasta. Nyt pidetään enemmän neulotuita wöitä tahti muita, wähemmin kestäwiä, waikka kiiltäwiä kirsiwöitä.

Luetteluita syntyneistä, kuolleista, wihityistä ja äpärälapsista löytyy wuosilta 1799—1866. Wuosina 1799—1811 tehtiin luetteluita sekä uuden wuoden alussa että adwenttiaikana. Uudenwuoden luetteluita löytyy toki ainoastaan wuosilta 1799 ja 1800. Wuosilta 1802—1806 ja 1810 sekä 1811 ei löydy minkäänlaista luettelua. Wuosilta 1821—1825 niinkään puuttuu. Wuosina 1799—1866 on ainoastaan 1 mies elänyt yli 90 aastaitaa ja 21 henkeä yli 80. W. 1801 synnytti yksi waimo kolmoisia, 1815, 1830 ja 1864 niinkään. Oleisimmät owat seuraawat taudit olleet: kuumetauti (lawantauti), pistokset, rintakuume, pöhötauti, rinnanahdistus ja keltatauti; wiimewuosina myöskin sydämentouraukset lapilla, ähkyä ja matoja

watsassa; keuhkotauti ei ole lopen yleinen; tuhka-rokko, hinkuyskä ja sydämentauti (punatauti) ovat tulleet kuurottain. Aivan kuolettavia vuosia ei ole ollut. Kuume-tautia on ollut varsinkin vuosina 1800, 1801, 1807, 1818, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1847 1856, 1857, 1866 ja seuraavat vuodet; w. 1836 kuoli enimmiten siihen tautiin (98 henkeä). Pistoisiin kuoli w. 1861 45 henkeä; pöyhötäntiin w. 1836 41 henkeä. Sydämenfourauksiin, ähtyyn ja matoihin kuoli w. 1845 123 lasta; sittemmin on usea vuosi kuollut noin 20—35 lasta samoihin kipuihin. W. 1839 kuoli 39 tuhka-rokkoon, w. 1814 33 hinkuyskään, w. 1853 45 punatautiin, w. 1817 67 rokkotautiin; koleraa ilmautui täällä ensikerta w. 1848, jolloin maan 3 kuoli, w. 1852 19 siihen tautiin, 1854 2. W. 1860 kuoli yksi weikauhuun, 1865 niinikään.

Vuosisuku.	Syntyneitä.			Kuolleita.			Mikästä partis- kuntia.	Mikästä lappia.
	Miesp.	Naisy.	Summa.	Miesp.	Naisy.	Summa.		
1799	121	78	199	60	52	112	32	Ei löydy tietoja.
1800	73	64	137	111	88	199	42	
1801	90	83	173	105	81	186	35	
1807	70	76	146	117	136	253	37	
1808	69	67	136	138	122	260	30	
1809	84	81	165	56	60	116	29	
1812	79	61	140	48	40	88	26	
1813	73	70	143	44	45	89	46	
1814	61	72	133	66	58	124	33	
1815	92	74	166	70	67	137	37	
1816	70	72	142	50	54	104	40	
1817	84	83	167	76	82	158	32	
1818	78	89	167	72	63	135	28	
1819	69	56	125	62	50	112	24	
1820	70	70	140	41	51	92	53	
1826	75	74	149	61	46	107	45	
1827	83	69	152	52	46	98	46	
1828	70	92	162	55	57	112	48	
1829	85	95	180	39	57	96	43	
1830	79	87	166	41	39	80	36	
1831	76	96	172	47	61	108	26	
1832	74	63	137	79	84	163	30	
1833	71	71	142	105	84	189	35	

Vuosisuku.	Syntyneitä.			Kuolleita.			Käsitettyä pari- luttia.	Käytettyä lappia.
	Miesy.	Naisy.	Summa.	Miesy.	Naisy.	Summa.		
1834	87	81	168	49	60	109	4	3
1835	52	75	127	84	88	172	2	7
1836	80	62	142	106	126	232	38	5
1837	78	79	157	88	70	158	29	1
1838	61	60	121	53	76	129	42	3
1839	91	76	167	55	45	100	31	11
1840	80	76	156	56	50	106	41	4
1841	84	71	155	47	47	94	39	3
1842	73	94	167	50	63	113	37	3
1843	82	76	158	55	52	107	21	4
1844	67	76	143	58	53	111	43	4
1845	94	75	169	46	61	107	33	9
1846	72	55	127	81	81	162	28	4
1847	65	61	126	75	69	144	44	2
1848	77	90	167	67	80	147	55	9
1849	93	85	178	69	88	157	47	4
1850	92	77	169	47	53	100	45	5
1851	80	102	182	63	57	120	45	5
1852	104	87	191	78	62	140	44	5
1853	69	73	142	81	98	179	31	5
1854	101	80	181	69	69	139	49	4
1855	105	57	162	83	56	139	28	6
1856	84	80	164	93	92	185	48	5
1857	87	71	158	102	78	180	45	4
1858	91	88	179	86	73	159	36	5
1859	86	85	171	89	79	168	33	6
1860	98	86	184	90	72	162	64	8
1861	114	110	224	95	70	165	54	5
1862	103	80	183	58	56	114	35	10
1863	121	101	222	102	84	186	38	5
1864	128	120	248	54	59	113	36	8
1865	111	78	189	103	70	173	21	6
1866	97	73	170	113	101	214	45	2

Muuhun uskontoon kuuluvia täällä ei ole, paitsi pari wenä-
läistä, jotka käyvät Ryyrolän kirkossa.

Wäestön luku, säätyihin, ikään ja muihin oloihin katsoen, on seuraava:

Wuonna	1815	1820	1825	1830	1835	1840	1845	1850	1855	1860	1865
Wäestön luku . . .	3914	4054		4290	4450	4429	4582	4679	4789	4770	2084
Wiespuolta . . .	1863	1933		2098	2141	2159	2255	2349	2410	2392	2533
Naispuolta . . .	2051	2121		2192	2309	2270	2327	2330	2379	2378	2551
Pappia	2	2		3	3	2	2	2	3	3	2
Muuta herras- wäkeä	7	8		8	14	15	7	4	5	5	23
Talonpoikaissä- tytä	3878	4015		4251	4408	4331	4522	4630	4740	4699	5003
Talol- kiffia. { Omilla { Muitten { tiloilla	522	532		568	584	4	35	83	86	104	119
— —	—	—		—	—	537	532	494	493	520	539
Torpparia, joilla on maata	20	21	¶ Ei löydy tietoja.	42	46	22	19	9	9	36	57
Päätyjätmiä, jotka työhön kykene- vät	19	18		38	85	73	82	106	113	73	107
Käsityöläisiä . . .	—	—		1	1	3	4	1	1	4	4
Sotamiehiä	—	—		—	—	—	—	—	—	16	16
Röyhäiä { Nuoti- { köyhiä. { Kasfasta { saawia	—	—		—	—	30	22	22	22	22	23
—	37	21		?	34	—	25	27	44	37	26
Perhefuntia	542	553		610	634	599	633	671	694	821	884
Maikäisiä	1326	1383		1467	1523	1509	1558	1572	1577	1500	1743
15—10 vuotta	1368	2453		2620	2737	2683	2758	2837	2921	2967	3035
Yli 60 vuotta . . .	220	218		203	190	237	266	270	291	303	306
Leskimiehiä	64	69		55	77	88	81	82	88	79	85
Leskimaisia	195	188		209	227	237	235	239	260	270	286
Nainutta paria . . .	726	744		848	819	721	800	253	930	901	912
Henkiä	405	436		458	464	458	527	587	605	692	722
Pitkoja	409	469		337	441	520	465	418	374	399	398
Naiskatuita tyt- töjä	14	24		41	35	36	39	45	57	55	56

Wuodesta 1826 saakka oli pitäjän maa herrain omana; kumma waan että vasta 1840 enimmäät talolliset owat kirjoitetut muitten tiloilla olemiksi.

Torppariksi kutsutaan niitä howin alle kuuluwia, joilla on wähän maata ja jotka tekewät ropottia howissa, waan eiwät maksa weroa rahassa howiin. Nengille annettiin ennen palkkaa noin 20—40 ruplaa pantosja, piioille 10—15 rupl. pant.; nyt annetaan yhtä paljon hopeasja. Niinkutsutuita muonamiehiä täällä ei löydy. Päiwätyö

maffetaan heinajalla ja leikkuaajalla ruiskapalla ja enemmälläkin, hewois-päivästä annetaan kahta wertaa enemmän. Keväällä ja syksyllä annettiin ennen 1 kappa otia päivästä. Työaika luetaan kello kuudesta aamulla auringon laskuun (tesjällä); keväällä ja syksyllä auringon noususta ilta-hämärään. Ken ottaa heinänte'on tahi niiton urakalle, saapi siemenet ja puolen heinistä.

Miitten naisten luku, jotka ovat synnyttäneet kaksoisia ja kuoleita lapsia, näkyy seuraavasta luettelusta.

Vuonna.	Naisia, jotka ovat synnyttäneet		Vuonna.	Naisia, jotka ovat synnyttäneet	
	Kaksoisia.	Kuolleita lapsia.		Kaksoisia.	Kuolleita lapsia.
1799	2	4	1839	2	3
1800	2	1	1840	1	6
1801	3	6	1841	3	5
1807	5	5	1842	1	8
1808	3	8	1843	2	7
1809	6	4	1844	3	5
1812	3	3	1845	1	3
1813	2	11	1846	2	9
1814	2	2	1847	3	4
1815	4	5	1848	5	4
1816	2	2	1849	2	7
1817	4	7	1850	7	2
1818	6	12	1851	4	3
1819	3	3	1852	7	10
1820	1	10	1853	1	5
1826	1	6	1854	6	6
1827	2	7	1855	4	7
1828	1	2	1856	3	11
1829	2	4	1857	2	8
1830	3	3	1858	5	10
1831	2	2	1859	4	6
1832	1	5	1860	2	10
1833	2	6	1861	4	9
1834	6	6	1862	2	6
1835	3	3	1863	3	8
1836	5	3	1864	4	9
1837	2	3	1865	3	11
1838	1	9	1866	6	18

Ennenkuin ryhdyimme Balkjärveläisten lufutaidosta puhelemaan, muistutettafoon täsfä, että tuomiorowasti Mlopaeus'elle pitää antaa fuuri kiitos koululaitokfista wanhasfa Wiipurin hippakunnassa. Jo w. 1750 pafkoilla oli hän muutamisfa pitäjisfä faanut lasten kouluja toimeen. W. 1781 ajettiin afiaa toki kiihkeämmin, kun justitiekollegium 15 p. Tammit, tuomiofapituli (24 p. Elof.) ja guvernementin kanslia (1 p. Heinäf.) antoivat sääntöjä kouluista, kouluhuoneista, koulumestareista ja näitten palkoista. Tuomiofapituli sääsi silloin, että koulumestareikfi pyrkijät tulisfiwat kapitulin tutkittawikfi. W. 1787 (29 p. Lokaf.) kfyhi kapituli kirjeisfä papeilta, kuinka paljon rahaa tahtoisiwat antaa mallikouluikfi Wiipurisfa koulumestaria warten. Seuraawana vuonna (8 p. Tammit.) lupafi Katarina II että Wiipurin ylikouluun (Hauptschule) ja muitten kaupunkien piirikouluihin (Kreisshulen) saisi ottaa tulliwaroja; lahjoittajia muistettaisiin fuopeasti. Kohta femmoisfa kouluja asetettiinkin; niitten hallitus tapahui vuoden 1786 koululain mukaan. Ysfityiset ihmiset tahti kaupunkien yhteiskunnat maksoiwat opettajien palkat. Mlopaeus kuoli 25 p. Tammit. 1790 ja koulukiihko laimistui. W. 1803—1805 muuttuivat mallikoulut (normalit.) fitte tawallisikfi oppineikfi kouluikfi.

Raakuus oli täällä pitäjäsfa wallan yleinen menneellä vuosifadalla ja tämänkin alusfa. Wiimeiset pari vuosikymmenet owat täällä, niinkuin muuallakin Suomessa, paljon walistusta ja siwistystä kartuttaneet, waikkapa kaakkois-Karjalalle fittekin waan koitto on rusottanut: lufutaito on wasta tällä vuosifadalla pääsfyt paremmalle kannelle ja kirjoitustaito on wasta alullaan, jonkatähden kaakkois-Karjalan siwistystä woisi sanoa ainoasti vuosifadan wanhafsi. W. 1738 (8 p. Helmif.) waroitteli tuomiofapituli papeja (lähettäen heille Kaarlo XI:n kirjeen 18 p. Soulu. 1695) että tarkoin teroittaisfiwat talonpoikien mieleen ehtoollisen pyhyyttä (koska nainen Karjalasfa häwyttömästi oli sitä wäärin käyttänyt) eiwätkä ketään ehtoolliselle lasikfi, ennenkuin wanhat osaisfiwat uskontunnustuksen ja afetusfanat, nuoret koko kattismuksen. W. 1747 (28 p. Helmif.) lähetti kapituli niinikään kirjeen papeille, jossa puhutaan seurakuntain taitamattomuudesta ja waan ulkonaisesta kristillisyydestä, "johon warsinkin pappien huolimaton opettaminen mahtaa olla syynyä;" kapituli sentähden sääsi, että papit muutamaman wiikon kewäällä ja syfsyllä joka woosi pitäisfiwät rippikoulua. Se oli kirkkolain 24 luvun 11 § mukaan warsinkin

kappalaisen melwollisuutena. Kyllähän sopivaiset selitykset ja ehtool-
 listesta sulkeminen talonpoikia taimuttaisivat. Konsistoriumi lupasi myös
 julistaa uuden kysymys- ja vastaus-kirjan, että kaikissa seurakunnissa
 yhtäläisesti opetettaisiin. Pietarissa oli samana vuonna painettu eräs
 „traktaatti“, „Tien rata taiwahasen“ nimeltä, mutta sitä hylättiin epä-
 selvyyhtensä, maillinaisuutensa vuoksi. Gezelius'en tahi Kemelissä pai-
 nettu kakkismus säädettiin toistaiseksi käytettäväksi. Helmikuussa 1779
 käskivät Just. kollegium ja tuomiokapituli taas pappeja ahkerasti opet-
 tamaan ja joka vuoden alussa seurakuntain edistymisestä tiedoissa
 tuomiokapitulille ilmoittamaan; taitamattomien luku joka seurakunnassa
 oli silloin myöskin ferrottawa. Tuomioromastin kinkereissä 19 p. Hel-
 mik. 1763 olivat täysi-ikäiset Walsjärwellä heikot kysymyksiin vastaa-
 massa ja lukemasfain; useimmat wanhat ja nuoretkin eiwät oikein
 osanneet ulkoa ehtoollisen asetus-sanoja eikä Lutherus'en 6 pääkappa-
 letta. Nuoriso oli alkanut lukea, waan ei osannut oikein tawata.
 Koska seurakunta silloin, niinkuin ennenkin, ei sanonut woiwansa aset-
 taä ja kustantaa pitäjäkoulua, niin pantiin kirkkolain mukaan luffarin
 melwollisuudeksi 64 kopeekasta opettaa joka lasta aapiskirjan ja sisältä
 wirsikirjaa lukemaan. Wasiin köyhät saiwat kouluttaa lapsensa jonkun
 kirkkoherralta tutkitun miehen luona. Seuraawissa kinkereissä sanotiin
 tawallisesti niinkään pitäjäläisten olewan sangen heikkoja luku-
 taidossa; toisinaan toki kiitettiin, että oliwat entifestään edistyneet.
 Wuoden 1779 kinkeriprotokollissa sanotaan, että wanhenmat antoiwat
 tyhdyttäwiä wastauksia ja lapset osasiwat pienen kakkismuksen ulkoa.
 Harwat sittelkään osasiwat tawata, waikka kyllä sisältä•lukiwat; muu-
 tamat eiwät kumpaakaan taitaneet. Sanottiinpa wanhoja löytywän,
 jotka olivat wallan taitamattomia kristinopissa; tuomioromasti sääsi,
 että heidät kutsuttaisiin rippilasten parween rippikouluun ja kehoitti
 taas koulumestaria hankkimaan. Wuosina 1797, 1806 ja 1811 kii-
 tetään toki sekä wanhain että nuorten lukutaitoa ja tietoa tyhdyttä-
 wäksi, wälttämäksi. W. 1840 ja 1847 kiitti kontrahturomasti sitä
 kyllä hywäksi, waan 1862 moitittiin, etteiwät hymmärtäneet, mitä lu-
 kiwat ulkoa. Wuoden 1783 alussa suostui pitäjä ensikerran koulu-
 mestarin ottamaan; silloin kehoitettiin heitä hallituksen käskyn mukaan
 rakentamaan kouluhuone; tästäpä ei lähtenyt mitään. Kun muita
 pyrkijöitä ei ollut, niin tahtoiwat panna luffarin koulumestarin wir-
 kaa toimittamaan, mutta kapituli sitä kielsi, jonkatähden talonpojan-

poika Tomas Suikki otettiin Walfjärwen ensimmäiseksi koulumestariksi (Syykskuussa). W. 1806 kinkerissä sanottiin koulumestarilla olewan työtä kyllä, mutta 1811 walitettiin, etteivät wanhemmat tahtoneet lähettää lapsiaan koulumestarille, waikka hän oli säweliäs ja uuttera. Eräs kohtaas Walfjärweläisten luku-oloista jäi taanoin kertomatta. Talwella 1787 oli taitamatonta nuorisoa usea kerta käsretty tulla luetettawaksi ja opeteltawaksi, waan he eivät tulleet; wiimein kutsuttiin heidät kirkkoraatiin; kolme ei tullut sinnekään ja ne tuomittiin sentähden jalkapuussa istumaan. Rakki Suonta'an poikaa (toinen yli 18 vuotta), jotka yllämainittuna vuonna niinkään eivät saapuneet lueteluun eikä sitte kirkkoraatiin, waikka ruunun Wuiburnoi Hännikän oli ollut heitä tawoittamassa, lykättiin sitte alhaisemman maaouikeuden tuomittawaksi; syksyllä samana vuonna oli samasta syystä usea jalkapuussa istumassa ja yhdestä walitettiin maaouikeuteen. Kylänluwut ja rippikoulut owat tietysti paljon poistaneet tuommoista taitamattonuutta; muutamia tietoja niistä pantakoon siis tähän.

Kylänlukuja nimitetään kinkeriprotokollisissa ensikerran w. 1779, jolloin talonpoikia waroitettiin haureellisuudesta semmoisisissa tilaisuuksissa. W. 1840 oli täällä 17 lukufuntaa, nyt niitä on 22. W. 1860 asetettiin täällä sunnuntai-kouluja, joissa rowastin walitsemat miehet toimittiwat opetusta; niitä kouluja oli ensi vuonna 26, toisena vuonna (1861) 33; ne eneniwät, kunnes ne muutaman vuoden perästä taukosiwat tykkönään. Dikeita kylänkouluja täällä ei ole löytnyt. Kylänlukuja on ennen aina pidetty lastiaisen jälkeen ja toisinaan kahdesja lukufunnassa yhdessä päiwässä. Suntion piti ennen warhain aamulla mennä kylään joka talosta wäkeä lukupaikkaan ajamaan. Wanhempia ihmisiä ei paljon muita luetettukaan, kuin niitä, jotka sinä vuonna oliwat olleet mihillä tahti wieraasta pitäjästä tulleet. Harwoin käwi lakki pappia kylänluwuisa, tawallisesti waan yksi, eikä koskaan, niinkuin nyhkaikoina, kysytty, mihin taloon tulewana vuonna päästäisiin lukua pitämään; sen määräsi pappi yksinwaltaisesti. Walfjärwen wanha tohtori Strählman oli omituinen, jäykkämielinen ukko; nyhkaikoina olisi hän kyllä kumma ihmisten silmissä, waan „uudet ajat, toiset tawat;" myöhemmät rowastit owat nuita tawutuskeinoja käyttäneet. Tohtorilla oli kylänluwuisa aina witsjoja keralla; hän ei tokaan, niinkuin Pielisjärwen Korpi-Jaakko (Stenius), kurittanut äitejä, kun lapset oli-

mat typerät ja laiskat; Strählman löyhlytti lapsia kättä vasten ja riitautui toisinaan vanhempain kanssa, jos kowasti kuritti.

Rippikouluja sääsi Wiipurin tuomiokapituli w. 1747 (Selmik.) vuosittain sekä kewäillä että syksyllä pidettäväksi. Niitä pidettiin wiime vuosijadan lopulla yksi wiikko kewäillä ja yli 2 wiikkoa syksyllä; sittemmin 2 wiikkoa sekä kewäillä että syksyllä; myöhempinä aikoina on niitä pidetty 4 wiikkoa kumpaisellakin vuodenajalla, nimittäin 2 wiikkoa pojille, 2 tytöille; pojat ja tytöt owat nyt erillänjä; ennen käwiwät yhdessä koulussa. Ennen tohtori Strählmanin aikana pidettiin rippikoulua sillä tawoin, että lapset ensi maanantaina tulivat pappilaan kirjoitettawiksi; silloin heitä myös sijältä luetettiin; sitte heidät koko wiikoksi lähetettiin luffarille. Toisena maanantaina tulivat taas rowastille ulkoa luetettawiksi; tiistain ja keskiviikon oliwat he kappalaisella; torstaina taas rowastilla, joka saman päivän illalla laski selwimmät (jotka osasiwat aapisen ja kattismuksen) tykkönään kotiin. Toiset oliwat taas kappalaisella lauantaiamuun asti, jolloin tulivat rowastille ja taitawat laskettiin koulusta; olipa niitä, jotka käwiwät seitsemän koulua peräkkää. Rippilapset meniwät sitte milloin mikäkin vanhempainja kanssa ripille eiwätkä yhtäikaa niinkuin wiimeisillä vuosikyymmenillä. Vuodesta 1838 saakka on ripillelaskento (konfirmation) pitäjäläisten suosioksi tapahtunut kirkossa.

Kylänwanhimmilla ja kirkonmiehillä on ollut welwollisuutena, kuulustella ja tarkastella nuorten lukemista ja käytöstä, perhekuntain elämää, heidän sopua ja siwollisuutta, estellä nuorten hjojuoksua j. n. e. Ken ei kylänwanhimman, kirkonmiehen eikä kirkkoherrankaan waroituksesta huolinut, kutsuttiin ennen kirkkoraadin eteen, jossa määrättiin sakkoja ja jalkapuuta rangaistukseksi. Kylänwanhimpjen wirka-ohje oli Sust. kollegiumin 20 p. Lokak. 1792 annetun säännön mukaan. Syyjäisissä kylissä lukiwat he ennen 1790-lutua kyläkunnilleen pyhäpäiwinä rukouksia. Toisinaan täyhti rowastin oudommillakin keinoin kuin kylänwanhimpjen ja kirkkoraadin avulla hankkia pitäjään järjestyttä, siwoa ja kristillisiä tapoja. Justitiekollegium oli 30 p. Maalisk. 1779 käskenyt pappeja kaikin mokomin opettaa taitamattomia. Strählman walitteli sitte (1785) Käijälmen alhaisemmalle maa-oikeudelle, että useat Walfjärmeläiset, waikka heidät taitamattomuuden wooksi oli käsketty kylänlukuihin, eiwät siitä huolineet. Maa-oikeus sääsi, että jokaisen täysi-ikäisen piti 10 taalarin tahti 4 witsaparin uhalla kutsu-

muksesta saapua kylänlukuihin; nimismiestä käskettiin, kun joku alaikäinen olisi wastahakoinen kylänlukuihin ja kouluun tulemasja, toimittaa hänet kirkkoraatiin, witsjoilla kuritettawaksi. Kirkkoraadissa, joka muinaisaijoina usein kokoontui, tuomittiin seuraawien perustusten mukaan: vuoden 1686 kirkkolaki; sääntö kirouksesta ja sabatinrikoksesta (17 p. Lokak. 1687); johtawan (dirigeerawan) senatin ukaseja; Justitiekollegiumin käskykirjeet Wiipurin tuomiokapitulille; Justitie-rewisionin asetus papeista ja kouluista (25 p. Maalisk. 1714); pappien eri-oikeuskirje (17 p. Lokak. 1723); maakunnan kanslian, guvernementin kanslian asetuksia, alhaisemman maaoikeuden päätöksiä ja kuninkaallisia asetuksia (17 p. Huhtik. 1733 ja 20 p. Maalisk. 1735) j. n. e.

Kansan opetusta walaisewia seikkoja:

Vuonna.	Lukkarin opettamia.	Koulunsekarin ja muiden opettajain opettama.	Kylänlukuja.	Rippilasten luku.		Ripille lasketuita.	
				Kewäällä.	Syksyllä.	Kewäällä.	Syksyllä.
1858	—	56	20	80	66	54	33
1859	—	63	20	73	175	36	108
1860	—	122	20	187	99	118	48
1861	15	75	20	99	71	68	37

Ripille lasketuista oli w. 1858 5 yli 20 vuotta wanhat, 1859 5, 1860 11, 1861 1.

Mitä siweyden seikkoihin tulee, niin moititaan Walkjärweläisiä warkaudesta ja luottamattomuudesta; sentähden haukutaan heitä „piu-weikki“ ja Walkjärwen riewunajajia pelätään taloissa, sillä heidän mennessä häwii usein milloin mitäkin. Sentähden sanowatkin riewunajajat olewanja muualta, Kurenkirkolta j. n. e. Syy tähän ilkeään wikaan on luultawasti suureksi osaksi se paha koulu, jota Walkjärweläiset ahkeraa käywät warkauden pesästä, Pietarissa. Siellä he yhä heiskaroivat kauppa-retkillään. Toinen paha tapa on poikien höjuofsu, joka toki taitaa olla yleinen muissakin maaseuduisissa eikä äpärälapsia fitttekään ilmesty niin paljon kuin luulisi. Tuota höjuofhua kuwaelee selwästi eräs runo Suhana Karwaselta Sananlennättimessä. Nuopumus ei ole yleinen täällä; waan näyhtää olleen yleisempi ennen, kun talonpojat itse polttiwat wiinaa. Ennenkuin pyhämme yksinomaisesti

Walfjärwen wiinaseifoista, mainittakoon se sääntö, jonka Wiipurin gubernementin hallitus antoi 12 p. Tammit. 1783 siitä syystä, että kapakan wuokraajat olivat walittaneet liellä kaupunkia löytyvän talonpoikia, jotka myivät olutta sekä wiinaa. Nyt julistettiin, että maaseudulla (wuoden 1664 lestikiew. asetuksen mukaan) kahden peninkulman päässä lestikiewarista ei saa myydä olutta, wiiniä eikä wiinaa; kunink. kaaren toisessa luvussa oli myös määrätty, että aateli sai perustaa kapakkoja omille alueilleen kylä- sekä talwi-teitten warfille, waan suuren tien warrelle ei liemmäksi lestikiewaria, kuin 5 wirstan päähän; perintötalalliset talonpojat eivät ollenkaan saisi ryhtyä kapakoitsemiseen. Tätä säädettiin nyt noudatettawaksi. Syysyllä 1787 kuului walitustia Walfjärwen kirkkoraadin keskusteluissa siitä, että juopumus yhä oli karttumassa ja wiinawaroja ilmestyi yltäkyllin. Siihen aikaan saikin, wähän wäliä, juoppoja istua jalkapuuissa kirkonmäellä (tahi maassa jalkoa 5 taalaria kahden sunnuntain istumisen sijaan) warfinkin semmoista, jotka sunnuntaina olivat olleet humalassa kirkolla tahi pappilasissa. Olipa niitäkin, jotka Herran ehtoollisella oltuaan eivät humalasta päässeet kotiin, waan jäivät teille loikomaan. Muutamia suljettiin wastaiseksi ehtoollisesta. Kikokset jäiwät niinä aikoina siweyden haitaksi usein wuodeksi kiristämättä, kun ei alhaisemman maaseuden istumusta sattunut. Jumalanpalveluksen ja wiikimisen jälkeen oli sulholla ja hänen heimomiehillä, ystäwillä tapana odottaa kirkonmäen kapakassa, kunnes aika tuli lähteä häätaloon. Odottajat joutuivat silläaika usein humalaan ja lestinäisiin riitoihin. Kapakka on täällä hamoista ajoista löytnyt kirkon tienoilla. Jo w. 1732 asui kapakkamies kirkkorannalla ja 1763 oli howin herralla kapakka kirkolla; seurakuntaa waroitettiin sentähden tuomiokapitulin kinkereissä, etteivät kumminkaan jumalanpalveluksen aikana siinä syntistä elämää harjoittaisi. Tuomiokapitulin kysymykseen wastasivat w. 1779 papit sekä pitäjäläiset, ettei sunnuntaina ennen eikä jälkeen jumalanpalvelusta myhyt juomaa „herraswäen kapakassa“ kirkonmäellä. Kapakan isäntä oli luultawasti niinä aikoina wenäläinen; kumminkin oli siinä w. 1785 wenäläinen. Nuot kapakan isännät lienevät muutamkin kauppa harjoittaneet, sillä 1808 myytiin siinä kynttilöitä, paperia j. n. e. Kirjoituksessa tuomiokapitulille ilmoitti Walfjärwen kontrahttirowasti Strählman Huhtik. 1815, että kaitissa niissä pitäjissä Käfjalmen eteläistä rowastikuntaa, joissa lahjoitusmaita löytyi (Pyhäjärwestä puhumatta),

hominherrat toimittivat paljon pahaa kapakoitsemisellaan. Blandow Walfjärwellä niinkään ei tyytynyt siihen, että hänellä oli kapakka vanhalla kirkon asemalla. Myöskin Kurenaholle, jossa jumalanpalvelusta pidettiin vanhassa maneesissa niin kauan kuin uusi kirkko oli tekeillä, rakennutti hän huoneen wiinakauppaa warten. Siitä walitti Strählman maaherralle Stjernwall'ille (1813), waan sieltä ei puolustusta tullut. Kapakka-elämästä sunnuntaina kirkonmäellä on Walfjärweläinen (muurari Lipsunen) Sananlennättimesä kirjoittanut huwittaman runon ja kertomuksen.

Mainittu paha tapa, myydy wiinaa kirkon seuđuilla, on kestänyt myöhempisiin aikoihin saakka. Talonpojat polttivat ennen wiinaa itsekin; niinpähän 1842 päätettiin, että pannut pantaisi pitäjän molempiin makasiineihin sifsi ajaksi, kuin polttaminen oli kielletty. Myöhemmin on wiinanpoltto jäänyt heiltä tykkönään. Wiimeiset, jotka sitä harjoittivat, taisivat olla Salo-Kostealaisia. W. 1842 poltettiin vielä kiellettyä polttoa Siparilasfa. Howin paroni on, näet, perustanut wiinasawotan Weikkolan howin rannalle; se on waikuttanut wuodesta 1846 saakka. Nyt se muutama wuosi on ollut polttamatta, waan aifoja oli, jolloin siinä raadettiin nyt päiwät. Jumalanpalveluksen ajaksi waan tauottiin, ettei katku leweäisi kirkolle, sillä kaita salmi waan on temppelin ja sawotan välillä. On sawotasfakin torninmufainen rakennus, jotta outo woisi luulla sitä jossikuksi kirkoksi. Sen asema on kuitenkin alhaisella soisella paikalla, niinkuin törkeälle rakennukselle sopiikin; kirkko sitä wastoin seisoo rantakummulla. Wiinaa pitäjässä nyt on fangen wähän; Weikkolan sawotta ei ole polttanut moneen wuoteen ja on jo mätänemäisillään. Wirkkilän (Wiinawirkkilän) asukkaat owat kyllä ahferat wetämään Walkealasta pirtukultaa, waan niewät suurinman osan Wenään puolelle. Wirkkilän salakulettajat owat toki wiime wuosina wähän wäliä joutuneet kiini; owatpa wahtimestarien kansfa tapelleetkin. ¹⁾ Walfjärweläiset owat riitaan taipuwt ja kähwät wireästi käväjissä.

¹⁾ Smarifesfa wuodelta 1867 löytyy Laakkosen kirjoittama pilkkaruno Wiinawirkkilästä.

Laiilisen oikeuden edessä syytäytyi tuomittuja henkilöitä Waltjärvellä lue-
VI kätähä vastaan ovat jalkoon tuomittuiksi joutu-

Vuonna.	Juopu- mus.			Ropinaa.	Tien rauhan rikos.	Kunnon laisten poltto.	Ketos.	Maanpöytä.	Sitten nosto.	Sotilaus.	Näpät- tely.		Var- taus.			Eriin pettäminen.	Eiän-murtaus.	Salite ja häm- pömpö oikeudesta.	Käsitelmä ruunun miehi vastaan.	Steenittaus.	Mihin-taupa.	Zappeli.
	1 kerta.	2 kerta.	3 kerta.								1 kerta.	2 kerta.	3 kerta.	1 kerta.	2 kerta.							
1838	5	—	—	17	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1839	1	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1845	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1846	4	1	—	—	—	—	—	—	—	3	3	2	1	—	—	1	1	—	—	1	1	1
1847	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	2	—	—	—	—	—	—	1	3	3
1848	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—
1849	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1850	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1851	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
1852	7	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
1853	5	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
1854	3	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
1855	2	—	—	—	1	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
1856	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
1857	1	—	—	—	—	2	—	—	—	2	1	1	4	1	—	1	1	—	1	1	2	—
1858	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	5
1859	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	1	—	1	5
1860	7	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	4
1861	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1
1862	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5	—
1863	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—
1864	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—
1865	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—
1866	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3	—	—	1	—

Tähän ei ole pantu pienempiä rikoksia esimerk. laiminlyöty jahdin käynti, n. e. W. 1841 jaloitettiin 11 henkeä Tarpilasta, Naumalasta ja Walkeamat-juopumuksesta. 1830-luvulla olivat juopumus, sabbatinrikkomus, salawuode, tienrauhan rikkomisesta. W. 1835 oli tappelu käräjäpaikassa; samana vuonna saarnaamisesta Dranienbaumissa. Tappelut ovat wähenneet. Mustalaiset toki ningar om religioisa rörelserna i Finland" osa IV.

Kotielämä kaihoi sitä puhtautta, siivoa, joka ilahuttaa, kirkastuttaa mieltä. Mitä rahoja kerääntyy, käytetään enimmäiten vaatteisiin ja ruokaan tahi pannaan kirstun pohjaan. Kuofalajista ovat tavallisimmat: roffa, pirona, lohko, rahtamaito, kiiseli, talkkuna, ¹⁾ putroja ja wellejä. Täällä syödään waan pehmyttä leipää, joka leiwotaan juuriksi kannikoiksi; paitsi tätä hapanta leipää syödään paljon piirakoita. Kun muijat menewät kirkolle, on heillä aina koko salkullinen piirakoita ja kakkaraa keralla; niitä sitte waihtelemat kirkonmaellä tuttavainsa kanssa, pääsiäisenä waihtawat munia. Tavallisin juoma on „harmaata“ (wettä ja hapanta maitoa sekaisin) sekä „taaria.“ Rahwia juodaan enemmän kuin saijua, toisinaan iltaisen perästäkin.

Lukuhalu ei vielä ole paljon kiihtynyt, waikka pitäjän kirjasto jomonta vuotta takaperin, rowasti Hofdahlin toimesta, asetettiin. Hengellistä enimmäiten luetaankin. Sanomalehtiä ei nyt ole paljon tilattu pitäjään, waan viime vuosikymmenellä oli täällä kappalaisen apulainen S. Majander, joka innokkaasti houkutteli talonpoikia lehtiä ottamaan ja lewitti pitäjään paljon kirjojakin. Silloin kirjoitettiinkin usein Walkjärweltä sanomalehtiin.

Sawupirttiä on vielä hywin paljon pitäjässä, waan uudenmuokaisia tupia kohoaa yhä enemmän. Paraiten rakennettu kylä on Wirkkilä, jonka asukkaat owatkin warakkaat. Huoneet owat useimmissa paikoissa kehnot, warsinkein herrain alueilla. Missä talot seisowat tiheässä, järjestyksettömässä ryhmässä, kohtaa silmää ruma näkö. Astukaamme pirttiin; owen oikealla puolella on suuri uuni, jonka lakea sanotaan „kolpakoksi;“ alus on tehty hirvistä, joiden välisessä komerossa („häkisä“) kanat oleskelewat. Owen wasemmalla puolella on hylly astioineen. Lawitsat ulottuwat ympäri tupaa. Owen vastakohdassa seisoo nurkassa pöytä; uunin kupeella jänky olkineen. Lapset makaawat „wipussa.“ Oksilla on tehtäviä rekiä, päreitä j. n. e. Useimmissa taloissa on nyt pirtti porstuan toisella, tupa toisella puolella; porstuan kumpaisesakin päässä on owi; toisesta päästään kujanmaahan, lääwihin, pahnoihin; toisesta nurmipihalle, jonka ympärille on rakennettu aittoja ja muita wara-huoneita, tupaisia. Maaruuki on

¹⁾ Mopaeus (Början till Borgå stifts historia) luulee että talkkuna olisi tullut muotiin sota-aikoina, kun Karjalan jääkärit, ruokaa keralla, retkeilivät metsissä. Rysän-taarin luulee hän tulleen tavalliseksi famoilla ajoilla (1500 luku.)

kehnoilla kannalla, warfinkin lahjoitustiloilla; useimpiin taloihin ostetaan wenään jauhofulia. Pellot owat kolmijaosja; kolmas on kejan-
tona tahi wiljellään siinä pellawasta. Tabetta ajetaan pellolle Kesä-
kuun lopussa; sen perästä kynnetään kohta. Koska karjaa on wähän,
ajetaan kujanmaahan mutaa ja hawuja. Kuisänkä kynnetään syysyllä;
kewäällä siihen peltoon kylwetään kauraa tahi otraa; kaskeen kylwetään
rukiin perästä kauraa; hiekkaisiin kumpuihin myöskin tattaria; kuimaan
kankaasen kesäruista. Kasfia käytetään 2, 3 kertaa kesäkuuhwöön.
Otraa kylwetään myöskin hywiin soihin ja woimakkaisiin laaksoimaihin;
kas kiin kaikkein wiimeisimmäksi kaikista eloista, kun wesi jo on juos-
sut pois ja maa on lämminnyt (Toukokuun lopussa ja Kesäkuun alussa);
sawimaahan ja kosteihin paikkoihin kylwetään kauraa Toukokuun lopussa;
hiekkaisiin, kuuihin paikkoihin pari wiikkoa aikaisemmin; tattaria kyl-
wetään vielä myöhemmin kuin otraa. Kuisista kynnetään soihin Hei-
näkuun keskiwaiheilla; peltoihin ja kaskeimaahan wanhan Laurinpäiwän
aikana. Sitä eloa, joka kaswaa polttuilla soilla, panee usein halla;
muuten se tawallisesti antaa hyvän sadon, waikka täällä kaiwetaan
kehnosti ojia. Kasken wiljeleminen on miltei wälttämätön, niin kauan
kun maa on herrain alla ja halu kunnolliseen maanwiljelykseen siis
haihtuu. W. 1866 antoi Weikkolan howin herra 83 uutta kaskea ala-
maisilleen; siitä maksawat jokainen waan markan, joka menee määrää-
jälle waiwan palkaksi. Etot seisowat rikkailta monta vuotta närteissä.

Lehmien ja hewoisten luku on wiime vuosina mahdottomasti
wähennyt, koska ne menewät awisioisissa kaupaksi. Lehmät owat pie-
net; utarat wähiiset; maitoa lähtee wähän; howiloisja pidetään pal-
jon wenään lehmiiä. Muut kotieläimet owat myöskin kehnot ja kur-
jasja korjuusja, paitfi hewoiset, jotka owat tottuneet kuormia, suuria-
kin wetämään. Waikka pienet, owat ne toki wäkewät ja wikkelat; niille
shötetäänkin hywin paljon kauroja. Kun Walkjärweläinen melkein kai-
ken talwea ajaa rahtiloillaan, ei olekaan kummaa jos hän rakastaa ja
hywästi korjaa hewoistaan; sehän hänelle enimmäkseen rahat hankkii. He-
woisruttoja on ollut w. 1859 Bentziläsä ja 1867 Salokylissä. Kat-
sastelkaamme nyt Walkjärweläisten tärkeimpiä raha-lähteitä. Ettei
maanwiljelys eikä karjanhoito tuota heille rahaa weroiksi, woipi edelli-
sistä lauseistamme arwata. Raha-asiat owat nykyisin kamalalla kan-
nalla; Wenäjän rahaa yhä tuodaan Pietarista; weroihin ja päärahoi-
hin täytyy olla Suomen rahaa. Jos talonpoika esimerk. menee woita

kaupitsemaan länsi-Suomesta, niin pitää hänen Wiipurissa vaihtaa rahansa Suomen rahaksi, sillä omassa pitäjässä on waan Wenään rahaa liikkeellä; kun sitte wiepi woin Pietariin, niin saapi taas hinnan Wenään rahoissa; wahinkoahan siitä tulee. Teollisuus on muutamissa suurtein jotenkin wireä, waan hienompia kaluja täällä ei osata tehdä, waikka rauta- ja puuseppiä on melkein joka talossa. Mitä taitawimpia puuseppiä on täällä eräs sokea ukko. On täällä hopea- ja waski-seppäkin, jotka solkia walawat. Joka Walsjärwen kylällä on oma eri-ammattinsa. Nurnjärweläiset ja Hampalaiset owat nikkaria, tekewät paljon saahkarekia ja rattaita; Uosukalaiset tekewät työrekiä kaisen talwea, niinkuin Wuosentakaisekin, Sarkolalaiset ja Bentziläläiset ajawat woita Suomen puolelta ja myhwät sitä Wenäjälle; wähän saawat omastakin pitäjästä; Jutikkalaiset kiskowat kattopäreitä, waan pitäjästä howin herra ei anna niitä kulettaa. Pietariin wiedzään täältä kaupaksi rattaita, rekiä, metloja, wähän pajunkuoria, tapetuita wasikoita, kanoja, porfaita j. n. e.; kaikki kelpaa Pietarissa, paitsi fonta; se tuodaan takaisin. Wiipuriin täältä ei wiedzä paljon tawaraa, koska siellä ei saa niin hywää hintaa.

Walsjärweläisten täytyi tämän wuosifadan alussa kulettaa paljon sota-kuormia (kauroja sekä muuta muonaa) rantakaupunkiloihin (Wiipuriin, Haminaan ja Lowisaan) sekä Kuopiolle päin; muutamat käiwät siellä asti ajamassa. Silloin tottuivat he Rymenrajalle saakka matkustamaan; sitä ennen eiwät Wiipurin taakse menneet; rätinrahtia silloin ei vielä ollut. Sentähden oli kauan leikki-lauseena: „Et ole Haminaassa kähnyt; onko tarwis tietää?“ Toisaallepäin Walsjärweläiset kuitenkin jo ennempänä läksiwät rahanpyhynnille. Wanha äijä fanoi, että hänen nuoruudessaan täällä wasta alettiin rahtia käydä, ensin Systerbäkissä ja lompkassa Pietarin takana, sittemmin piti kulettaa Weikkolan howin herran, Blandowin, lautakuormia. Noin w. 1817 alkoi riewunajo; ensimmäiset ahkerimmat rätinajajat oliwat Siparilan ja Kuuppolan kylistä kotoisin. Samoihin aikoihin, jolloin pitäjäläiset rupešiwat rahtia harjoittamaan, muuttuivat myöskin heidän tiet ja ajopelit paremmiksi.

Kosta nyt on puhe Walsjärweläisten elannosta, niin liitämme tähän Johan Lemmethin fanoja samasta asiasta: „nyt on ylpeys ja turhuus saanut wallan waateenparressa ja muussa elämässä. Entiset ihmiset pitiwät omatekoisia waatteita; willat faiwat omista läm-

paista; pellot kasvoivat pellavasta; wärit saivat omista maista; lahjuksset häisä olivat omatekoisia; mitä häisä tarvittiin ruokaa ja juomaa, kaikki oli oman maan kaswoa. Jos wanhan aikaisissa waatteissa olikin turhaa koristusta, niin ne kuitenkin olivat omatekoisia. Ihmiset elivät jowinnosfa; talot ja wiskelykset olivat suuret; elatuksen saivat omasta maasta; rahtia ja muuta reisuia ei käyty; mitä tarvittiin rahaa, se saatiin omasta taloudesta, wasikoita ja porjaita myymällä; saatiin wähintäkin niin paljon, kuin raudan ja suolan ostoontarwittiin; eikä rautaakaan niin paljon tarwittu, kun ei ollut roskaa ja kessilöitä. Puut ja kaikki metsätarpeet tuotiin kotiin re'ellä talwen aikana. Wanhaan aikaan ei herrain hallituksesta mitään tietty; metsät olivat jokaisen omassa haltuussa; jokainen sai raataa kaskea niin paljon kuin mielensä teki; metsät olivat toki paremmat; polttopuita otettiin suomailta; poltettiin myöskin aitarikkoja ja kaskipuita; lehdot saivat kaswaa, jotta woi hakata kaskea joka wuosi. Nyht ei anneta kaskea; metsät owat huonommat; pellon kaswut eiwät riitä elatukseksi. Ajat owat kowat kaikin puolin. Ennen olivat werot helpot, eiwät olleet kolmattakaan osaa sen suhteen, kuin nyht; mitä weroa oli, se maksettiin luonnosfa. Nyht owat werot suuret; kaikki pitää maksaa rahassa. Ennen ei ryöstöherroja tunnettukaan, nyht niitä näkyy wähdän wäliä. Wanhaan aikaan ei tunnettu tuomariakaan, kun käräjää ei ollut likempänä kuin Wiipurissa. Jos syytä on herroissa, niin on talonpojissakin, kun ylpeys, koreus ja muu turhuus owat päässeet walloilleen. Nyht tarwitaan paljon rahaa waatteisiin sekä ajokapineisiin; täytyy mennä rahan pyhdyön rahtiin ja riewunajoon; siellä ollaan koko talwet ja vielä puolen kesääkin. Maaruuffi jääpi huonolle kannalle; leiwästä tulee puute. Mikäs muu eteen, kuin welanteko ja ryöstö. Suurimasti on se walitettava, että lasten huono kaswatus tuottaa monet turmiot. Moni isä kehuu: „kas minulla on suffela poika, kyllä se osaa tuoda kotiin“, waikka se pojan suffeluus vielä saattaa isän kerjäämään. Kun poika joutuu siihen ikään, että osaa hewoisen waljastaa, antaa isä hänelle rahat ja hän menee riewun ajoon tahti woin ostoont; kun hän saapi wähdänkin woiottoa, niin ei isälle huoli tehdä tiliä; poika menee uudestaan eikä kysykään isältä, onko kotona mitä tehtävää wai ei; niin wiettää poika aikansa reisuilla, waihtaa hewoista, ostaa kallista kapineita; siten keräänthy talolle paljon welkoja. Jos isä vielä on warma mies, pitää pojan erota ja saapi sitte mennä

mihin tahansa; niinkään karttuu kulkuläksijäimiä, jotka eivät ole tottuneet työhön eivätkä kehtaa siihen ryhtyä. Jos menet heitä pyhtämään päivätyöhön maksua vasten, niin eivät tule, vaan menewät omilleen, kuka Wiipuriin, jalki selässä, riepua keräämään, kuka komustamaan. On sellaisiakin seikkoja isän ja pojan välillä, että isä pojan käskystä tekee welkoja niin paljon kuin saapi. Kun näkewät ettei enää saa melaksi, toimittaa poika itselleen isännän hallituksen; isä pannaan rengin nimelle; kun welkamiehet alkawat ahdistaa, sanoo poika: „koska isä on tehnyt welkoja, niin maksakoon, talo on minun, hän on renki“. —

Zuhlista ja huwituksista on nyt puhuttawa. Pääsiäisenä tehdään liekkuja kujamaihın ja pihoille; siinä nuoret heiskumat. Paimenilla oli ennen omat pääsiäishuvinja. Palmuaattona läksiwät, näet, wirpomaan; he oliwat keränneet pajumarpoja, joissa oli urpia. He juoksivat ympäri koko sitä piirikuntaa, jonka lehmät yhdessä käiwät karjalaitumilla; kun tupaan tuliwat, niin urakalla töytäsiwät pöyhän ääreen ja alkoiwat piestä sitä warwoilla, loruten: Wirpoi, warpoi wiijaaks, tuoreeks, terweeks tulewaks wuodeks — kaaku taikinaiseltais, wiinapulli pannultais, woilusikka lehmältäis, lihanen sitaiseltais, munanen kanaiseltais j. n. e. Talon wäki wiimein hankki wettä esille ja alkoi paimenia kastella; silloin nämät heittiwät witsat lattialle ja juoksivat tiehenjä toiseen taloon, samallaista melua jatkamaan. Jos emäntä oli taikamielinen luonnoltaan, niin hän kokosi paimenten heittämät witsat läwän lakeen, säästääksensä niitä Drjon päivään saakka (23 p. Huhtik.), jolloin lehmät ensikerran lasketaan ulos juoksemaan. Pääsiäislauantaina meniwät paimenet yhdessä „Kuostinajooon“. Toka paikasta, missä ennen wirwottiin, kerättiin nyt tuomista, lämpösiä; wiinaa paimenille tokaan ei annettu, waikka tuossa lorussa sitäkin mainitaan. Pyhäpäiwät wiettiwät paimenet sitte korttierissa (eräässä talossa, josta oliwat sopineet). Siinä syöttiwät muillekin ajamia herkkusiaan. — Ryhysin on paioittain tapana, kastella paimenta läpimäräksi, milloin ämpärillä, milloin kouskalla, kun hän kewäällä ensikerta palajaa kotiin karjankäynnistään.

Kokkoja poltetaan Walkjärwellä Zuhannusaattona, ja wanhan Pietarin päivän aattonakin (11 p. Heinäk.), waikka jälkimmäistä ei wietetä niin juhallisesti kuin edellistä. Jo pari wiikko ennen Zuhannusta rupeewat paimenet wetämään kumia kantoloita ja terwaksia

kokkopaihoille sekä karstuiista koivurungoista pystyttämään sääripuuta. Näitä pannaan neljä joka kokoon ja niiden väliin sitte ladotaan, kupeille pilkotuita puuta, sillään kāmäriä niin paljon kuin waan mah-
tuu. Kokon latwasja sääripuut owat yhteen köytetyt; niiden päähän jätetään wähän lehdeksiä, jotka näyttävät kuin pystyyn sidottu wasta ja joita testuusi kutsutaan. Muodoltaan nämät kokot owat nelis-
nurkkaiset, korkeat ja hoikkaläntäiset kuin tornit. Ne rakennetaan yh-
teen riviin, ensimmäiseksi korkein kokko, sitte toiset perälläin korkeuttansa
myöten, niin että pienin kokko tehdään rivin wastaiseen päähän. Kuta
useampi kokko mäen kuffulalta kohoaa, sitä kunniallisempänä ja parem-
pana paimenet sitä pitävät. Sentähden niitä onkin wälistä wiisi
yhdeällä ahteella. Wähän syrjässä toisista on hawukokko, joka wiimeis-
seksi palaa, räiskää. Kaikki kokot piiritetään kiwipiirillä tahti aituuf-
sella; tätä tehdään tawallisesti maahan pystyyn pistetyistä kepeistä,
joiden väliin tuohinauhoja wiritetään; joka toisen kepin päähän pan-
naan tuohiwihko. Toiset panewat nämät kepit ristikkäin. Aituuksen
sisäpuolella pystytetään muutamia nuoria kuorituita näreitä, joiden
osjat pistetään tipotähteensä tuohiwihkoja ja joita ruunuiksi sano-
taan. Siihen aituukseen wielä neljä porttiakin tehdään latwoiltaan
yhteen käärihyistä koivuista. Näistä porteista teitä ja polkuja kohti
laitetaan kujaisia niinikään kepeistä ja niiden toiseen päähän eli suu-
hun paimenet myöskin tekewät koivuista portit.

Tuskin on päivän wiimeinen säde jäähywäisiksi suudellut jär-
wien wienoja hyökyjä ja Suhannushö, iltaruskon himmentyessä, alka-
nut lewittää hienokaisen hämărăharsonsa lammille sekä metsille, ennen-
kuin ihmisiä joutottain rientää koloille päin, kaswot wielä punawat
saunan löyhystä. Paimenet kun sinä iltana ajawat lehmiään kotiin,
heillä on tapana antaa karjan wanhimman lehmän sarwillaan metsästä
kotiin kantaa härkkinä, wispilöitä, wihkoja ja kuffasta toisinaan niin
paljon, että lehmä tuskin jaksaa kantaa tämän kuorman päässään.
Heikin nyt kiirehtiwät koloillensa wartioitsemaan, ettei lukaan saisi en-
nen aikaansa panna kokot tulelle, sillä nuoret miehet kaisen iltana heitä
hätyyttävät, koitellen sytyttää hawukokon heiltä. Wälkä wäleemmin
kokoon saadakseen paimenet wirittävät tulta pienimpään eli odotta-
jais kokoon. Toisinaan heillä on porokellokin portissa, millä soit-
taa remuttawat, sillä tawoin kansaa sinne kutsuen. Nyt juhla ja
riemu alkaa. Sytytytyistä koloista liekit leimuwat sinistä taiwasta

kohti walaisten yhä karttuman ihmisjoukon iloisia kaswoja ja puhtaita pukuja. Pysyvä ruwetaan pamahuttamaan ja palawia wihjoja linkeillaan ilmaan. Pojat telmivät, ryöstäen toinen toiseltaan wihjoja. Punahelmat tytöt seisowat yhdesä joukossa nauraan ynnä katsoen poikien taistelemista. Wiulun soittajakin kohta astuu esiin ja rupee wiuuansa winguttamaan. Ennen soittiwat naiset pufinjarwiloilla. Pojat tarttuwat tyttöwihin kiini ja sitte lasketaan Maailman polstaa, Raffakaa, Engelskaa, Lippiä, Rymisappua ja Raffunasia ynnä muita semmoisia kansatanssia. Niitä kuitenkin nyt ei enää niin paljon tanssita; ne owat muka syntisiä ja sentähden niinkuin myöskin Souleleikit ja liekkuminenkin Pääsiäisenä saarnastuolilta kielletyt. Toisinaan, warsinkin jos soittajaa ei ole, juoksewat nuoret Liikaa eli Leskeä. Wanhat ukot ja ämmät katselewat ilosilmuin nuorten hyppyä ja reuhinaa. Heidän kaikkien niin ilotesa kokot toinen toisensa perästä tuhaksi palawat. Jos joku säärirpuu jääpi palamatta seisolle, haukutaan kylän tyttöjä wanhoiksi piioiksi; nuoret kylänmiehet, pitäen heidän puoltansa, polttawat tahi kaatawat ne wiimein maahan. Wihowiimeiseksi poltetaan hamukokko sekä ruunut. Sen jälkeen muu wäki hajoaa hajoomistaan. Poikaweitikat wielä tempaawat portit maasta ja pitäen yffi kumpaisestakin päästä niillä juoksewat sinne tänne, kaataen kenen waan saawat wäliinsä. Päiwä jo walfenee, ennentuin kaikki majoillensa menewät.

Kun suloinen joulujuhla on tullut, molemmat joulupyhät owat wietettyt ja kolmas päiwä on käfisä, alkaa joululeikkien aika. ¹⁾ Jos ilma on kaunis ja tasainen, waikkapa taiwas olisikin tumma ja pilwettynyt, niinkuin talwella tawallisesti, ja kun iltahämö on saapunut, näkyy kylällä wilkas liikenne; nuoriso kulkee tuwasta tupaan tiedustellen, misä joululeikkejä saisi wiettää; pojat tawallisissa juhlawaatteissa, tytöt punahelmaisisa mustissa körteisä, finisissä hihattomisissa paltoisissa tahi walkeisissa ährämöistapaisissa farkawitoisissa. Jo menään erääsen tupaan, johon kokoontuu paljon nuorisoa sekä wanhempaa wäkeä, miehiä, pössyvä piippu hampaisissa ja naisia, pienet lapset sylissä. Mjaapas kartonolle muutama fuormallinenkin, jossa on oikein potraa kansaa, warakkaan näköiseksi puettuna, naapurikylästä. He astuwat tupaan, jossa toiset jo rinkissä pyöriwät, laulaen kaikellaisia

¹⁾ Katso sotamies M. Laakkosen kirjoitus „Walfjärwen Souleleikkilöistä“ Ilmarisessa wuodelta 1868 N:o 13.

leikkilauluja ja tuulituffia. Kaksi paria tanssii ringin sisästä: kaksi poikaa ja kaksi tyttöä; pojat ensin alkavat, ottaen kaksi tyttöä parveensa; vähän tanssittuansa, pujahtavat pojat niitten väliin, jotka rinkiä käyvät; molemmat tytöt heitetään ringin sisään; nämä ottavat taas kaksi poikaa vuorostaan; niin pojat ja tytöt tanssia jatkavat edelleen vaihdellen. Yhä saapuvat mieraat heittävät verkäpäällyksiset turkit päältään ja ryhtyvät rinkiin pyörimään. Kolme miestä tulee niinkään ulkoa tupaan, turkki nurinpäin ja hienoista pellavista tehty pitkä waleparta leu'an alla; siinä tekewät sitte kaitellaisista näytelmää, josta toiset naurawat kuollakseen. Wiimein menevät leikkimestarit leikkipukuineen takaisin ulos ja rinkiä ruwetaan taas pyörimään. Laulut, jotka tämmöisissä tiloissa lauletaan, owat osittain hywin sekamaiset, muutamat myös löytyvät Kantelettaressa. Leikki, joka on aivan tawallinen täällä, on „Matamin lasten tekeminen.“ Kaksi miestä rupee leikin johtajiksi, kaikki muut asettuwat rinkiin, pojat ja tytöt parittain. Johtajat wannottawat muita miehiä, kysyen jokaiselta: „teetkö sinä niinkuin minä,“ johon nämät suostuwat. Sitte alkawat he molemmat tanssia kaulatusten ringin sisästä laulaen: „Matamilla on seitsemän lasta tahi myös kahdeksan, ei he tiedä, ei he tiedä, mitä he tekewät Matamin lapset kaikki. Näin he tekewät, näin he tekewät Matamin lapset kaikki.“ Kun wiimeiset sanat lauletaan, tekewät leikin johtajat jonkun ilween, jota toiset parit matkivat. Tämän loputtua, rupeewat johtajat ensin, sitte toiset perätysten, tanssimaan ympärinsä ja laulawat: „Käwin wiime Wiipurissa hiiluhiilumaliilun liilu; wiime Wiipurin takana hiilu j. n. e.; söin mie murua murkinaksi hiilu j. n. e.; loh'on lientä lounahaksi hiilu j. n. e. hirwen lihaa iltaseksi hiilu j. n. e.“ Sitte istuu rinki lattialle, jossa owat tulitikkusilla, suuta antawat ja laskewat monta monituista leikkiä. Sitte taas nousewat ylös ja asettuwat kujan muotoiseen riviin, tytöt toiselle puolelle, pojat toiselle. Wastakkaiset pitäwät toisiaan käpistä kiini; mennen toisiensa kästen alitse, laulawat he: „Se wien sepän emäntä kurnusi kirellä woita, pani jamakkoa jatkoksi, maistoi yksi, maistoi toinen, maistoi Matti Karwinenkin, Matti Karwinen kirosti.“ Näin laulettuaan ja wälistä jalkojaan koputettuaan niinkuin riihä puidessa, owat sitte vielä laiwasilla ja parisilla, jota kaikkea wanhat naurusuin katselewat. Kun kullo laulullaan ilmoittaa päivän kohta tulewan,

hajoo leikkiväki. Huomispäivänä pidetään vielä paremmat leikit. Miinikään vietetään leikkejä joka pyhäiltä Loppiaiseen asti.

Säätauvoista olisi paljon kerrattavaa, vaan koska uutta ei ole lisättävää, niin viittaamme entisiin kuvaelmiin. Täydellisimmän kertomuksen niistä on papismies Majander, Simo Kontion ja Juhana Raihosen avulla, antanut Sananlennättimesä vuodelta 1857 N:o 45 ja 51. Uudempi kertomus löytyy Ahlqvistin kirjassa: „Muistelmia matkoilta Venäjällä.“ Vanhan aikaisesta häänvietosta on Juhana Lemmetty kirjoittanut; hänen kirjoitus löytyy Kirjallisuuden seuran huostasassa. Sinne on myös annettu „tiepassi,“ jota luetaan häiesä.

Taifausko on jo häviämässä; joku kerjäläisukko tahti kulkuri toki vielä taikatemppeja harjoittaa. Muolasassa on niitä enemmän; siellä on tietäjälääkäriäkin, joista mainioin asuu Kuufassa. Noin kymmenen vuotta takaperin oli täällä lehmillä häntätauti; silloin oli noitia liikkeellä. Kerrotaan myös, että muijat Walkeamatkan kylässä ennen kaasivat maitoa erään mäkityypän kantoloille ja kiville, siten muka saataakseen käärmeitä heidän lehmiaan puremasta.

IV. Pitäjän muinaisuudesta.

Pitäjän asuttamisesta mahtawat seuraawat tiedot antaa muutamia viittaauksia. Vuoden 1580 manttaaliluettelussa mainitaan nämät Walfjärwen kylät: Uusikylä (1 asuja), Jutikkala (2 as.), Sarchola (5 as.), Ruppola (2 as.), Jauhola (13 as.), Walchiamatka (2), vaan luultava on kuitenkin, että pitäjässä siihenkin aikaan oli enemmän asujaimia, waikka sodat 1570-luvulla kylä kowasti näyttäwät vähentäneen väestön Åyräpään tienoilla. Vuonna 1575 oli Åyräpäässä autioina 110 weronn., 336 sawua.¹⁾ Saman vuoden luettelussa autioista tiloista mainitaan 2 asujan tilat Pylpulasassa, 1 Peiffwehffwiesä, 6 Walfiamatkasassa, 2 Sarkoylassa, 1 Nybysä, 3 Drawannemesä. Vuonna 1590 tavataan jo useampia Walfjärwen pitäjän nyhysiiä nimiä. Seuraawat kylät mainitaan: Walimo (2 asujaa, 2

¹⁾ Senaat. arkisto. W. 1580 oli autioina 525 jousta, 555 weronn.

sawua, 2 jouta), Usikylä (7 af. 4 f. 7 j.), Peivestwi (4 af. 3 f. 4 j.), Woris (19 af. 18 f. 19 j.), Noustiala (8 af. 5 f. 8 j.), Komohela (3 af. 3 f. 3 j.), Sauhola (5 af. 4 f. 4 j.), Kostiala (4 af. 3½ f. 4 j.), Rahtala (4 af. 3½ f. 4 j.), Wunuchala (4 af. 3 f. 3 j.), Nirkkola (5 af. 5 f. 5 j.), Teppola (3 af. 3 f. 3 j.), Lhkola (3 af., ei yhtään sawua eikä jouta mainita), Lemmittyä (8 af. 3½ f. 6 j.), Langila (4 af. 2½ f. 4 j.), Kambala (1 af. 1 f. 1 j.), Harpala (1 af. 1 f. 2 j.), Kuppola (5 af. 3 f. 4 j.), Jutikkala (9 af. 6½ f. 11 j.), Walkeamatka (28 af. 22 f. 40 j.), Sarkola (4 af. 3 f. 6 j.), Weichola (6 af. 5 f. 8 j.), Nurmierff (16 af. 12 f. 16 j.). Päitfi sitä löytyi Jutikkalassa ruunun lampuoteja („Jutikkala gods“). 1500-luvun lopulla antoi hallitus jo läänityksiä (enimmäkseen) mukawaksi ajaksi tahti elinajaksi) näillä feuduilla, waan koska en ole saanut selkoa, mitkä niistä olivat nykyisessä Wälfjärwen pitäjässä, mitkä Wuolassa, niin päästän ne tiedot tekeillä olewaan Wuolan historiaan.

Ryhttärät ja knaapit saivat myös taloja wapaiksi. Talonpojat saivat usein läänityksiä mukawaksi ajaksi, jos uutterasti olivat puuhanneet sodassa ja warustivat hewoisen sekä miehen. W. 1605 mainitaan Peiffwestwiesä 1 knaappi, Pustinalhdesa 1 kn., Walimosja 1 kn., Gambalassa 1 kn., Siparilassa 1 kn., Teppolassa 1 kn., Kambalassa 1 kn., Wunukkalassa 1 kn., Nirkkolassa 1 kn., Rahtalassa 1 ryhttäri, Wälfkiamatkaassa 3 knaappia ja 1 ryhttäri, Jutikkalassa 1 kn.; w. 1601 mainitaan 131 knaappia Wuolan, Kivennawan ja Uudenkirkon pitäjissä, joissa 53 weronm. ¹⁾ 123¼ saw. 222 jouta sillä tawoin warustuksen kautta joutuivat wapaiksi. Samoissa pitäjissä ynnä Kaudajärwen neljäskunnassa luetellaan w. 1615 45 ryhttäreitä ja knaappia, jotka warustivat, sekä 2 wakoilijaa („kunsfaps bönder“), joilla nyöskin oli frelsi-oikeus.

W. 1615 oli Wälfjärwi näin asuttu: Usikylässä 5 asujaa, Päiwäkiewessä 3, Pustinalhdesa 1, Drawaniemiesä 5, Sarkoilassa 6, Jutikkalassa 8, Noustialassa 5, Nurmjärwellä 18, Waelmalassa 2, Pöppölässä 3, Mannifenniemiesä 1, Pylilassa 1, Lawelassa 6, Gambalassa 15, Siparilassa 15, Teppoilassa 4, Lämmittylässä 5, Kambalassa 1, Niementylässä 2, Koiswulassa 5, Harpalassa 1, Weikolassa

¹⁾ 1 weronmaa oli niin suuri, että siihen voitiin kylwää noin 4 tahti 5 leiwiskää.

7, Wunukalassa 4, Kostialassa 8, Nierkoilasja ja Sippoilasja 8, Rahtalassa 4, Sauholassa 11, Walfiamattassa 34, Langilassa 6, Kuipoilasja 5, Samalassa 4, Aliskalassa 8, Bentzelässä 8, Ilmoilasja 6, Kyllästilässä 5, Puikolasja 7, Kartialassa 4, Pilpolassa 2, Koskilaassa 5, Kamajauholasja 3, Uttulassa 2, Harmalassa 4, Tarpilasja 8, Naumalassa 4, Päiwalassa 3.

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin (1635) oli Usikylässä 2 weronn. ($\frac{5}{8}$ autiona), Drawaniemesjä $1\frac{1}{2}$, Päiwäwiesjä 1 ($\frac{1}{6}$ autiona), Pustinlahdesja $\frac{1}{4}$, Lafwolassa $1\frac{1}{2}$ ($1\frac{1}{4}$ autiona), Mannisniemesjä autiona $\frac{1}{2}$, Piikkilässä autiona $\frac{1}{4}$, Pöppölässä $\frac{1}{3}$ weronn. (autiona $\frac{1}{6}$), Turulilassa, Törkölässä ja Hörkölässä $1\frac{1}{12}$ weronn. (autiona $\frac{7}{12}$), Djukalassa $\frac{1}{2}$ (autiona $\frac{1}{6}$), Sarkolassa 2 (autiona $\frac{7}{24}$), Jutikkalassa 3 (autiona $2\frac{13}{24}$), Kuupolassa 1 (autiona $\frac{3}{4}$), Koussialassa 2 (autiona $\frac{2}{3}$), Walimosja 1 (autiona $\frac{1}{3}$), Nurmjärwellä $2\frac{1}{3}$ (autiona $1\frac{5}{12}$), Siparilassa $4\frac{1}{4}$ (autiona $2\frac{7}{24}$), Teppolassa 1 (autiona $\frac{1}{2}$), Hambalassa 6 (aut. $4\frac{7}{12}$), Lemmittylässä aut. $\frac{1}{2}$, Piikolasja $\frac{2}{3}$ weronn. (aut. $\frac{1}{6}$), Rambalassa $\frac{1}{4}$, Harpalassa $\frac{1}{2}$ (aut. $\frac{1}{4}$), Weikolasja $2\frac{3}{4}$ (aut. $2\frac{2}{3}$), Koiswuhelassa $1\frac{1}{3}$ (aut. $\frac{3}{4}$), Nementylässä autiona $\frac{5}{12}$, Wunukalassa $1\frac{1}{2}$ (aut. 1), Kästialassa 1 (aut. $\frac{7}{8}$), Nirkolassa $2\frac{1}{2}$ (aut. 1 $1\frac{17}{24}$), Rahtalassa 1 (aut. $1\frac{11}{24}$), Sauholassa $2\frac{1}{6}$ (aut. $1\frac{13}{24}$), Langilassa 2 (aut. 1), Walfiamattassa $12\frac{1}{4}$ (aut. $9\frac{3}{8}$), Kyllästilässä 2 (aut. $1\frac{17}{24}$), Puikolasja $1\frac{11}{12}$ (aut. $1\frac{11}{44}$), Kirikkalassa autiona $\frac{1}{2}$, Kartialassa 1 weronn. (aut. $\frac{1}{2}$), Philpulasja autiona $\frac{3}{4}$, Koskilaassa 1 (aut. $\frac{2}{3}$), Kamajauholasja 1 (aut. $\frac{1}{2}$), Tarpilasja $2\frac{1}{6}$ (aut. $1\frac{11}{12}$), Naumalassa 1 (aut. $\frac{2}{3}$), Päiwilässä 1 (aut. $\frac{5}{6}$), Mikrilässä autiona $\frac{1}{2}$, Ilmolassa 2 weronn. (aut. $1\frac{1}{3}$), Bentzelässä 2 (aut. $1\frac{1}{2}$), Aliskalassa $1\frac{1}{2}$ (aut. $1\frac{1}{4}$), Wäestö näyttää olleen vähälukuinen; useat olivat „karanneet,“ ryyttäriä oli melkein joka kylässä. Kelsilampuoiteja ei ollut Walfjärwellä; 1630-luvulla näyttää usea autio talo saaneen ajukkaita. Wuodesta 1626 wuoteen 1641 oli tofi $15\frac{5}{12}$ weronmaata (83 taloa), $\frac{3}{4}$ relsi weronmaata (3 taloa) yhäti autioina Wuolasja.

Wuonna 1649 tawataan uusi jalo Walfjärwen pitäjässä: Walfjärwi (23 talonijäntää), Nirkola (5), Nurmjärwi (9), Walimo (2), Wuoris (10), Nyby (5), Koussiala (4), Sauhola (4), Walfiamatta (11), Suontakos (9). Tämä luettelu mahtaa olla waiilainen. Jos

silmäilemme maakirjoja 1600-luvun keskivaiheilta, niin huomaamme, että jotawäki rofitti melkein jokainoa taloa ja että suuret läänitykset aatelisherroille ja sotapäälliköille yhä karttuivat, kunnes ne 1680-luvulla peruuttamistoinien kautta alkoivat supistua.

Siinä luettelussa vuodelta 1654, jonka mukaan laamanni- ja herashöninki-maksut kannettiin, mainitaan koko Muolasassa 235 talonifantää: Usikylässä 2, Drawaniemiesä 2, Päiwäkivesä 3, Pustinlahdesä 1, Laawolasä 8, Sarkolasä 3, Jutikkalasä 2, Nousialasä 4, Walimosä 2, Nurmjärvellä 8, Siparilasä 4, Hambalasä 7, Teppolasä 6, Rambalasä 1, Weikkolasä 4, Wunuffalasä 3, Kostialasä 4, Nirkolasä 4, Rahtalasä 3, Sauholasä 4, Walkeamattasä 11, Kylvästiläsä 2, Puikkolasä 3, Karkialasä 5, Tarpilasä 3, Mmolasä 2, Bengtziläsä 2, Aliskalasä 5.

Seuraawaan luetteluum olemme myöskin ottaneet sukunimet, jotta woipi nähdä miten suwut silloin olivat lewinneet Walfjärvellä. Muis-tettava on kuitenkin, että ainoastaan talojen ifännät mainitaan.

Wuoden 1658 maakirjan mukaan oli Usikylässä $1\frac{1}{12}$ weronmaalla 2 Eskiä, 1 Drawa; Drawaniemiesä ($1\frac{1}{2}$ weronm.) 1 Drawa, 2 Kedoista; Päiwäkivesä ($\frac{5}{6}$) 1 Wirkki, 1 Raiwolain; Pustinlahdesä ($\frac{1}{4}$) 1 Pasuri; Laawolasä ($\frac{1}{6}$) 1 ?, 1 Pupulain; Pytyläsä ($\frac{1}{2}$) 1 Kästi; Pöppöläsä ($\frac{1}{4}$) 1 Werho; Turukilasä ($\frac{1}{8}$) 1 Kalli; Djudalasä ($\frac{1}{3}$) 1 Djudain; Sarkolasä ($1\frac{1}{24}$) 1 Solma, 1 Randapoika, 1 Drawa; Jutikalasä ($\frac{5}{12}$) 1 Skinnar, 1 Haberman; Safwolassä (1) 1 Safwain, 1 Laamain, $\frac{5}{6}$ weronmaata autiona; Kupolasä (1) 1 Suokas, $\frac{1}{4}$ weronm. autiona; Nousialasä ($1\frac{1}{3}$) 1 Nousiain, 2 Möröä, 1 Puhilas; Walimosä (1) 1 Äikäs, 1 Hörjuwain, 1 Ehdman Bruun; Nurmjärvellä ($3\frac{1}{3}$) 1 Cuopio, 1 Khyppä, 1 Sipari, 1 Mänsön, 1 Rambain, 2 Bräckiä, 2 Hynnää, 1 Käcki, $1\frac{5}{12}$ weronm. autiona; Siparilasä ($4\frac{1}{4}$) 2 Hynnää, 1 Kaurain, 1 Onderoin, 1 Siparin, 1 Wirkki, 1 Wahiria, 1 Bertelson, $1\frac{2}{3}$ weronm. autiona; Hambalasä (6) 1 Raiwain, 2 Kirpua, 3 Wohe-lain, 1 Frantfikain, 1 Nielsön, 1 Ketteli, 1 Päkäri, 1 Rehelin, 3 weronm. autiona; Teppolasä (1) 1 Teppoin, 1 Meroin, 1 Drawa; Lemmityläsä ($\frac{1}{2}$) 1 Lemmitty; Rambalasä ($\frac{1}{4}$) 1 Rambain; Weidolasä ($\frac{3}{8}$) 2 Weidolaista, 1 Mardikain; Koifuheläsä ($\frac{3}{8}$) 1 Mardikain; Kiementyläsä ($\frac{5}{12}$) pelkkää autioa; Wunuffalasä ($1\frac{1}{2}$) 1 Äikäs, 1 Sindoin, 1 Myna; Kostialasä ($\frac{1}{8}$) 1 Kostiaain; Nir-

tolasja ($1\frac{1}{24}$) 1 Leino, 1 Hudzi, 1 Hämeläin, 1 Aliska; Kahkolasja
 (1) 1 Leino, 1 Skinnar, 1 Drawa, $\frac{5}{12}$ weronn. autiona; Sauho-
 lasja ($1\frac{7}{24}$) 1 Muona, 1 Karwain, 1 Lello, 1 Syrkin; Langilasja
 (2) 2 Langista, 1 Sindoin, $\frac{2}{3}$ weronn. autiona; Walfiamattkasja
 ($12\frac{1}{6}$) 1 Mäkeläin, 1 Kaiwado, 1 Kempfi, 1 Smed, 1 Perolain,
 1 Suda, 2 Wallittua, 1 Pochko, 1 Daumb, 1 Pitkäin, 1 Kurfwo
 (Häckilän autio, Lymusautio, Papselan autio, Hattolan autio, Wir-
 susautio); Kyllästiläsja ($\frac{7}{24}$) 2 Kyllästistä; Puidokolasja ($1\frac{11}{12}$) 3
 Puidoišta, 1 Jarna, $1\frac{7}{24}$ weronn. autiona; Airikkaläsja ($\frac{1}{2}$) 1
 Naumain; Karkealäsja (1) 2 Karfiaista, $\frac{5}{8}$ weronn. autiona; Phil-
 polasja ($\frac{3}{4}$) 1 Pelkähain, $\frac{2}{3}$ weronn. autiona; Koskiläsja ($\frac{1}{3}$) 1 Kos-
 fin; Utulasja ($\frac{1}{2}$) 1 Utuin, $\frac{1}{4}$ weronn. autiona; Harmaläsja (1)
 1 Puikoin, $\frac{1}{2}$ weronn. autiona; Tarpilasja ($2\frac{1}{6}$) 1 Tarpilain, 1 Tar-
 pin, 1 Erichsön, 1 Jarna, 1 Tuiofain, Somolan autio, $\frac{7}{8}$ weronn.
 autiona; Naumaläsja (1) 2 Naumaišta, $\frac{2}{3}$ weronn. autiona; Päi-
 wiläsja ($\frac{1}{6}$) 1 Päiwin, 1 Skinnar; Imoläsja (2) 1 Sukka, 1 Ni-
 koin, $1\frac{1}{4}$ weronn. autiona; Bengteläsja (2) 2 Olson, 1 Kaiwo-
 lain, $1\frac{8}{12}$ weronn. autiona; Aliskaläsja ($1\frac{1}{2}$) 2 Aliskaa, 1 Papuin,
 $1\frac{5}{24}$ weronn. autiona. Kuunun lampuoteja ja relsin alle kuuluvat
 olivat seuraawat: Jutikkaläsja 1 Jöransön; Päiwiläsja ($\frac{5}{6}$) autio
 tila; Koifuheläsja ($\frac{3}{4}$) autio tila; Sauholasja ($1\frac{11}{24}$) Portan
 autio, Ruskiaisen autio ja vielä kolmas autio; Wunukaläsja (1) autio
 tila; Kamajauholasja (1) autio tila; Koskiläsja ($\frac{2}{3}$) autio tila; Lem-
 mittyläsja ($\frac{1}{2}$) 1 Bertelson; Harpaläsja ($\frac{1}{4}$) 1 Pimiä; Nirkokolasja
 ($1\frac{11}{24}$) 1 Aliska, $1\frac{3}{8}$ weronn. autiona; Liikokolasja ($\frac{2}{3}$) 1 Liikoin,
 1 Hynnä, 1 Martifain; Kostialäsja ($\frac{7}{8}$) 1 Junnain, 1 Peldoin,
 1 Mäkeläin, $\frac{3}{8}$ weronn. autiona; Walfiamattkasja ($\frac{1}{12}$) 1 Ilwes;
 Koustialäsja ($\frac{2}{3}$) autio tila; Kyllästiläsja ($1\frac{17}{24}$) autio tila; Weic-
 koläsja ($2\frac{3}{8}$) 1 Himain, $2\frac{1}{8}$ weronn. autiona; Harpaläsja ($\frac{1}{4}$)
 autio tila; Usthyläsja ($1\frac{1}{12}$) 1 Drawa, 1 Riski, $\frac{17}{24}$ weronn. auti-
 ona; Päiwätiwesjä ($\frac{1}{6}$) 1 Kääsa; Laawolasja ($1\frac{1}{3}$) 1 Sotku, 1 Es-
 telson, 1 Pää?, $\frac{11}{12}$ weronn. autiona; Mannisniemesjä ($\frac{1}{2}$) 1 Kerpo,
 1 Heiturin; Pöppöläsja ($\frac{1}{12}$) autio tila; Turuiläsja ($\frac{19}{24}$) autio
 tila; Dsufaläsja ($\frac{1}{6}$) 1 Dsufain; Sarkokolasja ($1\frac{3}{24}$) 1 Wirpe-
 läin, 1 Randapoita, $1\frac{1}{3}$ weronn. autiona; Jutikkaläsja ($2\frac{7}{12}$) 1
 Hindrickson, 1 Dsufain, $2\frac{1}{4}$ weronn. autiona; Piipulasja ($\frac{1}{2}$) 1
 Tida, 1 Wampain. Koko Wuoläsja oli kaikkiansa $200\frac{1}{12}$ weronn.,

627 taloa, 2 ruunun talonpoikaa. Joka talossa, ku ei ollut ruunun tahti rehsiherrain omana, majaili sotawäkeä, Blötzin rakuunoita, Wran- gelin rakuunoita, Rytimestari Kännerfeltin ryyttäriä, Uggeloien sota- miehiä, Gassehrin sotilaita j. n. e.

Wuoden 1676 manttaali- ja tarkastus-luettelon mukaan oli niissä taloissa, jotka kuuluivat sotawäen alle, näin monta henkeä:

Hewoismäen alle kuului: Ryyhysä 7 henkeä, Drawaniemiesä 9 henkeä, Päiwäkimesä 12, Pustinlahdesä 8, Jutikkalassa 3, Kuup- polassa 8, Walimosä 8, Koussialassa 7, Nurmjärwellä 13, Sipari- lassa 11, Hambalassa 4, Teppolassa 6, Lemmittyläsä 5, Ramba- lassa 6, Koivulassa 10, Kirkkolassa 6, Langilassa 4, Walkiamattassa 14, Ilmolassa 5; wapaissa ¹⁾ ja lahjotuisissa taloissa oli: Hambalassa 6, Philpulasä 3, Turulilassa 3, Dsulalassa 4, Kirko- lassa 2, Tarpilassa 3, Innalassa 2; rakuunain alle Sarkolassa 3, Ryyhysä 3, Koussialassa 9, Nurmjärwellä 9, Siparilassa 11, Ham- balassa 4, Wunukalassa 6, Weikolassa 4, Kahkalassa 3, Sauholassa 8, Kostialassa 2, Ryllästiläsä 12, Puitolassa 6, Koskilassa 6, Tar- pilassa 2, Naumalassa 6, Ilmolassa 6, Bengtziläsä 7, Alliskalassa 6, Kirikkalassa 3; uusien rakuunain alle Jutikkalassa 4, Wunuk- kalassa 2, Laawolassa 3, Piikkiläsä 4, Pöppöläsä 4, Sarkolassa 5, Sawolassa 3, Kupolassa 4, Walimosä 5, Nurmjärwellä 11, Sipari- lassa 8, Hambalassa 5, Teppolassa 7, Rementyläsä 1, Wunukalassa 1, Kirkkolassa 7, Puitolassa 2, Kirikkalassa 3, Kartialassa 6, Phil- pulassa 4, Päiwiläsä 3, Ilmolassa 2, Bengtziläsä 3, Alliskalassa 4, Hambalassa 2, Ryyhysä 2, Päiwäkimesä 4, Lawolassa 2, Dsulala- lassa 2, Sarkolassa 2, Jutikkalassa 3, Mannisniemiesä 3; wapaissa ja lahjotuisissa taloissa oli: Koussialassa 6, Walkiamattassa 3, Kahkalassa 3, Teppolassa 6; jalkawäen alle Päiwäkimesä 4, Sa- wolassa 1, Nurmjärwellä 9, Kahkalassa 7, Sauholassa 2, Langilassa 4, Utulassa 4, Tarpilassa 3, Päiwiläsä 2, Alliskalassa 2; rehsita- loissa: Kamajauhohalassa 6, Piikolassa 12, Walkiamattassa 35, Kirko- lassa 3, Kostialassa 6, Hambalassa 7, Harpalassa 7, Sarkolassa 2, Lawolassa 5, Dsulalassa 2. Lahjotuilla tarkoitetaan jollekulle komp- panialle lahjotuita tiloja.

¹⁾ „Frihemman.“

Wuoden 1681 maakirjasta näemme että Ufikylässä oli 6 asujaa, Pihlulasja 2, Drawaniemiesjä 2, Päiwäkivesjä 3, Pustinlahdesja 1, Lafwolassa 5, Pyhäkylässä 1, Pöppölässä 1, Mannisenniemiesjä 2, Turulilasja 1, Dufalassa 2, Sarkolassa 6, Juttikalassa 4, Safwolassa 2, Kuuppolassa 2, Koufialassa 4, Walimosja 3, Nurmjärwellä 11, Siparilasja 9, Hambalassa 13, Teppolassa 3, Lemmittylässä 2, Rambalassa 1, Riikolassa 3, Wäikolassa 4, Harpalassa 1, Käifwuhälässä 1, Niementylässä 2 autioa, Wunukalassa 3 asujaa, Kästialassa 4, Nirkolassa 7, Rahkalassa 3, Sauholassa 4, Langilasja 3, Walfiamatlassa 14, Kyllästilässä 2, Puikkolassa 4, Kirikkalassa 3, Karzialassa 2, Kosfilassa 1, Camajauholasja 1 autio, Utulassa 2 asujaa, Harmalassa 2, Tarpilassa 6, Naumalassa 2, Päifwilässä 2, Almolassa 2, Bengtzilässä 3, Aliskalassa 3, Juttikalassa 1 ruunun talonpoika; 70 taloa oli Walfjärwellä autiona.

Wuonna 1682 oli maa seuraamaa luontoa eri kylissä:

Summa.			Wuoden 1681 remissionin uudeksi määrättyä manttaalia.	Ruunun ja ferialan autioita manttaalia.	Säteri- ja papistiloja.	Manttaalia.	Ruunun manttaalia.	Kirkon manttaalia.
Ruunun manttaalia.	Kirkon manttaalia.							
$2\frac{1}{6}$	$1\frac{5}{6}$	Ufikylässä	$\frac{2}{3}$	$\frac{5}{6}$	—	$1\frac{7}{12}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{4}$
3		Drawaniemiesjä . . .	1	—	—	—	$\frac{2}{3}$	—
$1\frac{2}{3}$	$\frac{1}{3}$	Päiwäkivesjä	—	$\frac{1}{3}$	—	—	$1\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$
$\frac{1}{2}$		Pustinlahdesja . . .	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$	—
$1\frac{1}{3}$	$2\frac{1}{3}$	Lafwolassa	$\frac{1}{12}$	—	—	$2\frac{5}{12}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$
$\frac{1}{2}$		Pyhäkylässä	$\frac{1}{6}$	—	—	—	$\frac{1}{3}$	—
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6}$	Pöppölässä	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{3}$	—	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{3}$	—
	1	Mannisenniemiesjä .	—	—	—	1	—	—
$\frac{1}{4}$	$1\frac{7}{12}$	Turulilasja	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{6}$	—	$1\frac{1}{3}$	—	$\frac{1}{4}$
$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{3}$	Dufalassa	$\frac{1}{6}$	—	—	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	—
$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{12}$	Sarkolassa	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{4}$	—	$2\frac{5}{6}$	$\frac{7}{12}$	$\frac{1}{4}$
$\frac{5}{6}$	$5\frac{1}{6}$	Juttikalassa	$\frac{1}{6}$	$\frac{5}{12}$	—	5	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{6}$
2	—	Kupolassa	$\frac{1}{2}$	—	—	—	$1\frac{3}{5}$	—
4	—	Koufialassa	$\frac{1}{4}$	$1\frac{1}{3}$	—	—	$2\frac{1}{12}$	—
2	—	Walimosja	—	—	—	—	2	—
$6\frac{2}{3}$	—	Nurmjärwellä	$\frac{3}{4}$	$2\frac{2}{3}$	—	—	$3\frac{3}{4}$	—
$\frac{1}{3}$	—	Siparilasja	$2\frac{1}{3}$	$4\frac{1}{6}$	—	—	2	—
6	6	Hambalassa	2	$3\frac{3}{4}$	—	4	$\frac{1}{4}$	2

Summa.			Vuoden 1691 remi- tionissa uudesti muu- tetua manttaalia.	Ruunun ja jota- väen aurioita manttaalia.	Sierit- ja papit- tiloja.	Muuttoa manttaalia.	Ruunun manttaalia.	Ruunin manttaalia.	Siffi manttaalia.
Ruunun manttaalia.	Siffi manttaalia.								
2	—	Teppolasja	$\frac{5}{2}$	$\frac{1}{3}$	—	—	$1\frac{1}{4}$		
2	—	Safwolasja	$\frac{1}{2}$	1	—	—	$1\frac{1}{3}$		1
1	1	Lemmittyläsja	—	—	1	—	1		
$\frac{1}{2}$	—	Kambalasje	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$		
	$1\frac{1}{3}$	Pikolasja	—	—	$1\frac{1}{2}$	—	—		
$1\frac{5}{8}$	$3\frac{7}{8}$	Weikolasja	$\frac{1}{2}$	$\frac{5}{6}$	$3\frac{7}{8}$	—	$\frac{1}{3}$		
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	Sarpalasje	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{6}$	—		
$1\frac{1}{4}$	1	Koifuhelasje	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	—	1	$\frac{3}{4}$		
$\frac{5}{6}$	—	Kemenkyläsja	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	—	—	$\frac{1}{2}$		
$2\frac{1}{3}$	$2\frac{3}{3}$	Wunnukalasje	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	—	$2\frac{3}{3}$	—		
$1\frac{4}{4}$	$1\frac{4}{4}$	Rästikalasje	—	$\frac{1}{4}$	—	$1\frac{7}{2}$	—		$\frac{1}{6}$
$3\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{3}$	Kirkolasja	—	$2\frac{1}{4}$	—	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{5}{2}$		
2	—	Kahkalasje	$\frac{1}{6}$	$1\frac{1}{3}$	—	—	$\frac{1}{2}$		
$1\frac{5}{2}$	$2\frac{1}{2}$	Sauholasja	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$3\frac{1}{6}$	—	$\frac{2}{3}$		
$13\frac{1}{2}$	$10\frac{7}{2}$	Waltiamattasje	$4\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{8}$	$10\frac{7}{2}$	—	$2\frac{7}{9}$		
4	—	Langilasje	$\frac{1}{2}$	2	—	—	$1\frac{1}{2}$		
4	—	Ryllästiläsja	$\frac{7}{2}$	$2\frac{5}{6}$	—	—	$\frac{7}{2}$		
$3\frac{5}{6}$	—	Puidolasja	$\frac{2}{3}$	$2\frac{3}{4}$	—	—	$\frac{5}{2}$		
1	—	Kirikkalasje	$\frac{1}{3}$	$\frac{2}{3}$	—	—	$\frac{1}{2}$		
2	—	Karkialasje	$\frac{1}{2}$	1	—	—	$\frac{1}{2}$		
$1\frac{1}{2}$	—	Pihlupulasja	$\frac{1}{3}$	$\frac{2}{3}$	—	—	$\frac{1}{2}$		
$\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{3}$	Käsfilasje	—	$\frac{1}{6}$	—	$1\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$		
1	—	Uthulasja	$\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	—	—	—		
2	—	Sarmalasje	—	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	2		
	2	Camajauholasja	—	—	—	—	—		
$4\frac{1}{3}$	—	Tarpilasje	$1\frac{1}{6}$	$2\frac{1}{3}$	—	—	$\frac{5}{6}$		
2	—	Naumalasje	$\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{3}$	—	—	—		
2	—	Päiwiläsja	$\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{3}$	—	—	—		
4	—	Ilmolasje	$\frac{2}{3}$	$2\frac{1}{2}$	—	—	$1\frac{1}{4}$		
4	—	Bengttiläsja	$\frac{2}{3}$	$2\frac{1}{2}$	—	—	$\frac{2}{3}$		
3	—	Aliskalasje	1	$1\frac{1}{3}$	—	—	$\frac{2}{3}$		
		Ruunun lampuo- teja.							
$\frac{1}{4}$	—	Sutikkalasje	—	$\frac{1}{4}$	—	—	—		

Mitä papistiloihin tulee, niin on muistettava, että Harpalassa $\frac{1}{4}$ weronm. 1 talo $\frac{1}{2}$ mantt. oli laskettu Wälkjärwen kappalaisen puustellin alle, waan koska se oli sopimattomalla paikalla (järwen takana kirkolta), niin laskettiin se rakuuna-palveluksen alle ja komisarius Lorentz Creutz päätti 1674, että $\frac{1}{8}$ weronm $\frac{1}{4}$ m. 1 h. Sauholassa annettaisiin kappalaiselle. Maaherra Falkenberg toimitti tämän muutoksen 1683, kun ruotulaitos järjestettiin. W. 1681 sanotaan, että kappalainen oli pyhännyt tuota muutosta, waan komissionin päätöstä ei vielä ollut tullut.

Useat talot olivat w. 1681 annetut sotilaille hewoistaloiksi tahti wapaiksi taloiksi („frihemman“) tahti sanotaan waan että ne olivat sotawäen täydessä wallassa („under militiens fria disposition“). Harwat niistä taloista, jotka eiwät olleet relsitiloja, pääswät ilman erityisiä rasituksia. Kun sitte peruuttamisiin ryhdyttiin, muuttuivat relsitilatawallisesti ruunutiloiksi ilman erityisiä sotawäen rasituksia.

Wuosijadan lopulla (1698) olivat wäestön suhteet tämmöiset: Airikkalassa oli 3 taloa (Raumain), waan ne kuuluimat erään warustajan alle Karikalassa. Aiskalassa oli 5 asujaa (2 Aiskaa, 1 Pappuin, 1 Clementson, 1 Wirolain). Bengtziläsä oli 1 Bengtzikain, 1 Koifulain, 1 Tutia, 1 Kiämpi; Harpalassa 1 Cuopio; Harmalassa 1 Piukoin; Hambalassa 1 Suokas, 1 Aikäs, 1 Käjälain, 1 Kirpu, 1 Rättilain, 3 Wiholaista, 1 Frantzikain, 1 Nielson, 1 Rautiain, 1 Kurpa, 1 Jordain, 1 Karfwain, 1 Noustain, 1 Kalliopää, 1 Naari; Sutikkalassa 1 Skinnari, 1 Osufain, 1 Aiska, 1 Hindersson, 1 Karhu; Sauholassa 1 Mäna, 2 Karwaista, kappalainen Gustaf Portanus, 1 Collö, 1 Mäkelain, 1 Käiköin, 1 Loberg; Almolassa 1 Säppäin, 1 Allkoin, 1 Philipson, 1 Suokas; Kuppoilassa 2 Suokaista; Koifwuhäläsä 3 Marbikaista; Kästiasassa 1 Margareta Hufwudsköld, 1 Innoin, 1 Pällboin, 1 Mäkelain; Kahlalassa 1 Leino, 1 Skinnare, 1 Drawa, 1 Mulli, 1 ?; Kyllästiläsä 2 Khylllestistä, 1 Ainas; Karikalassa 1 Raumain, 1 Tarkkain; Kamajauholassa 1 Michelson, 1 Sigfridsjon; Kiiholassa 1 Lemmitty, 1 Kiihoin, 1 Marbikain; Laskwolasassa 1 Eskiljon, 1 Papulain, 2 Sätkua, 1 Hindersson; Lemmetyläsä 1 Lemmitty, katteini Zebotajeff; Langilassa 2 Langista, 1 Wanhain, 1 Varin; Mannisenniemesä 1 Käppo, 1 Säkurin; Martikkalassa pelkkää autioa; Noustalassa 2 Noustiaista, 1 Mörö, 1 Puhalain; Nurmjärmellä 2 Cuopioa, 2 Kypää, 1 Saarin, 1 Sippoin, 1 Rambahain,

1 Äikeläin, 1 Hättöka, 1 Äikäs, 1 Bräät; Niementyläsä pelkkää autioa; Nirkolasja 3 Nirkoa, Herra Anders Gustafwi, 2 Hötziä, 2 Aliskaa, 1 Nirkolain; Naumalassa 2 Naumaista; Drawaniemesjä 1 Ekenberg, 1 Rähkoin; Dsufalassa 2 Dsufaista; Päiväkiwesjä 1 Hännikain, 1 Wirkki, 1 Kooso; Pustinlahdesja 1 Pasuri; Pykiläsä 1 Käisti; Pöppöläsä 1 Karhu; Puikkolasja 1 Harfia, 3 Puikkoista; Pihlpu-lasja 2 Pällkoista; Päifwiläsä 1 Skinnare, 1 Päifwilain; Nambalassa 1 Nambain; Kosfilasja 1 Käsfin; Sarkolasja 1 Jollma, 2 Randa-poikaa, 1 Drawa, 1 Dambffägg, 1 Täika; Safwolassa 1 Safwolain, 1 Lamain; Siparilassa 1 Tulia, 3 Hynhää, 2 Kauraista, 1 Andersson, 1 Sipparin, 1 Utrain, 1 Wawia, 1 Skinnare, 1 Nambain; Turulilassa 1 Äinas; Teppolassa 1 Täppoin, 1 Männi, 1 Drawa; Tarpilassa 3 Tarpista, 1 Skinnare, 1 Karhu, 1 Tarpilain, 1 Järin; Usthylläsä 3 Wanhaista, 1 Kooso, 1 Drawa, 2 Riskiä, 1 Eriksson, 1 Apellstubble, 2 Uthnista; Wallimosja 2 Äikästä, 1 Kaipian; Weikolasja 1 Koin, 2 Weikolaista, 1 Skinnare, 1 Hännin; Wunnukalassa 1 Äikäs, 1 Sindoin, 1 Illwes, 1 Jacobsjon; Walliamattassa 1 Mäkeläin, 1 Rafwastas, 1 Kiämpi, 1 Ticks, 2 Wallittua, 1 Säcka, 1 Wanhain, 1 Säppä, 1 luutn. Otto Reinholdt von Borchhausen, 1 Kurhoin, 1 Tallokas, 1 Puttkin, 1 Illwes. Jutikkalassa 1 ruunun lampuoti Wärtensson. Autioina oli 71 taloa. Talot olivat luonnoltaan reksitaloja tahti annetut hewoistaloiksi, reservitaloiksi, augment-taloiksi sekä hewois- että jalka-wäelle, wälkkääreille, „hardebär“-kijelleille j. n. e.

Jos nyt muuttainme 1700 lukuun, niin näemme, että Walljär-wellä w. 1708 oli Nirkikalassa 2 taloa, Aliskalassa 7 (4 niistä autioina), Bengtzikyläsä 8 taloa (5 niistä autioina), Harpalassa 2, Har-malassa 2 (1 autiona), Hambalassa 17 (2 autioina), Jutikkalassa 11 (7 autioina), Vanholassa 12 t. (5 autioina), Ilmolassa 8 (6 autioina), Karikalassa 4 (2 autiona), Kuppoilassa 3, Käifwuhäläsä 4 (1 autiona), Kästiasja 5 (1 autiona), Kahtalassa 4 (1 aut.) Kylvälästiläsä 4 (2 aut.) Kamajauholasja 10 (7 aut.), Piikolasja 4 (2 aut.), Safwolassa 6 (1 aut.), Lemmettyläsä 2 taloa, Langilassa 4 (1 aut.), Mannifenniemesjä 2 t., Noufialassa 5 (1 aut.), Nurmjärwellä 14 (4 aut.), Niementyläsä 1 t., Nirkolasja 9 (4 aut.), Naumalassa 3, Drawaniemesjä 2, Dsikkalassa 2, Päiväkiwesjä 3, Pustinlahdesja 1, Pöppöläsä 2, Puikkolasja 4, Pihlpu-lasja 2, Päiwiläsä

3 (1 aut.), Kambalassa 1, Käsfilassa 2 (1 aut.), Sarkolassa 6 (1 aut.), Saswolassa 3 (1 aut.), Siparilassa 16 (8 aut.), Turulilassa 4 t., Teppolassa 3 t., Tarpilassa 12 (5 aut.), Usfikylässä 7 (1 aut.) Utulassa 2 (1 aut.), Walimossa 2, Weikolassa 10 (5 aut.), Wunukalassa 6 (3 aut.), Walkiamattassa 38 (22 aut.).

Mahtaa olla huomittavaa katsella, millaiset väestön seitat olivat ison vihan perästä. Mitäkin manttaaliluettelu, jonka olen tawanut sodan jälkeisiltä ajoilta, oli vuodelta 1728. Silloin asui kenraalimajuri Schuwaloffin rehsitiloilla Walkjärmen kappelissa: Usfikylässä 15 miespuolta, 14 naispuolta, Päiwäkivesä 11 mp., 11 np., Arahwannemesä 4 mp., 4 np., Pustlahdesa 1 mp., 1 np., Saswolassa 3 mp., 2 np., Pitilässä 2 mp., 2 np., Turulilassa 2 mp., 2 np., Pöppölässä 1 mp., 1 np., Dsukalassa 4 mp., 3 np., Walimossa 5 mp., 3 np. Summa 48 mp., 43 np.

Kenraaliluutnantti ja kuwernööri Gregori Petrowitz Schernizoffin rehsitiloilla Miskalassa 7 mp., 5 np., Bentzätälässä 4 mp., 3 np., Mälässä 8 mp., 6 np., Päiwilässä 2 mp., 1 np., Khlästilässä 3 mp., 3 np., Puikolassa 3 mp., 3 np., Karkialassa 2 mp., 2 np., Kamajauhollassa 6 mp., 4 np., Kosfilassa 3 mp., 2 np., Utulassa 1 mp., Harmalassa 3 mp., 3 np., Naumalassa 3 mp., 3 np., Tarpilassa 4 mp., 3 np., Walimossa 2 mp., 1 np., Tarpilassa (mainitaan toinen kerta) 9 mp., 6 np., Kupalassa 4 mp., 4 np., Sarkolassa 3 mp., 3 np., Jutikkalassa 10 mp., 8 np., Langilassa 7 mp., 6 np., Walkiamattassa 30 mp., 28 np., Kurmjärwellä 15 mp., 14 np., Siparilassa 10 mp., 9 np., Kambalassa 7 mp., 7 np., Teppälalassa 3 mp., 2 np., Lemitylässä 7 mp., 4 np., Käiswuhälässä 2 mp., 2 np., Kambalassa 2 mp., 2 np., Likolassa 1 mp., 2 np., Weikolassa 6 mp., 6 np., Wunukalassa 6 mp., 4 np., Kostialassa 3 mp., 2 np., Kirkälässä 9 mp., 8 np., Kaskalassa 3 mp., 1 np., Jauhollassa 8 mp., 5 np., Kuusialassa 10 mp., 5 np., Pastori Thomas Taberman 3 mp., 3 np.

Samana vuonna asuiwat suwut seuraawaisesti: Usfikylässä 3 Wanhaista, 1 Sutar, 1 Pättain, 1 Juswain (talonisäntiä), Päiwäkivesä 2 Wirkkiä, 1 Liski, 1 Kopra; Drawaniemesä 1 Redoin; Pustlahdesa 1 Pasuri; Saswolassa 1 Pönkö, 1 Sattu, 1 Suokas; Pitilässä 1 Wirkki; Turulilassa 1 Mätälä, 1 Tida; Pöppölässä 1 Dsufain; Dsukalassa 1 Wirkki, 1 Dsufa; Walimossa 1 Eikäs, 1 Mois-

nek Joh. Claudelin; Alitalassa 1 Säppäin, 1 Kosti; Bentzäkäläsä 1 Turki, 1 ?; Ilmolassa 1 Olkoin, 1 Hästi, 1 Pori; Päiviläsä 1 Turki; Kyllästiläsä 1 Kyllästin, 1 Dinas; Puikolassa 1 Harfia, 1 Iapt. Iestti Klid; Karjalassa 1 Häiköin; Kamajauholaassa 1 Skinnar, 1 Palkoin; Kosfilassa 1 Pylkö; Utulassa 1 Metein; Harmalassa 1 Jarin; Naumalassa 1 Äkrä, 1 ?; Tarpilassa 1 Biörn, 1 Nela, 1 Pappin; Walimossa 1 Eikes; Tarpilassa (2 kerta) 1 Skinnar, 1 Hältin; Kupalassa 2 Suokasta; Sarkolassa 1 Sihwo, 1 Kymäläin; Juttikalassa 1 Aliska, 1 Karhu, 1 Pessinen, 1 Kyröläin, 1 Hälpolain; Langilassa 1 Langin, 1 Nonsain; Walkeamattassa 1 Säppä, 1 Eloin, 1 Kempin, 1 Pafwilain, 1 Kuifwain, 1 Tida, 1 Hosti, 1 Mätäläin, 1 Pesti; Nurmjärmellä 1 Kuopio, 1 Eikäin, 1 Lappuin, 1 Häkki, 2 Kypöä, 2 Eikästä, 1 Käirain, 1 Panfo; Sipparilassa 1 Meuroin, 1 Kaurain, 1 Kaulia, 1 Tukia, 1 Skinnar; Hambalassa 1 Karhu, 1 Noustain, 2 Lemmettyä, 1 Karfwain, 1 Tuusberg; Teppälässä 1 Lemety, 1 Mörö; Lemitylässä 1 Varin, 1 Lemitty; Käifwuhäläsä 1 Martikain; Kambalassa 1 Martika; Likolassa 1 Likoin; Weikolassa 1 Hättö, 1 ?, 1 Nahtur, 2 Martikaista; Wunufalassa 3 Eikästä, 1 Karfwain; Kästialassa 1 Sunnoin; Kirkalassa 2 Kirkoista, 1 Reino, 1 Björn, 1 Kirko; Kahtalassa 1 Kaulia, 1 Sippoin; Bauholassa 1 ?, 1 Karfwain, 1 Pyhäkä, 1 Vaihain; Noustalassa 1 Mörö, 2 Noustaista, 1 Puhilas.

Kysymysmerkit osoittawat jemmaisia talonijäntiä, joidenka sukunimiä ei ole mainittu.

Wuonna 1740 asui kenraali Tzernischewin relsitiloilla Walkjärwen pitäjäsä 178 miespuolta, 168 naispuolta. Heistä maksoi 6 24 äyriä, 340 12 äyriä; kenr. majuri Schwalowin tiloilla 40 mp., 35 np., kaikki maksoiwat 12 äyriä.

Wuonna 1753 Tschernischewin perillisten tiloilla 320 mp., 240 np.; rewisioni-maafirjan mukaan löytyi niillä $77\frac{3}{4}$ manttaalia, $162\frac{1}{2}$ taloa; ruokakuntaa, ku jokainen maksoi 6 ja 18 äyriä, oli 131; ruokakuntaa, ku jokainen maksoi 3 ja 18 äyriä, oli 65; henkeä, ku jokainen maksoi 24 äyriä, oli 21; henkeä, ku jokainen maksoi 12 äyriä, oli 539. Papispuustelli oli $\frac{5}{6}$ mantt., 3 taloa. Manttaali-rahvoja maksettiin hopearahassa 217 taalaria, 28 äyriä; tawallisesa (courant) rahassa 69 ruplaa 72 kopekkaa. Tuomari-wero oli hopearahassa 110 taalaria, 8 äyriä; tawallisesa rahassa 35 rupl. 28 kop.; teini-rahat nousiwat hopeassa 30 taalariin, 21 äyriin, tawallisesa rahassa 9 rup-

laan, 81 kopekkaan. — Schuwalowin lahjoitusmailla $10\frac{3}{4}$ mantt., 24 taloa; ruokakuntaa, ku jokainen maksoi 18 ja 6 äyr., oli 23; ruokakuntaa, ku jokainen maksoi 18 ja 4 äyr., oli myöskin 23; henkeä, ku jokainen maksoi 24 äyr., oli 2; henkeä, ku jokainen maksoi 12 äyr., oli 141; miespuolta oli 80, np. 63; manttaalirahoja maksettiin hopeassa 54 taalar. 12 äyr., tavallisesa rahassa 17 rupl. 4 kop.; tuomariveroa hopeassa 25 t., 28 äyr.; teinirahoja hopeassa 6 t., 15 äyr., tavallisesa rahassa 2 rupl. 7 kop.

W. 1767 oli Schuwalowin lahjoitustiloilla talonisäntäin, toweritsain ja torpparien ruokakuntaa 53, läksijäinten, sahamiesten ja käsityöläisten 3; 5 henkeä maksoi 24 kop. jokainen; 188 16 kop. jokainen. Miesp. oli 98, naisp. 95.

Tschernischewin alalla: talonisäntäin, toweritsain ja torpparien ruokakuntaa 232; läksijäinten, sahamiesten ja käsityöläisten 9; henkeä, ku jokainen maksoi 24 kop., oli 38; henkeä, ku jokainen maksoi 16 kop., 753; miesp. oli 433, np. 358.

W. 1775 oli Schuwalowin tiloilla talonisäntäin, toweritsain ja torpparien ruokakuntaa 59; läksijäinten, sahamiesten ja käsityöläisten 3; henkeä, ku maksoi 24 kop., oli 4; henkeä, ku maksoi 12 kop., 224. Miesp. oli 124, naisp. 104.

Tschernischewin lahjoitusmaalla: talonisäntäin, toweritsain ja torpparien ruokakuntaa 256; läksijäinten, sahamiesten ja käsityöläisten ruokakuntaa 15; henkeä, ku jokainen maksoi 24 kop., oli 46; henkeä, ku jokainen maksoi 12 kop., 882; miesp. oli 511, np. 417.

Eri kylissä asui wäestö seuraawissa määrin;

Pustinlahdesa 7 mp., 4 np., Drawaniemiesä 17 mp., 13 np., Lawolasa 13 mp., 7 np., Pikiläsä 5 mp., 4 np., Pöppöläsä 1 mp., Djukalasa 11 mp., 12 np., Mannisniemi kuului Saawolan 3 numeron alle; Turulilasa 2 mp., 1 np., Walimossa 10 mp., 10 np., Ustihyläsä 39 mp., 35 np., Päiwäkivesä 15 mp., 16 np., Sirwisaaressa 4 mp., 2 np., Aliskalasa 11 mp., 9 np., Bengtikäläsä 10 mp., 9 np., Filpulasa 4 mp., 4 np., Gambalasa 23 mp., 19 np., Harpalasa 4 mp., 3 np., Harmalasa 6 mp., 4 np., Sauholasa 17 mp., 10 np., Tutikkalasa 24 mp., 22 np., Ilmolasa 11 mp., 6 np., Koifwuhäläsä 14 mp., 14 np., Kostialasa 12 mp., 10 np., Karikalasa 10 mp., 6 np., Kupolasa 8 mp., 7 np., Kahtalasa 12 mp., 9 np., Khyllästiläsä 8 mp., 7 np., Kamajauholasa 4 mp., 4 np., Lemmityläsä 17 mp., 14 np., Langilasa 16 mp., 15 np., Likolasa 5 mp., 8

np., Nurmjärvellä 44 mp., 35 np., Niirkolasfa 28 mp., 17 np., Noulia-
lasfa 30 mp., 28 np., Naumalassa 4 mp., 4 np., Puikolasfa 12 mp., 9
np., Päiviläsä 5 mp., 4 np., Rambulassa 5 mp., 6 np., Kosfilassa 4
mp., 3 np., Sawolassa 4 mp., 2 np., Siparilassa 30 np., 27 np., Sarko-
lasfa 8 mp., 7 np., Tarpilassa 17 mp., 12 np., Teppolassa 10 mp., 10
np., Wunukalassa 18 mp., 8 np., Walfiamattassa 49 mp., 42 np., Wei-
kolassa 11 mp., 8 np., Utulassa 1 mp., 3 np., Walimosfa 10 mp., 7
np., pappilassa 5 mp., 5 np. Summa 511 mp., 417 np.

Eri sumut oliwat samana muonna näin lewinneet:

Pustinlahdesfa 1 Pönkä (1 talossa); Drawaniemesä 1 Käbra,
1 Käköin; Sawolassa 1 Suokas, 1 Sätku, 1 Käköin, 1 Kaipoin;
Pikiläsä 1 Wirkki; Pöppöläsä 1 Forsman; Sufalassa 1 ?, 1 ?;
Turuilassa 1 Tikka; Walimosfa 1 Äikäs; Ufihyläsä 1 ?, 1 Witi-
kain, 1 Wirkki, 1 Juswain, 2 Wanhain, 1 Sapoin; Päiwäkivesä
1 Eisti, 2 Wirkkiä; Hirwisaaresfa ainoastaan torpparia. Miskalassa
1 ?, 1 Pelli; Bengtikäläsä 1 Bengtikain, 1 Turkin (2 autioa ta-
loa); Silpulassa 1 Rändio (1 aut. talo); Hambalassa 1 Wanhain,
3 Lemmitthä, 1 ?, 1 Fransiska, 1 ?, 1 Kärpö, 1 Pylkö, 1 Karf-
wain, 2 Tursbergia, 1 Hängain; Harpalassa 1 Kurroin, 1 Kaifwo-
lain; Harmalassa 1 Kyllästin, 1 Tukka (2 aut. taloa); Sauholassa
1 ?, 1 Kyllästin, 1 ?, facell. Herlin; Jutikalassa 1 Helpolain, 1
Kymälain, 1 Miska, 1 Pässin, 1 Karhu (1 aut. t.); Ilmolassa 1
Hästi, 1 Ollikain; Käifwuhäläsä 1 ?, 1 Mardikain; Kästiasfa 1
Nyström, 1 nimism. Taberman, 1 Immain; Karkialassa 1 Jumanen;
Kupolassa 2 Suokasta; Kähtalassa 1 Sipoin; Kyllästiläsä 1 Hän-
nikain (3 aut. tal.); Kamajauhohassa 1 Dinas; Lemmitthyläsä 1 Lem-
mitty, 1 Ägräs; Langilassa 1 Langin, 1 Wanhain (2 aut. taloa);
Lifolassa 2 Lifosta; Nurmjärvellä 1 ?, 1 Wainoin, 1 Äikäs, 1 Säp-
pän, 1 Käirain, 1 Kypö, 1 ?, 1 Inginen, 1 ?; Niirkolasfa 1 Kur-
jain, 1 ?, 1 Niirkoin, 1 ?, 1 ?; Noulialassa 1 Mörö, 1 ?, 1 Eisti,
1 Martinen; Naumalassa 1 Arpoin, 1 ? (1 aut. talo); Puikolasfa
1 Harsta, 1 Sällin (2 aut. tal.); Päiviläsä 1 Tuoko, 1 Turkki (1
aut. tal.); Rambalassa 1 Mardikain; Kosfilassa 1 Pylkö; Sawolassa
1 Rämö; Siparilassa 1 Tukka, 1 Mauroin, 1 Äikäs, 1 Kaulio, 1
Kaurain, 1 Rambahain (1 autio talo); Sarkolassa 1 Sihwain, 1 ?;
Tarpialassa 2 Wirkkiä, 1 Hydikain, 2 Hälttista, 1 Kähtoin; Teppo-
lasfa 1 Mörö, 1 Lemmitthä; Wunukalassa 4 Äikästä, 1 Karfwain

(1 aut. talo), 1 Suikain; Balkiamattassa 1 Ifwoin, 1 Haloin, 1 ?, 2 Sohtaria, 1 Tiffa, 1 Ingilain, 1 Päcki, 1 Huhta, 1 Elloin, 1 Lemmitty, 1 Kämö, 1 Temoin (9 aut. tal.); Weikolasssa 1 Tufia, 1 Raifwolain, 1 ?, 1 Pyköin (5 taloa howin alla), 1 Marwikain; Utulasssa 1 Mietin (1 aut. talo); Walimosssa 1 Karjalain.

Muistettava on, että Walimo oli jaettu kahden lahjoitus-velsin alle.

Weroseikat ovat tietysti paljon muuttuneet aikain kuluessa. W. 1539 ¹⁾ maksettiin vuosittain joka tähdeltä weronmaalta $\frac{1}{2}$ markkaa ²⁾ rahassa, 4 panna ruista, 5 panna maltaita, 1 panni kauraa; nahkarahaa (ffinnpenningar) 4 killinkä; kanarahaa 1 killinki; niinirahaa 1 killinki; kytirahaa 1 killinki, munarahaa 1 killinki. Koko Wuolan pitäjästä suoritettiin 65 markkaa werorahaa, 14 markkaa 16 killinkä nahkarahaa, $3\frac{1}{2}$ m. 4 killinkä kanarahaa, $3\frac{1}{2}$ m. 4 killinkä niinirahaa, $3\frac{1}{2}$ m. 4 killinkä kytirahaa, $3\frac{1}{2}$ m. 4 killinkä munarahaa; 7 lästää, 2 puntaa, 4 panna weroruista, 9 lästää, 2 panna weromaltaita, 11 puntaa, 4 panna werokauraa. Pitäjässä oli weromaita, joita kutsuttiin Liberi, koska ennen olivat olleet wanhaa veljiä; sitte laskettiin ne kohtuullisen weron alle; joka semmoijelta weronmaalta suoritettiin $\frac{1}{2}$ markkaa rahassa, 1 killinki munarahaa, 1 panni ruista, 2 panna maltaita, $\frac{1}{2}$ panna kauraa. Joka „nötzlagista“ suoritettiin lammasrahaa 6 killinkä. Paitfi sitä löytyi toinen wero samaa perustusta myöten; joka nötzlagista ³⁾ vuosittain 1 lehmä, 2 lammasta, 1 „gäffwe“-lammas, 1 punta woita, 2 puntaa sianlihaa, 4 panna wehnää, 4 jänistä, 4 lintua. Wuolan pitäjässä löytyi 9 sääntö- (stadga) miestä, jotka eivät mahtaneet kantaa pääweroja kaikkine erikappaleineen, waan olivat lasketut wuotisen säännön alle. He maksoivat jokainen 9 killinkä, 2 panna ruista. Terwasta maksettiin joka neljäskunnasta $\frac{1}{2}$ markkaa. Vielä maksettiin rahaa muutamista wähäisistä ulkomaista, joita kutsuttiin „kilteiksi“. Talonpojat käyttiwät niitä laskentefoon ja jäniksi ajaessaan. Joka kiltistä maksettiin 12 killinkä. W. 1560 vähennettiin wero, koska talonpojat olivat

¹⁾ Katto No 1 fol. w. 15 wanhemmassa waltio-arkistossa „Ärliga räntan af hela Åbo stift år 1539“.

²⁾ 1 Markka = 8 äyriä; 1 äyri = 24 penninkä. 1 killinki = 6 penninkä; 1 markka = 32 killinkä.

³⁾ Joka nötzlagissa oli 10° weronmaata.

köyhät ja Wenäläiset kowasti olivat häwittäneet maata wuosina 1556 ja 1557. Joka weronmaalta suoritettiin oikeestaan $4\frac{1}{2}$ äyriä werorahaa, 1 äyri nahkarahaa, 6 penninkiä kanarahaa, 6 penninkiä munarahaa, 4 pannia ruista, 4 pannia maltaita, 1 panni kauraa, 1 panni „lerarbetis“=ruista, 1 panni „lerarbetis“=maltaita. Joka sawulta tehtiin 6 päivätyötä. Werot „nötzlagia“ myöten melkein samallaiset kuin w. 1539. Joka lehmästä, ku ei ollut mahona, maksettiin 1 lammas. Joka neljäskunnasta maksettiin $4\frac{1}{2}$ äyriä terwarahaa, $4\frac{1}{2}$ äyriä hyökkimestarirahoja. Joka Xiberi weronmaassa oli 5 pääweron maata ja joka weronmaalta maksettiin $4\frac{1}{2}$ äyriä rahassa, 1 panni ruista, 2 pannia maltaita, $\frac{1}{2}$ pann. kauraa. Nimismies-weroa suoritettiin Xiberi-werolukua myöten; joka weronmaalta 2 puntaa leipää, 1 panni maltaita, 2 pannia kauraa, 1 punta lihaa, 3 naulaa woita, 2 naulaa! suoloja, 1 kana, 12 kynttilää, 1 heinäkuopo (1 drage hö), 4 kalaa; joka weronmaalta maksettiin jalkarahaa 1 panni rukiita. Papisweroa suoritettiin joutsilukua muöten; joka joutselta 2 kylmettiä ruista tahi maltaita. Samaan papisweroon maksettiin joka weronmaalta 1 äyri „kiltisrahaa“. Eräs wero suoritettiin sawuja myöten ja maksettiin joka sawulta 18 penninkiä sawurahoja. 6 penninkiä pitälirahoja. Papisweroon maksettiin vielä joka sawulta 6 penninkiä woirahoja, 6 penninkiä kalarahojen ja 1 äyri siltarahojen. Joka sawulta maksettiin luffariweroa $\frac{1}{2}$ kylmettiä ruista tahi maltaita. Sykshwero (höstfodringsffatten) maksettiin nötzlagia myöten; joka nötzlagista 2 pannia ruista, 6 pannia maltaita, 2 puntaa kauraa, 1 punta humaloita, 1 punta woita, 2 puntaa lihaa, 2 puntaa kalaa, 1 punta suolaa, 2 lammasta, 10 kanaa, 10 lintua, $\frac{1}{2}$ thynn. suolaista kalaa, 2 jänistä, 100 kynttilää, 2 parmasta heiniä, 100 kupoja olkia. Rewätwero (wärfodringen) oli yhtä surri, kuin sykshwero. Talwiwero (winderfodringen) maksettiin liberiwerolukua myöten; 10 liberiweron maata luettiin yhdeksi nötzlagiksi ja maksettiin joka nötzlagista: 2 puntaa, 1 panni, 1 kylmetti maltaita, 20 pannia kauraa, 2 puntaa humaloita, 10 puntaa leipää, 10 puntaa lihaa, 1 punta kalaa, 1 punta suolaa, $\frac{1}{2}$ thynnäriä suolaista kalaa, 10 kanaa, 1 jänis, 100 kynttilää, 2 kuormaa puita, 20 parmasta heiniä, 1 kuorma olkia. Samaan talwiweroon maksettiin vielä joka neljäskunnasta 30 pannia ruista, 1 lammas, $\frac{1}{2}$ thynn. suolaista kalaa, 1 kuwe sianlihaa, 4 jänistä. Kesäwero (sommarfodringsffatten) maksettiin sillä tavoin, että joka

nötzlagista suoritettiin 1 panni ruista, 2 pannia maltaita, $\frac{1}{2}$ punt. woita, $\frac{1}{2}$ punt. lihaa, $\frac{1}{2}$ punt. kalaa, $\frac{1}{2}$ punt. suolaa, 3 kanaa, 50 muna, 30 hynttilää; paitfi sitä lehmä joka pitäjäältä; joka neljäsunnasta 1 lammas. „Margelbs“ ruokawero maksettiin siten, että joka nötzlagista suoritettiin 2 pannia ruista, 4 pannia maltaita, 6 pannia kauraa, $\frac{1}{2}$ punt. humaloita, $\frac{1}{2}$ punt. woita, $\frac{1}{2}$ punt. lihaa, $\frac{1}{2}$ punt. kalaa, $\frac{1}{2}$ punt. suolaa, 1 lammas, 10 kanaa, 50 hynttilää, 5 kupoa olkia. Niin monta lajia olivat werot w. 1560.

Mittamäärät felitetään w. 1580 näin: 1 Wiipurin panni = 25 kappaa; kihlakunnan panni = 9 wakkaa, 2 kappaa; 1 kihlakunnan tynnyri = 12 \mathcal{R} , $6\frac{2}{3}$ \mathcal{R} woita; 1 kihlakunnan panni = 3 kylmett.; 1 tynnyri = 12 \mathcal{R} suolaista kalaa; 1 Tutholman \mathcal{R} = 14 Wiipurin \mathcal{R} ; 1 \mathcal{R} Wiipurin mittaa = 28 \mathcal{R} Tutholman waa'alla; 1 \mathcal{R} Wiipurin mittaa = $1\frac{2}{3}$ \mathcal{R} ; Åhräpään kihlakunnan tynnyri = 2 pannia = 50 Tutholman kappaa.

Seuraawan vuosifadan alusfa maksettiin pääwero joka weronmaalta näinikään: 2 markkaa rahassa, 9 tynnyriä eloa, 6 \mathcal{R} humaloita, 12 \mathcal{R} woita, 1 lammas, 2 \mathcal{R} lihaa, 4 parmasta heiniä, 4 kupoa olkia. Joka sawulta suoritettiin $2\frac{1}{2}$ kappaa eloa, 18 penninkiä sawurahaa, 6 penninkiä pitalirahaa, 6 päivätyötä, 2 kuormaa halkoja. Paitfi sitä mainitaan w. 1616 seuraawat werolajit: autioitten tilain wero, sakkorahat, apuwaroja Wiipurin linnaan, johon myös päivätyötä suoritettiin; tihunti; ketunnahka-wero; wallienrakennus-rahhat; lisäweroja lähettiläisten elatukseksi; kuningaswero (kungsgården); ruokawero (kåsigården); papiswero; tynnyri-apu (tunnehjelpen), jota käytettiin waltioiwelan suorittamiseen; merimieswero (sjöfolksgården), jota 27 p. Tammiik. 1616 määrättiin maksettawaksi. Kuinka sotawäen majoitukset seuraawilla ajoilla vielä päälliseksi rasittiwat kansaa olemme jo maininneet.

Walsjärwi mainitaan eri kappelina 1670-luvulla. Silloin säätää waltio- ja kamari-neumos Lorenz Creuz (joka oli puheenjohtaja siinä toimikunnassa, jolla Suomen sotawäen „redresement“ oli toimenä) Walsjärwen kappalaispuustellista, niinkuin edellä jo on mainittu; samasta puustellista määrää Faldenberg w. 1683. W. 1689 mainitaan Gustaf Porthan olleen kappalaisena Walsjärmellä; hänen jälkeän seurasi w. 1703 Thomas Georgii Taberman, joka testi ison

wihan puuskat, oleskeli metsissä, waan koetti hoitaa karjaansa niin toimellisesti, kuin mahdollista, ei ainoastaan Walkjärvellä, waan myös Muolasja, jonka papit oliwat karanneet Ruotsiin. Tutellaan, että Wenäläiset kerran ottiwat hänet kiini ja kuristiwat kullkuaan myhbillä, jotta aiwot miltei tulleet päästä. Vuoden 1720 paikoilla taifi Muolan kirkkoherra luopua Walkjärwen hoidosta; luultawasti sopi hän Walkjärwen kappalaisen kanssa niinkään, että tämä sai jonkun osan niistä tuloista, jotka Muolan kirkkoherra ennen oli saanut Walkjärwen kappelista. Mitään wahwistusta tuohon sopimukseen ei etsitty ylewämmiltä wirtakunnilta. Kun Muolan kirkkoherra wielä uudesta ilmoitti luopuwansa Walkjärwen hoidosta, määräsi Wiipurin tuomiokapituli (1738) että Walkjärwi pantaisiin annekiksi; siitä tulewilla rahoilla suorittaisi kapituli wähäisempiä notarioammattiin koskemia maksuja. Uusi kirkkoherra maksaisi siis vuosittain 40 ruplaa kapituuliin; niinkään astiat pysyiwät wuoteen 1746 saakka. Vuoden 1738 jälkeen kutsutaan Walkjärweä wanhoissa kirjoissa pitäjäksi, waan ei sitä ennempää. Tawallisesti wäitetään, että Walkjärwi pääsi itsenäiseksi pitäjäksi jo 1710, waan prof. Afriander on ojentanut sen erhehtyksen. — Muola (siis myöskin Walkjärwi) oli jo wuosina 1669—1679 ollut praebendinä toisella teologian lektorilla Wiipurin lukiossa (Arwid Forstadius), waan sen perästä Muola ei koskaan ollut annektsina. Wasta 1672 Forstadius mainitaan olleen „pastor Molensis.“¹⁾

Pitäjän arkistossa löytyy kirjoitus „Walkjärwi kyrkohistorie“ Joh. Stråhlman'ilta; siinä on pääasiallisesti pappien elämäkerrat kerrottuina; sen mukaan luettelemme tässä pitäjän papit. Stråhlman sanoo Walkjärwen olleen pitäjänä jo 1710; siis kutsuu hän jo Taberman'ia pastoriksi (kirkkoherraksi).

Kirkkoherroja owat olleet: Thomas Georgii Taberman (1703—1728); Johannes Allenius (1729—1746); Carl Stråhlman (1746—1778); Johan Stråhlman (1780—1840); Henrik Johan Salenius (1842—1855); Otto Ferdinand Hofdahl (1858—1867); nyt on

¹⁾ Kaso Alopaeus „Borgå Gynnastii historia.“ Siitä näkyy myöskin, että Wiipurin hippakunnan pappien, kun pääsiwät parempiin paikkoihin, piti maksaa Wadstenan sotawäen huoneesen (tämä oli fäädetty 1689 ja 24 p. Lokak. 1699). Porwoon kouluopettajat saiwat teinirahoja Karjalasta. — W. 1607 sai Wiipurin kirkkoherra palkan koroitukseksi eloa Wiipurin ja Ayräpään woutikunnista.

kirkkoherrana Sähren. Kappalaisia: Adam Johan Biström (1747—1761); Johan Herlin (1763—1791); Hans Henricus Wargelin (1791—1795); Henrik Johan Welén (1798—1813), pantiin juopumuksen tähden wiralta; Johan Niklas Stråhlman (1814—1837); Georg Ulrik Stråhlman (1837—1847); Karl Reinhold Cederwall (1851—1862); Jakob Molin (1865—1868). Apulaisia, armoisuuden ja wäläjän saarnaajia: Thomas Georgii Taberman; Johan Schroeder w. 1762 (kappalaisen sijassa); Claudius Fegman (1778—1780 kirkkoh. s.); Hans Henricus Wargelin (kappalaisen apul. 1786—1791); Jakob Schroeder (kappal. s. 1795—1797); Henrik Johan Welén (kappal. s. 1797—1798); Johan Niklas Stråhlman (kirkkoh. apul. 1804), (kirkkoh. apul. 1807—1812), (kappal. wirantoimitt. 1812—1814); Georg Ulrik Stråhlman (kirkkoh. apul. 1828—1837); Anders Johan Saelan (kirkkoh. apul. 1819); Henrik Konstantin Corander (kirkkoh. apul. 1837); Anders Huchtman (kirkkoh. apul. 1837—1838); Georg Magnus Järnefelt (kirkkoh. sijassa 1839—1842); Samuel Henrik Nordström (kirkkoh. sijassa 1838—1839); Johannes Hertz (kappal. sijassa 1847); Alexander Oleander (kappal. s. 1847); Erik Wolmar Streng (kappal. s. 1848—1850); Salomon Majander (kappal. apul. 1851—1862); Albert Boman (kirkkoh. s. 1856—1858); Johan Stråhlman (kirkkoh. s. 1855).

Kirkkoherra Carl Stråhlman anosi ensin kappalaisen awutseen ja sai w. 1747. Etteiwät papit wanhassa Wiipurin hippakunnassa siwistyksensä puolesta aina olleet nuhteettomia, osoittaa se kowa manauskirje, jonka Wiipurin kapituli 18 p. Kesäk. 1791 lähetti papeilleen; siinä herjataan niitä lukuisia, häwyttömiä juoppoja, jotka hippakunnan papistossa löytywät ja heitä waroitetaan nyt viimekerta, ennenkuin rangaistus kohtaisi. Seuraawat lauseet owat mainittawat: „he osoittawat mustempaa sielua, kuin heidän tumman pukunsa karwa on; he osoittawat luopuneensa Kristuksen waltakunnasta saatanan waltakuntaan. Tätä pitäisi kirjoittaa häpyyaaliin heidän päänsä päälle ja heidät itse pitäisi säätypuvustaan riisutuina asettaa siihen, riköksensä suorittamaan.“

Kirkollisissa suhtein on Walkjärwen seutu wuoteen 1554 saakka kuulunut Turun hippakuntaan, 1554—1583 Wiipurin hippakuntaan. Michael Agricolan luettelun mukaan löytyi Wiipurin hippakunnassa 5 rowastifuntaa, 23 pitäjää; Rappwesi, Zääskis, Euräpää (Mohl) ja

Walsjärwi) Riwennapa, Uusikirkko ja Wiipuri olivat yhtenä rowastikuntana. (So 1352 22 p. Syysk. anasti Kuotsin kuningas itselleen jus patronatus hymmenesjä Suomen pitäjäsä, myöskin Turäpääsä). W. 1583—1618 kuului Walsjärwi taas Turun hippakuntaan, w. 168—1721 Wiipurin hippakuntaan. Mainitaawa on, että kun Wiipurin piispa Lund muutettiin Wexiöön, antoi kunink. kirje 21 p. Maalisik. 1712 Wiipurin hippakunnan Turun piispan Johan Gezelius'en huostaan. Porwoosen ja Mikkelin oli asetettu tuomiokapituleja 1710 (kestiwät 1713 saakka); nämät auttoivat nyt Gezeliussta itä-Suomen hallinnossa. Wuodesta 1715 alkaen ei Gezelius'ella enää ollut tekemistä itä-Suomen kanssa. Wiipurin hippakunnan hallitus oli sitte sodan aikana Someron rowastin, Jakob Rigin huostasja; hänen apulaisinaan siinä toimesja oli muutamia muita Turun seudun pappeja. W. 1712 muistutti Gezelius pappeja Wiipurin hippakunnassa, että tarkalleen noudattaisiwal waltioneuwoston sääntöä Arbogasta 1710, k'ota ja maksaa teinirahat, jotka silloin annettiin pakenewille Wiipurin opettajille. Ulrika Eleonora ja waltioneuwosto wastasiwat 1714, waltiopäiwisjä, Wiipurin hippakunnan papiston walitussiin, että nämät kohta rauhan jälkeen pääsisiwal entisille paikoilleen ja sitä ennen saisiwal kaikellaista turvaa ja apua. W. 1719 olivat Wiipurin hippakuntalaiset lausuneet waromuksensa, että taas joutuisiwal Turun piispan alle; heitä lohduitettiin ja heille luvattiin taas eri piispa. Waan 1721 määrättiin kaakkois-Suomi kuulumaan Wenäjään ja se kuului sen jälkeen kirkollisissa suhtein Wiipurin tuomiorowastin ja tuomiokapitulin alle, kunnes (1812) muut korkeammat kirkolliset wirtakunnat Wiipurin läänisjä hajoitettiin ja se pantiin Porwoon hippakuntaan kuulumaan. Sjon mihan jälkeen seuraawina aikoina oli Wiipurin tuomiokapitulia ylhäisempänä hallituskuntana kirkollisissa asioissa Justitiae kollegium w. 1784—1797, muutamissa suhtein myöskin siwilitribunali Wiipurisja ja wuodesta 1810 walistusministeri ynnä wierasuskoisten ministeriumi. W. 1811 26 p. Lokakuuta määräsi Alexander, että Porwoon piispa, Alopaeus, käwisi Wiipurin läänisjä kinkeria pitämäsä ja senpuolisia seikkoja kaikin puolin tarkastelemassa, josta wierasuskoisten ylidirektööri (Oberdirektor) Galigin ilmoitti Wiipurin kapitulille ja tämä allensa kuuluwille papeille. Seuraawan wuoden Tammiik. 3. p. lähetti Wiipurin tuomiokapituli papeille Aleksanderin 11 (23) p. Souluk. 1811 annetun julistuksen

Suomenpuolisen guvernementin (Wiipurin läänin) yhdistämisestä muun Suomen kansa ja 8 p. Helmik. 1812 tuli Walfjärwen kontrakti-
 rowastille Porwoon konsistoriumin kiertokirje, jossa säädetään, että itä-
 Suomen papit wastebes saisiwat neuvoja sekä käskyjä Porwoon piis-
 palta ja kapitulilta. Sittenmin lähetti Porwoon kapituli wähittäin
 wanhan Wiipurin hippakunnan papeille kopioita ja otteita niistä Ruot-
 sissa 17 sataluwun kulussa annetuista kirkollisista säännöistä, joita
 ei itä-Suomesa tunnettu, noudatettu (esim. säännöt 21 p. Elof. 1786
 ja 7 p. Souluf. 1787 papiswirkoihin asettamisesta ja sääntö 14 p.
 Kesäk. 1806 papis- sekä kirkkoherra-tutkinnoista). Muutamissa Wi-
 purin läänin seurakunnissa oli w. 1809 uusi kirkonmeno tullut toi-
 meen; Walfjärwellä ei warsinaista muutosta wanhasa liturgiassa ta-
 pahtunut, waikka Pietarin uutta liturgiaa löytyi 2 kappaletta kirkon
 huostasassa. Konsistorium sen hylkäsi 23 p. Maalisk. 1812 ja
 vuoden 1693 käsikirja säädettiin edelleen käytettäväksi. Hallitus-
 neuvosto wahwisti 3 (15) p. Huhtikuuta 1812 Alexanderin nimesä
 saman säännön sekä määräsi, että pyhäpäiwät ja tekstit muutettaisiin
 samanaituisiksi, kuin muualla Suomesa. Sunnuntai 15 (27) p. Syysk.
 oli finä vuonna menään luwun mukaan 13, ruotsin 18 sunnuntai
 Kolminaisuuden päiwän jälkeen. Wiipurin läänissä jätettiin nyt 1812
 14—17 sunnuntait pois ja Turun almanakan pyhäpäiwä alettiin sitte
 noudattaa. Organisationikomitea waati Maalisk. 1812 konsistoriumilta
 Wiipurin läänin pappien luettelut edelliseltä vuodelta, saadaksensa
 tietää joka pitäjän wäkiluwun; mutta nuot luettelut oliwat niin wailli-
 naisen mallin mukaan tehdyt, ettei niistä wäkiluwun määrää selwille
 saatu; pappien täytyi sitte kirkonkirjoista niin tarkoin kuin mahdollista
 laskea lukua pitäjänsä wäestön lukuisuudesta. ¹⁾ Saman vuoden
 toukokuussa pyhyi Organ. komitea konsistoriumilta tietoja kirkollishalli-
 tuksen entisestä tilasta Wiipurin läänissä; konsistoriumi käski sitte
 pappien kerätä ja tarkaltaan säilyttää paperit pappien puustelleista hnnä
 sääsi, että wastebes ainoastaan Porwoon tähdelliset mallit (formulärit)
 oliwat noudatettawat eiwätkä suinkaan ne waillinaiset, jotka Wiipurin
 kapituli Marrask. 1767 oli julistanut.

¹⁾ Koko wäestö oli 1812 Walfjärwellä: 1,808 miespuolta, 1,957 nais-
 puolta; näistä oli 1,608 miespuolta, 1,676 naispuolta talollisia; 200 mies-
 puolta, 281 naispuolta läffijäiminä ja torppareina.

Menneen vuosijadan keskivaiheilla wietettiin itä-Suomesa niin-
 kuin Ruotsinkin waltakunnassa enemmästä juhlapäiwästä kuin nyhysin.
 Ruotsissa wähensti niitä Kustaa kuningas säännöllään wuodelta 1772
 (4 p. Marrask.). Wenäjän alle kuulwassa Wiipurin läänissä julisti
 hallitus usein kyllä Ruotsissa ilmestyneitä sääntöjä noudatettawaksi;
 niinpähän Just. kollegium 8 (21) Elof. 1774 tuomiokapitulnin kautta
 häwitti useita juhlapäiwästä tahi muutti ne seuraawaan sunnuntaihin,
 Kustaan yllämainittua sääntöä julistaen. Keisarillisen perhekunnan
 nimi- ja muina juhla-päiwinä pidettiin aina wuoteen 1812 saakka
 Jumalanpalvelusta Wiipurin läänin kirkkoissa ja tuomiorowastin kin-
 kereissä 1763, 1777 j. n. e. muistutettiin usein, tarkaltaan wietää
 näitä keisarihuoneen juhlia. Warsinkin piti saarnan jälkeen lukea ru-
 kouksia keisarillisten hyväksi.

Jumalanpalveluksen muoto ja järjestys ei warsin sanottawaksi
 ole muuttunut viimeisinä 80 wuotena. Eikä tuo niin kummaa ole-
 kaan, koska Joh. Strahlman 60 wuotta peräkkää oli kirkollisten astain
 johtajana pitäjäsämme. Muistettava on kuitenkin, että, silläikaa kuin
 jumalanpalvelusta pidettiin Kurenmäen wälialkajesassa kirkossa, kirkon-
 ajan hiljaista rauhallisuutta usein so'aistiin ja epäjärjestys sekä wal-
 lattomuus pääsiwät walloilleen, koska kunnollista penkkejä ei löytnyt
 ja owet oliwat siwuseinissä. Kirkonpalvelijat siis eiwät woineet kat-
 fastella, mitä omen suisissa ja syrjäpaikoissa tehtiin. Usea wallatto-
 muus, joka silloin riita-aikana pääsi wallalleen kirkossa ja kirkonmällä,
 on wasta wähittäin poistunut. Strahlmanin kuoltua owat kyllä myö-
 hemmät papit kirkonmenon muotoa, käytöksiä ja kirkollishallitusta wä-
 hän muuttaneet, parantaneet, waan muutamissa wiittauksissa niistä wai-
 heista lienee kylläksi. Menneen vuosijadan keskivaiheilla oli tapana
 luettaa kansalta, mitä puolipäiwäsaarnassa oli sanottu, warsinkin niinä
 sunnuntaina, kuin kättismus- ja kärsimys-saarnoja ei pidetty. Rippi-
 wäki kirjoitettiin ja sai syntiään tunnustaa sunnuntai-aamuna ilman
 tutkintoa. Tuomiokapitulnin sääntöä pitää rippitutkintoa lauaintaina
 täällä hymin harwoin noudatettiin, waikka kinkereissä usein siitä muis-
 tutettiin. Mitä ruumiin palvelukseen tulee, pidettiin täällä, jos wai-
 najan jälkeiset sitä tahtoimat, eri maksua wasten seramoneja tahi ruu-
 misaarnoja kuolleen jälkimuistoksi. Soulu-, pääsiäis- ja helluntai-
 pyhinä ei ruumiita haudattu, ei ruumis-aarnoja eikä seramoneja pidetty.
 Ruumis-aarnat luettiin saarnastuolilta, seramonit alttarilta; niissä

mainittiin wainajaan sukusuhteista ynnä elämästä ja ansioista. Kun täydellinen ruumiinpalvelus oli pidettävä, kannettiin ensin koulua kahdella papilla, haudalla sitte ei luettu muuta, kuin sanat: maasta olet sinä tullut j. n. e. Sitte mentiin kirkkoon. Kun oli usea seramoni ja ruumisfaarna, niin ensin laulettiin joku rukouswirsi, sitte pidettiin seramonit alttarilla, joku wirsi laulettiin ja sitte luettiin ruumisfaarna. Taas laulettiin joku wirsi ja sitte meni yksi pappi alttarille ja mesusti sen rukouksen (22), jota taidetaan waisata alttarilta ruumisten hautaamisen jälkeen. Sitte mesuttiin: Herra olkoon teidän kanssanne ja luettiin Herran siunaus, jonka jälkeen joku wärsy laulettiin. Amu-wirttä ei enää laulettukaan, waan pappi meni noitten wärsyhin loputtua alttarille ja tavallinen Jumalanpalvelus alettiin. Herran siunausta ei koskaan luettu saarnastuolilta, waan aina alttarilta.

Tuomiorowasti Magnus Mopaeus kiihoitti pappeja monessa suhtein toimellisuuteen ja tarkkuuteen, waan antoi toisinaan hywin wäjäpätöisiä sääntöjä. Wuoden 1763 tuomiokapitulin kirkereisä sääsi hän, että haawit, jotka saarnan aikana kannettiin, sitte pantaisiin kuoriin seurakunnan nähywiin, kunnes kirkonmies, jumalanpalveluksen päätettyä, ottaisi ne, lukisi rahat papin katsoessa ja panisi ne kirstuun; tuota sääntöä tokaan ei noudatettu paremmin kuin useaa muuta tärkeämpääkään.

Papeille, jotka paremmin, kuin muut wirkamiehet, woivat wai-
kuttaa talonpoikien mielialaan, annettiin usein Wiipurin läänisä toimia toimitettawaksi, jotka nykyisen sukupolwen mielestä, ennemmin olisimat sopineet maallisten wirkamiesten melwollisuudeksi. Waan silloin ei niin tarkalleen erotettu pappien hengellistä arwoa maallisemmista askareista. Pappi oli ikäänkuin muinoiset patriarkat sekä pappina että paikkakunnan hallitsijana muisfain suhtein. Kolonpano, johon, wuoden 1811 piispankirkereisä annettuun ilmoitusten mukaan, Wäljäläiset hywin oliwat mieltyneet, oli myöskin papin huolena. Heinäk. 10 p. 1813 lähetti tuomiokapituli, maaherran pyynnöstä, julistuksen, jossa pappeja kehoitetaan kartohwelien wilselystä ja rokonpanon edistymistä harrastamaan, kiihoittamaan. Siihen aikaan oliwat muutamamat papitkin Wiipurin läänisä omin käsin pannet talonpoikien lapsiin rokkoa. Pari wuosikymmentä myöhemmin walitti piirikääkäri Hornborg lääkärihallinnon generaldirektörille, tämä sitte tuomiokapitulille, että usea pappi Wiipurin ja Haminan piirikunnissa oli laiminhyönyt

talonpoitien neuvomista rokonpanon hyödyistä eikä sitä asiaa ollut edistytäkään. Walfjärwen silloinen rowasti Strählman wastasi kapitulin kirjoitukseen tästä asiasta, että hän kaitin puolin oli noudattanut 17 p. Helmik. 1825 annettua keisarill. sääntöä rokonpanosta Suomesa; pitäjän koko nuorempi kansa oli rokoitettu ja kaikki oliwat pitkällisestä kokemuksesta sekä pappien neuvomisesta mielellään siihen suostuneet. Mutta tärkeämpi kohta papin wirantoimituksessa, kuin yllämainittu ja muut senmukaiset, oli lahjoitusmaiden asukasten hillitseminen. W. 1789 Huhtik. 6 p. lähetti Wiip. konsistoriumi papistolle, ensipyhänä kuuloitettavaksi, suomenkielisen kirjoituksen, jossa kehoitetaan rukouksiin „kalliimme Monarkinamme,” hänen hallitus- ja wirka-miestensä edestä, jotta hyviä neuvoja keksisivät niinä sotaisina aikoina ja rauha pääsifikoittamaan. Myöskin muistutettiin antamaan keisarille, mitä keisarille oli tulewa, ettei ryöstöä tehtäisi. Tässä kerrottawiin seikkoihin lähemmin koskewa on se plakaatti, jonka Paul I Suomeksi jakesi 29 p. Tammi. 1797; talonpoikia nuhdellaan siinä tottelemattomuudesta herroja kohtaan, kun „muka luulewat wapaksi pääsewänsä”; pappien piti wastedes pidättää heitä järjestyksessä pyshymään ja waroittaa heitä turhia kulkupuheita uskomasta. Samana vuonna 5 p. Huhtik. (pääsiäispäiwänä) lähetti Paul kuitenkin leppeämmän käskyn alamaisilleen; se oli kielto, ettei talonpoikia sununtaina saatu työhön pakoittaa, niinkuin muutamilla herroilla oli ollut tapana. W. 1812 6 (18) p. Huhtik. käski tuomiokapituli papiston kehoittaa talonpoikia säännöllisiä maksujaan sekä päiwätöitään herroille ja isännille suorittamaan, kunnes uusi oikeampi weronlaske-ehdotus valmistuisi; hallitus-neuwoston (reger. konselj.) sitä piti toimittaa, kun joka paikkakuntaan määrätty komitea ensin oli tutkinut joka maatilan luonnetta ja laatua, waan siihen asti oliwat vuosien 1728 ja 1743 revisionit noudatettawat. Kontrahitirowastien oli katsasteleminen ja ilmoittaminen, miten papit asiaa harrastiwat; kirkoherrojen täytyi heille ilmoittaa epäjärjestyksistä ja antaa todistettuja kertomuksia hanffeistaan; muutamat talonpojat oliwat pettyneet siihen luuloon, että pääsifiwät wapaksi päiwätöistä ja weroista. Seuraukset pappien yrityksistä näissä asioissa oliwat osoituksina heidän isommasta tahi vähemmästä utteruudesta wirasfaan. Koska kenraalille, paronille Gust. Armfeltille oli tullut walituksia siitä, että papit raastoiwat suurempia saatawia, kuin laillista oli, niin kiellettiin heitä siitä samassa kapitulin sään-

nösfä. Kapitulit käski samana vuonna pappien ylläyttää kuulijoitaan uskollisuuteen ja nöyryyteen keisaria kohtaan.

Kirkonpalvelijain palkoista annetaan muutamia tietoja. Runin-kaalliset päätöset (kymmenysmaksuista 1638; pappien oikeuksista Lokak. 1675; ruumisrahoista, pääsiäisrahoista ja karjakymmenyksistä ynnä muista pappien tuloista 8 p. Helmik. 1681; asetukset 20 p. Helmik. ja 19 Lokak. sekä 12 Soulut. vuonna 1694 j. n. e.) ynnä Adam Lindehjelmin näihin perustauwa, 28 p. Toukok. 1695 Wiipurin linnasta annettu luettelu määräsiwät Wiipurin läänin pappien tuloja muinoisina aikoina. Siinä kielletään pappeja pahasta tawasta, joka siihen asti oli ollut yleinen, kuleksia talosta taloon, waatien joulu-kuuonaa ja muita syötäviä aineita talonpojilta ynnä weroa itselleen wehnästä, kaurasta, herneistä, pellawista, hampusta, humalasta, nauriista ja kaalista, waikka eiwät kaswaneet talolla, waan metsäraateissa. Useimmisja Wiipurin läänin kihlakunnisja oliwat kymmenykset (tihunnit) sowitzet weromaitten mukaan maksettawiksi, mutta Ryminkartanon läänisjä maksettiin wielä wuodentulon mukaan, niin että kirkkoherroilla edellisessä läänisjä, kun kerran oliwat saaneet heille tulewan kolmanneksen tihunnista, ei ollut oikeutta waatia enemmän, waikka talonpojat, paitsi werokirjoisja nimitettyjä maita, olisiwat hankkineet wilselyspaiikkoja lisäksi ja saaneet waikka kuinka hywän wuoden tulon. Karjatihuntia maksettiin kaikista sikiöistä (warsoista, wafikoista, wuonista, hanhenpojista j. n. e.); woita 1 naula *) joka lehmästä ennen Olawinpäiwää. Kalatihuntia joka nuottakunnasta löytyi myöskin. Polttopuita ei enää huolitettu kulettaa kirkkoherralle, niinkuin siihen asti useasja paikassa oli ollut tapana. Tämä on wirfetty kirkkoherran tuloista. Rappalainen sai korkeintaan puolen pannin eloa joka kokonaisuudesta tahi puolesta talosta; vähemmistä taloista ja torppareilta $\frac{1}{8}$ tynnyriä wuodesja. Luffari sai joka talosta kaban rukiita, kaban kauraa ja kaban otraa sekä 2 äyriä joka wihkimisestä ja ruumiista. Ryyttärien ja sotamiesten maksu papille alennettiin 12:sta 8:aan äyriin, koska Wiipurin läänin sotawäellä oli kehnommat palkat, kuin ruotsin sotilailta. Ne wanhimmat tiedot näisjä asioissa, jotka erittäin koskewat Walsjärwen pitäjään, saadaan siitä tarkastelusta ja soppimuksesta, joka tapahtui Kuusan homisja 11 ja seuraawina päiwinä

*) Wasta kesällä 1811 saiwat talonpojat kruunatuuta mitta-astioita.

Syyskuuta 1766. Kihlakunnan oikeus sen toimitti kuvernöörin käs-
kystä. Silloin ilmoitti Walfjärwen kansa, että he siihen asti wanhan
tawan mukaan, ilman kirjoitettua sowitzusta olivat maksaneet palkkaa
papeilleen saman perustuksen mukaan, kuin Muolasakin (siihen katso-
matta, että Walfjärwen kappalainen oli saanut 4 kop. haudalla luke-
misesta). Samoin tahtoivat edelleenkin maksaa papisalkkaa, vaikka
se oli epätasaisesti jaettu. W. 1769. 25 p. Syysk. wahwisti hallit-
sewa senaatti tämän sowingon ja samana päivänä antoi Katarina
käskyn Wiipurin kansliaan, että pappien ja luffarin tulot otettaisiin
papistunnan oikeuskirjeitten (1 p. Lokak. 1675 ja 16 p. Lokak. 1723)
ja keisarinnan johdesäännön (1 p. Elof. 1765) mukaan. Wanhat
tawat ja oikeudet jäisivät siis entiselleen. Vielä Marraskuussa 1821
kehoitti Wiipurin maaherra Walfjärwen talonpoikia tarkasti suoritta-
maan siinä määrättyjä maksuja ja päiviä, koska rowasti Stråhlman
oli walittanut heidän uppiniskaisuudesta. Rowastin tulot tuon Ruu-
san sopimuksen mukaan olivat: (talojen suuruuteen katsomatta) joka
talosta 5 kappa ruukia, 5 kauraa ja 5 otraa, paitsi sitä joka suurem-
masta talosta 5 kappa kauraa ja 5 otraa; 1 naula woita lehmältä,
1 naula willaa joka talosta ynnä 2 leipää ja 1 päivätyö, joka teh-
tiin, talon suuruuteen katsomatta, jalkaisin tahti hewoisella rowastin
kutsumuksen mukaan. Paitsi sitä sai rowasti 16 kop. joka wiskimisestä,
8 kop. kirkkoon-otosta, 4 kop. pääsiäisrahaa joka talosta ja vielä ruu-
misrahojain täysikaswyisten kuoltua. Kappalaiselle maksettiin w. 1766
sowingon mukaan: 5 kappa ruukia, kauraa ja otraa, 1 naula woita,
1 naula willoja, 2 leipää talosta, 4 kop. papin pyhittävästä kihlauk-
sesta; 16 kop. lasten (—7 vuoden wanhojen) hautaamisesta, 4 kop.
ristimisestä ja 1 päivätyö talosta. Oman mielen mukaan annettiin
sekä kirkkoherralle että kappalaiselle pellawia, hamppuja, papuja sekä
lihaa. Koska nyt on mainittawa muitten kirkon palvelijoitien pal-
koista, muistutettakoon Tshernischeffin antamasta kirjeestä (1 p. Syysk.
1739), jossa kirkonpalvelijoille annetaan puustelleja kirkonniemellä.
Nyt ei alhaisemmilla kirkonpalvelijoilla ole puustelleja ollenkaan. Luf-
karille maksettiin 1 kappa ruukia, 1 kauraa ja 1 otraa sekä 1 leipä
joka talosta eikä mitään rahaa. Suntiolle 1 kappa ruukia joka ta-
lost ja 1 kop. joka lapsen kastamisesta. W. 1844 sanottiin kui-
tenkin pitäjänkokouksessa, että suntiolle oli hamoilta ajoilta maksettu
1 kappa ruukia, 1 kauraa ja 1 otraa joka pienemmästä talosta ja

tahta vertaa enemmän suuremmista. Mitä koulumestarin palkkaan koskee, niin julisti Wiipurin kuvern. kanslia 1 p. Heinäk. 1781, Just. kollegiumin 15 p. Kesäk. 1781 mahvistamaan konsistoriumin ehdoitukseen perustautuen, säännön maaseutujen kouluista, kouluhuoneista ja myöskin koulumestarin palkasta (2 lappaa ruista joka kokonaisesta talosta eli numeroista, 4 kop. joka torpparilta ja 2 kop. läksijäimeltä). Luffarin tulot enenivät sitte, kun kuvernööri 4 p. Joulul. 1835 sääsi, että hän joka sawulta saisi 1 kapan rukiita, 1 kauraa, 1 otraa ja paitsi sitä erikseen wihkimisestä, lasten kastamisesta, kirkkoon-otosta ja maahan panemisesta.

Tohtori Strählmanilla oli usein riitoja talonpoikien kanssa tuloistaan; 25 p. Tammit. 1788 julisti Käkipalmen alhaisempi maaoikeus Wiipurin maaherran käskystä, että Walfjärweläiset wähentämättä maksaisiwat itiwanhoilta ajoilta tavalliset papismaksunsa warsinfin toukokapat rowastille, joita useimmat eiwät tahtoneet maksaa. Tottelemattomille uhattiin rangaistusta. Mukawuuden wuoksi niitä maksettiin josta 25-tihuntikapan talosta ja suuremmistakin syysyllä eikä fewäillä kuin muut apratat. Myöhemminfin esim. 1815 ilmestyi semmoisia riitoja pappien tuloista. Kun sitte konsistoriumi asiasta oli lausunut aatteensa, määräsi Wiipurin kuvernööri, nojautuen wiidenteen pykälään kuin. asetuksessa w. 1681 8 p. Helmik., että ne talot oliwat suuremmiksi luettawat ja siis toukokappain maksamiseen welwoitetut, jotka wähintäkin oliwat $\frac{1}{4}$ manttalia. W. 1839 mahmistettiin se määräys senaatisa, waikka eräs Walfjärwen mies oli sitä vastaan walittanut. Torpparit ja läksijäimet tekivät wanhan tawan mukaan wuosittain 6 päiwää kirkkoherralle. Wuosina 1818—1824 oli niistäkin eripuraisuutta, kihlakunnan-oikeus ja kuvernööri masensiwat uppiniskaisuutta. Pitäjänkokouksessa 27 p. Syysk. 1846 oli keskustelu papistuloista ja uusi päätös syntyi; kuvernöörin ja konsistoriumin anomuksesta mahwisti sitä keisarillinen senaatti Tammi-kuussa 1847, waan nyhyisemmät palkkaseikat jätämme latelematta.

Kirkonkasjasta ja köyhien kasjasta olen kirjoittanut Ilmariseen wuodelta 1868; niitten seikat owat kentiesi warsin wäjäpätöiset tähän panna.

Walfjärwen ensimmäisestä kirkonrakennuksesta säilyy kansan suussa seuraawa tarina: Kun Walfjärwi erotettiin Pyhärististä eri kappeliksi, alkoiwat Walfjärweläiset rakentaa kirkkoa Siidenšelän korkealle,

hyrkälle nenälle, Punnuksen etelärannalle. Pyhäristin ja Walfjärwen kirkon wäliä siten ei olisi ollut senkuin penikulman matka, waan minkä raatajat päiwällä rafensiwat, sen pirut, hiidet yöllä purkasiwat ja olotiwat, wierittiwät hirret Punnukseen, jossa ne aamulla aina löydettiin kelluwan. Sitä mäkeä ruwettiin sitten kutsumaan Hiidenmäeksi; on sillä toinenkin nimi, Wihitty mäki, Wihintämäki syystä, että se muka jo oli kirkonmaaksi wihitty. Koska Hiidenmäelle ei saatu kirkkoa kohoomaan, ruwettiin arwelemaan, mihin nyt kirkkopaikan muuttaa. Eräs mies keksi sitte keinon, panna suuri härkä waljaisiin; hirrenpalikka köytettiin sen wedettäväksi ja sitä ajettiin menemään omaa mieltänsä myöten; se meni mäen selkämää myöten, kääntyi sitte koilliseen ja seisattui noin neljän wirstan päähän nyhyiselle somalle kirkon-niemelle; sen etemmäksi se ei mennyt, waikka mitä olisi tehty. Hirsi päästettiin härän perästä ja kirkko pantiin alulle; pitääjää kutsuttiin Walfjärweksi sitä, että kirkko asetettiin sen nimisen järwen rannalle, jossa on niin walkea wesi, ettei awannossa talwella woi silmällä eroittaa, misjä jäätä, misjä wettä; hiekkakin on muutamissa rantapairoissa walkea. Se paikka, johon seurakunnan temppeiliä sittemmin on rakennettu, onkin pitääjän keskesjä, waikka alawalla paikalla, jottei kauas näy. Walfjärwen kirkosta, sen kappelina ollessa, ei ole tietoja. W. 1738 rakennutti sitte kirkkoherra Allenius uuden kirkon, jota pyhän Johanneksen nimikotfi pantiin. Se seisoi aiwan samassa kohdassa, kuin nyhyinenkin. Kellojalat rakennettiin 1760; lipussa on vielä luku 1772. W. 1793 oli tuo kirkko jo joutunut rappiolle ja oli liian pienikin, koska wäkiluku wahwasti oli enennyt. Kun sitte pitääjä sekä Konsistoriumi oli suostunut uuden rakentamiseen, rupesti kirkkoherra Strählman rahoja hankkimaan. Toukokuussa yllämainittuna vuonna pantiin sen perustus wähän pohjoseenpäin wanhalta kirkolta, siihen kohtaan, misjä nyt uusi pitääjän tupa seisoo; Johan Saloinen (talonpoika Sawitaipaleelta) oli mestarina; kirkko kaunis kohosikin pitääjäläisten omilla kustannuksilla, kollehti-antimilla; muista pitääjistä ei kerätty ropoakaan. Wuosina 1797 ja 1798 sitä koristettiin ja kirkonmaalari Jonas Bergman (Turusta) sitä maalasi. Kun kirkonkassan rahat (300 ruplaa pank.) ja parirahat (rupla parista; yhteenjä 600 rupl.) oliwat lopussa, kihoitti Strählman pitääjäläisiä runsaampaan anteliaisuuteen saarnalla (8 p. Marrask. 1797), jonka ainesanoina oli ensimmä. aikafirjan 29 luvun 15 wärsy. Saarnan loppupuolesa ilmoitti pappi suorastansa, mitä

saarna sinä päivänä tarhoitti. Niille, jotka osoittaisivat itsensä ante-
 liaiksi, annettaisiin paraammat kunniaatilat kirkossa, kun penkit wastedes
 jaettaisiin. Saaviloilla saatiin paljon ja Jumalanpalveluksen loput-
 tua käskettiin talonijännät sakastiin, jossa kaikkien nimet huudettiin ja
 jokaisen piti luvata joku summa. Pitäjä oli silloin warakas ja yhtei-
 siin tarpeisiin annettiin mielellänmin kuin nyt. Sitä todistaa sekin,
 että Walkjärveltä 1813 kerättiin enemmän wapaehtoisia antimia aiot-
 tuun piipia-painokseen, kuin mistään muusta Käkisalmen eteläisen rowas-
 tikunnan pitäjästä, waikka Walkjärwi oli mitä pienimpiä. Uuden kir-
 kon sisus oli runsaalta koristettu (warsinfin alttari, saarnastuoli ja
 parwet) hienoilla maalauksilla, kullatuksilla ja kirjoituksilla. Ennenkuin
 se wihittiin, kirjoitti rowasti keisarille, Paulille, pyhtäen, että kirkkoa
 saisi wihitä hänen nimipäivällään (Pietarin ja Paawalin päivänä)
 ja nimittää Pyhän Paawalin kirkoksi. Keisari wastasi saksankielisellä
 kirjeellä (17 p. Huhtik. 1799) laupiaasti suostuen. Wihintä-juhla
 tapahtui siis 29 p. Kesäk. 1799 suuren kansajoukon läsnäollessa. Ko-
 wasti sen wihki ja piti iltapuolella suuret kstit herraswäelle sekä ta-
 lonpojille. Sakastin seinässä on wieläkin suuresa taulussa latinankie-
 linen kirjoitus:

Paulo primo
 Augustissimo omnium Russorum Caesari
 Cujus almae gratiae
 Decus
 quo maxime splendet hoc sacrarium
 debet
 ut primum
 in amplissimo regno ecclesiarum toleratarum
 ab
 Ipso Imperatore Gloriosissimo
 nominatum et devotum sit
 in
 gratissimum monumentum
 Ecclesia in Walkjärvi cura praepositi et pastoris
JOHANNIS STRÅHLMAN
 tabulam hanc posuit
 Solenniter inauguratum anno MDCCXCIX.

Rowasti Strählman mainitsee, että Walkjärwen kirkko oli ensimmäinen Lutherilaiskirkko Wenään waltakunnassa, jota jonkun keisarin nimellä nimitettiin. Kuotsjalaisten ja saksjalaisten yhteinen kirkko Wiipurissa wihittiin samana päivänä niinkään Paawalin nimiseksi. Walkjärwen soma kirkko, jonka rakennukseen pitäjäläiset niin kiitetävän yksimielisesti olivat ryhtyneet, ei kauan heitä miellyttänyt. W. 1812 $\frac{1}{2}$ p. Elof. (Lauantai-iltana) paloi se ukkosen tulesta. Wanhat vielä muistawat miten kansa syrjäisemmissä kylissä kapusi aidoille ja katoille katselemaan, mistä tuli tuprusi, arwollen „nyt kirkko palaa.“ Kun sunnuntai-aamuna mentiin kirkkoon, olikin temppei samuawana röykkiönä. Jumalanpalvelusta pidettiin läheisellä hautausmaalla. Ennenkuin sitte uusi kirkko saatiin toimeen, olivat sängen omituiset, pitkälliset jutut ja hämmingit kestettävät, joiden wertaisia muualla Suomessa luultawasti ei ole kuultu eikä nähty. Syksyllä 1812 lähetti pitäjä maaherra Stjernwallin ylltyksestä ja tuomiokapitulun kautta anomuksen keisarille rakennusawusta. Maaherralta lupaa saatuaan, antoi kapituli ensin kihlakunnan oikeuden tutkia palosta ja tiedustella tahtoiko pitäjä rakentaa uuden kirkon puusta wai kivistä; sitte wasta lähetettiin keisarille tuo pyhntö kollehdin keräämisestä ympäri Suomen maata. Päätös wiipyi kauan, jonkatähden pitäjänkokouksessa 8 p. Kesäk. 1813 päätettiin lähettää 2 kirkonmiestä konsistoriumiin asiasta tiedustelemaan. Heinäk. lopussa ilmoitti sitte konsist., että keisari ensin tahtoi kuulla, oliko pitäjä sopinut siitä kirkonafeman muuttamisesta, josta kihlakunnan oikeuden tutkinnoissa (Syysk. 1812) oli kuulunut puhetta, wai muuta siitä päättänyt. Jos riita siitä nousisi, odotettaisiin laillisen oikeuden päätöstä. W. 1813 29 p. Elof. pidettiin sitte pitäjänkokous pappilassa; siinä esitteli rowasti 5 kohtaa kirkonniestä vastaan, 6 Kiwikkomäen (kirkon ja rowastinkartanon välillä) sopiwaisuudesta kirkon asemaksi (niinkuin Saloinen jo oli wäittänyt edellistä kirkkoa rakentaisja). Niinkuin Saloista vastaan, wäittiwät talonpojat nytkin jyrkästi, että kirkko oli entiselle kirkonniemelle rakennettava. Kun rowasti pyysi heidät kumpaisistakin paikkaa katsastelemaan, tulwaili koko joukko suoraa niemelle; joku ainoa pyhähtyi hetkeksi Kiwikkomäelle. Kun rowasti sitte käski heidät takaisin pappilaan ääntämään, eiwät harmisjaan tulleet, sentkuin wähäinen osa waan, enimmästen Walkjärwen ympärillä olewista kylistä. Niemi sai enimmät huudot, mutta koska ääntävät olivat niin harwalukuiset ja rowasti kiin-

teästi väitti niemen sopimattomaksi, jätettiin kysymys laillisten oikeuksien, ensiksi kirkonkunnan oikeuden, ratkaistavaksi. Silloin kun toista kymmentä vuotta riideltiin kirkon rakentamisesta, pidettiin Jumalanpalvelus ensin pitäjän tuomiossa ja sitte (syyskuusta 1812 alkaen) manhasa Wenään sotaväen kompanihuoneessa (maneesissa) Kurenaholla, kirkonniemen vastapäätä, Walsjärven vastaisella rannalla, jossa vielä on perustusraunioita jäljellä. (Kun Walsjärveläisiä sitte läksi rievun kerjuuseen muualle Suomen puolelle ja heiltä kysyttiin, mistä olivat, vastasivat he usein „Kuren kirkolta“, josta kysyjät ällistyivät). Siinä oli suuri sali, missä sotamiehet olivat esieranneet, ynnä pienempiä asuntosuojia; väliseinät otettiin pois ja koska väliaikainen kirkko sittekin oli warsin ahdas, jotta ihmisiä usein pyörthi, päätettiin 1813 purkaa se maahan ja laajentaa sitä niitten huoneitten hirsillä, jotka pitäjällä kahdelta talonijännältä oli ostanut. Laska tässä Jumalanpalvelus-huoneessa ei ollut, senkuin katto waan, jonka liisteitä tuuli usein ojoi hajalle, niin että wettä ja lunta satoi kirkkoon. Saarnastuolia ei ollut; semmoisena käytettiin tuota tuulikonetta, joka nyt on kirkon alttarilla ja jolle pappi polvistuu, kun synnintunnustusta luetaan. Ehtoollista jaettiin erään pöydän luona, joka seisoi tuota saarnastuolia taempana. Penkinä oli lautoja, jotka pölkkyjen päihin olivat kiinnitettyt; sakastina lämmin huone, jossa joku sotaherra oli asunut. W. 1818 ostettiin jo lautoja sekä riukuja urden kirkon rakennusta warten; silloin tuli myös kollektirahoja (292 rupl.) Porwoon hippakunnasta. W. 1822 Helmik. lopussa lähetti Strahlman maaherralle kokouspöytäkirjan, jossa keisarin myönnyttämää kirkonafemaa oli tarkastettu ynnä riitinki-ehdotelma ja kustannus-esitys esitellyt; pyhettiin saada rakentaa sen mukaan; rowastikin silloin ehdoitteli kahtamoista ristikirkkoa, koska se olisi awara, waloisa ja mukawa, waikka hän sittemmin muutti mieltään. Marraskuussa samana vuonna tuli sitte maaherran kautta riitinkifonttorin piirroset ja kustannusehdotelmät, jotka pitäjän ehdoitelmista erisivät. Pitäjänkokous kutsuttiin kokoon. Keisari oli jo myöntänyt niemen temppelin asemaksi, waan rowasti sitä yhä äkäili, kun muka ruumiitakin mätänemättä piti kaiwaa ylös manhasa ahtaasta niemimaasta. Pitäjän miehet kinnailivat wastaan; päälle päätteeksi katsottiin riitinkifonttorin riitinkifin kelwottomaksi (se oli mutkaton ristikirkko), koska siihen tarwittiin 7 sylvää pitkiä hirsjiä ja Saaloisen 1822 antamat hirsimitat eiwät siihen sopineet. Päätettiin siis,

riitinkifonttorin piirroksesta huolimatta, rakentaa kahtamoinen ristikirko 24 nurkalla, toiset seinät 4 sylvä, pääseinät 5 $\frac{1}{2}$ sylvä pitkiksi. Riitinkiä noudatettaisiin ainoastaan mahdollisuuden mukaan. Rakennustarpeet sekä päivätyöt esiteltäisiin vanhan tavan mukaan; sawuista ja tihunnista ei pidetty paljon luvua; kaikki 15—60 vuotiset talon asujat (naiset sekä miehet) maksivat yhtä paljon; läksijäimet ja torpparit tekivät maan päivätyötä. Seuraavana keväänä puhdistettiin paikka, joka oli sama, missä 1738 tehty kirkko oli seisonut. Eräs Salonen oli taas määrätty rakentajaksi, vaan hän kuoli ja hänen sijaansa tuli Dawid Rahtikainen Samitaipaleelta. Riitinkifonttorin ehdoitelma hylättiin taas syysyllä 1823, kun rowasti siitä yhä piti puhetta. Koska wedetyt hirret niinkään jäivät mätänemään, lykättiin asia keisarin käsnyhaltioitten oikaistavaksi; rowasti jo tahtoi käyttää hirret pappilan rakentamiseen, vaan siihen ei suostuttu. W. 1825 syyskuussa 1) oli sitte kokous, jossa ruununwouti Cajander, maaherran puolesta, ilmoitti, että järkeään piti rakentaa kirkko intendentifonttorin riitingin mukaan tahi maaherran kautta lähettää uusi anomus ynnä kaikki asiaan kuuluvat paperit ja tiedot keisarille. Ennen keisarin päätöksen saapumista ei saisi rakentaa, waikka työ jo 1824 oli pantu alulle. Kolme pitäjän miestä (Johan Koironen ja kaksi Rousiaista) teki sitte uuden anomuksen. Toukokuussa 1826 tuli wastaus, joka sisälsi käsny, päättää aloitetun kirkkorakennuksen talonpoikien mielen mukaan; nyt piti kiireesti hankkia puuttuwia tarpeita ja hopussa tehdä se valmiiksi. Waikka ruununpalvelijat usein olivat häirinneet työtä, jatkettiin sitä jo vuoden 1825 kuluessa (seinät, laki, pylwäät, parvien laattiat ynnä osa kattoa). W. 1826 päätettiin kattotyö, laitettiin lattia, rappuset, ovet ja ikkunat. Sen paremmaksi kirkko nyt taas kuuteen vuoteen ei ehennytkään. Laesä on kirjoitus: „Dnni ja rauha olkoon siun huoneesjas; tämä kirkko on ylösrakennettu Taawetti Rahtikaiselta w. 1826.” Saman vuoden ensimmäisenä adwenttisunnuntaina pidettiin ensikerta jumalanpalvelus uudessa kirkossa, waikka se ei vielä ollut wihitty eikä penkitkään olleet siwosti laitetet senkuin istuinlautoja vaan kyhätty. Matkallaan Walkjärwen läwitse vastaan-

1) So Helmikuussa 1825 wei Johan Koironen pitkän, saksankielisen, vaan rowastia parjaawan anomuksen keisarille, mutta koska Koirasella ei ollut todistuksia, olemansa pitäjän asianajajana, ei sittä senaattisä eikä keisarillisessa komiteassa huolitettu.

otti maaherra w. 1829 Johan Koiraselta pitäjän puolesta tehdyn anomuksen saada tilaisuutta keskustella kirkon kiiruisasta laudoittamisesta ja valmistamisesta hynnä kirkkoa warten tehdyn welan suorittamisesta. Rowasti oli edellisenä syksynä estännyt kirkon laudoittamista, koska pappila ensin rakennettaisiin. Laudoittamisesta sovittiin syyskuussa 1829, waan nyt mutkisteli rowasti rakennusrahojen kokoojien lumunlaskeuista. Käsyyhnhaltijoille ja kihlakunnan oikeudelle olivat muutamat pitäjäläiset walittaneet, että rowasti pitäisi tykkönään eroittaa rakennustoimesta. Rowasti puolestaan walitti eräästä liittokunnasta, joka sekaantui hänen toimiinsa. Maaherran astamies, laamanni Malm, kysyi nyt kokouksessa, oliko pitäjäläisillä mitään sanomista Strählmania vastaan; ei kukaan wirkanut mitään. Kun laamanni käski Koirasen mennä ulos, syntyi tora Koirasen ja Strählmanin välillä, josta Strählman viimein läksi poikkeen. W. 1829 syksyllä tuli myöhemmin kirjoituksia sekä tuomiokapitulilta että maaherralta rakennustyön jatkamisesta. Kirkonkokouksessa 6 p. Jouluk. ei rowasti eikä kappalainen ollut saapumilla, wieras pappi oli puheenjohtajana. Rakennusjohtokunnan jäsenet walittiin; rowasti siis ei enää huolinut siihen puuttua. Pitäjäläiset sekä nimismies Söderhjelm walittivat vuonna 1830 ja vuoden 1831 alussa taas maaherralle sekä kapitulille. Syyskuussa 1831 olivat Antrean rowasti Strandman kapitulin puolesta ja tuomari Kruskopf maaherran puolesta kirkkoseikkoja tarkastelemassa, waan Strählman wäitti tuomarin polseenalaiseksi. Kesti taas, ennenkuin uutta tutkintoa kuului. W. 1832 toukokuussa lopettivat uudet tutkijat wihowiimein noita pitkällisiä äriitoja. Toimikunta asetettiin uudestaan ja tohtori Strählman pääsi päämieheksi; edellinen johtokunta oli kapitulilta hylätty. Työ alkoi taas uudestaan wittkalleen kulua. Wasta sitte kun tohtori jo oli luopunut wirantomituksesta, joutui kirkko walmiiksi. Sillaitaa oli se jo osittain kerennyt lahota, jotta uusia kustannuksia tarwittiin ennenkuin sitä saatiin eheäksi. Kontraktirowasti Strengell sen wihkisi w. 1840. Seinät laudoitettiin 1843 ja maalattiin seuraawana vuonna, jolloin wanhat kellojalatkin rakennettiin, maalattiin. Sisältä on kirkko vielä maalaamatta. W. 1847 pantiin uusi lastukatto. Jo 1852 ruwettiin keräämään rahoja rautalöyhhykattoa warten, waan puusta siihen joku wuosi takaperin taas pantiin katto. — Waikka nuot pitkät jutut ja riidat kirkonrakennuksesta eiwät suinkaan ole kiitettävät, täytyy

tofi ihmetellä sitä jäykkyyttä ja keskenäistä sopua, millä talonpojat pitivät puoltaan. „Kirko rakennettiin kuin Jerusalemin temppeli; kun jotakuta tarvittiin, kiihuhti jokainen tarpeita viemään, waikka ylimykset eivät aina antaneet niitä käyntää; koska talonpojat eivät suostuneet muuhun riitinkiin, kuin omaan ehdoitelmaansa, olivat he alinmaisesa taistelussa pappinsa kanssa. He tahtoivat, että alttari näkyisi joka paikkaan kirkossa ja että kirko olisi awarampi, waan tofi helpompi saarnaajalle, kuin riitinkifonttorin ehdoitelma kirko. Asianomaisten uhkauksista ja waroituksista he eivät paljon huolineet; kun heidän käytöstä parjattiin julmaksi rikokseksi ja siitä keisarillekin kaimattiin, selittiwät he asian oikean laidan ja pääsiwät voitolle. Sittemmin on keskenäinen sopu pitäjästä kadonnut.”

Kirkonmaasta olisi myöskin merkittäviä seikkoja sanottavana. So edellä on mainittu se lahjoituskirje (annettu 1 p. Syysk. 1739), jonka kautta koko kirkonniemi joutui kirkon ja kirkonpalvelijoitien omaksi. Miten asiat sitte lienewät muuttuneet, siitä ei ole selkoa; se on waan tietty, että wiimewuosikymmenillä on Weikkolan howi katsonut niemen omaaseen. Kun sitte hautausmaan laajenemisesta ruwettiin tuumimaan, nousi sekawia juttuja. So tämän vuosijadan alussa walitettiin hautausmaan ahtaudesta; w. 1853 oli siitä pitäjänkokouskin, waan wasta piispan kinkereisjä Elokuussa 1862 ja pitäjänkokouksessa Tammi 1863 ryhdyttiin innokkaammin tuohon tuummaan. Maamittarit käwiwät syynäämässä, mittaamassa asemaa syksyllä 1863 ja Kesäk. 1865. Tuomiokapituli lykkäsi Maalisk. 1863 asian kuvernööriin toimitettawaksi, waan Weikkolan howin herran mutkaisuista kujeista päätöstä ei syntynyt ennenkuin 30 p. Souluk. 1865, jolloin kuvernööri julisti, että paronin piti, lunastusta wasten, antaa maata hautausmaan jatkoksi. Toisena syynä päätöksen wiipymiseen oli, että odoteltiin expropriationilain julistamista, joka wahvistettiin Souluk. 1864. — Parempaan siivoon ja rauhaisuuteen on hgautausmaa wasta siitä saakka joutunut, kuin Maalisk. 1840 päätettiin palkata wakainainen haudankaiwaja (1 kapalla eloja joka ruumiista, paitsi kirko- ja ruotiwaiwaisista, jotka haudataan ilmaiseksi). Sitä ennen kaimoi niilloin mikäkin ruumiit maahan ja usein tapahtui, että mätänemättömiä ruumiita wiskattiin ylös ja pilkottiin.

Wanhin kirkonkello, joka on keskimmäinen suurruudeltaan, on walettu Tukholmasa w. 1650. Keunassa on kirjoitus saksaksi:

„Durch Gottes Hilf gos mich Gerdt Meyer in Stockholm anno 1650;“ laidassa on Kristiinan kuva, kypäri päässä. Tämä kello oli ison vihan aikana laskettu piiloon siitä syystä kello-*o*jaksi kutsuttuun vähäiseen niittypuroon, joka $\frac{1}{2}$ wirstaa ylöspäin Punnuksen päästä, maantien ja järven keskivälillä, laskee wafemmalta kädeltä Suonta'an jokeen. Uuden kaupungin rauhan perästä etsittiin sitä kauan, waan turhaan. Wiimein huomasi eräs paimenpoika, Mikko Rämö, ¹⁾ sen fattumalta *o*jassa; hän sai sitte kirkolta kirjan palkinnoksi; kello lapattiin ylös ja pantiin Walfjärwen kellojalkoihin. Siitäpä nousi tora. Wuolalaiset wäittiwät, että se kello ennen oli ollut Wuolan kellotornissa; Walfjärweläisetpä, että se oli Walfjärwen seurakunnan ensimmäinen kello; nyt uhotaan, että se wanhaan aikaan olisi ollut ruokakellona Porthuusin houwissa Walkeamatkan kylässä, jota sen suuruus tokaan ei todistaisi. Wuolalaiset närkästyivät ja alkoivat haukkua Walfjärweläisiä piuweiksi (warfiksi), joka nimi heillä wieläkin on. ²⁾ Suurimman malmikellon laidassa on kirjoitus ruotsiksi: „Denna klocka är köpt till Walfjärwi körkas tjenst. Däwarande pastor: Joh. Alenius. Kirkiowärbar: Christ. Mardifain och Petter Kyllästin. Guten af Gerh. Meyer. Stockholm anno. 1731.“ Tämä kello hankittiin pitäjän yhteisillä waroilla ja kustannuksella (87 rupl. kuletusmaksuineen). Pienen kello, joka on waskesta ja jolla ei enään soiteta, ostettiin silloin (1815) kuin Jumalanpalvelus pidettiin Kurenahon maneesissa. Se ripustettiin siellä neljän patsaan väliin; sillä kutsuttiin kansaa kirkolle. Niillä kahdella kellolla, jotka edelleen olivat kirkonpalosta säilyneissä kellojaloissa, soitettiin ensin sunnuntai-aamulla pappia sekä wäkeä hautausmaalle ruumiita hautaamaan; sieltä sitte meniwät Kurenaholle, kun pieni kello alkoi tillittää. Uuden kirkon valmistuttua, muutettiin tuo waskikello kellojalkoihin muistoksi, eikä sitä sitte ole myyty, waikka kysymystä jo kolmattakymmentä vuotta

¹⁾ Hän kuoli sitte w. 1781, 61 w. wanhana, talontähtänä Larpilan kylässä.

²⁾ Joka seurakunnan asukkailla on eri köllinsä. Kivennapoisia haukutaan „Wainaanpudottajiksi,“ Wuolalaisia „hölmöiksi“ ja „surmantappajiksi,“ Wuolmajärweläisiä „wariksen paistajiksi,“ Uudenkirkon asukkaita „lehmän kengittäjiksi“ j. n. e. Joka kölli on saanut alkunsa jostakusta merkittävästä tahi naurettawasta tapauksesta.

takaperin siitä nostettiin. Ransa tarinoipi, että yffi kello olisi Walkjärwen pohjassa, nykyisen luffarin kartanon rannan kohdassa.

Ennenkuin lopetamme pitkät puheemme Walkjärwen kirkoista ynnä kirkollisista asioista, tahdomme vielä liittää tähän muutamia tietoja Walkjärwen kirkkojen koristuksista. W. 1738 rakennetussa kirkossa oli alttaripöytä ja franssi katettuina punaisella hopeahelmaisella weralla; karkhun talja oli alttarin rappusilla ja Kristuksen krusifikfi alttarin yläpuolella. Toisen kirkon sisus oli runsaalta koristettu maalauksilla, kultauksilla ja kirjoituksilla; penkit toiset marmorinväriset, toiset muulla öljymaalingilla voidetut, niinkuin seinät ja latikin. Heraswäen penkit olivat punaisella weralla katetut. Saarnastuoliin oli Kristuksen kärsimisen historia maalattu. Palossa paloi sitte usea taulu ja koristus, waikka kappalainen kyllä koetti pelastaa mitä suinkin woi; rowasti oli mennyt woinajoon Wuoksen puolelle. Silloin paloi myös suuri taulu, johon oli kuvattu maailman viimeinen tuomio; sen päällä oli 4 kynnärää korkea aurinko, jossa oli säteilewä kolmikolffa (kolminaisuus). Pietari ja Paawali seisoiwat taulun kujeilla. Kristus ristissä paloi ja niinkään taulu, jossa oli keisarillisia waakunoita, arwo-merkkiä ja keisari Paawalin nimi leikattuna sekä kirjoitus hänen kunniakfi. Tulesta pelastettiin se wanha alttaritaulu (ehtoollinen), joka vielä on kirkossa, ynnä suurempi taulu, johon taiwaasen astuminen oli kuvattu; paitfi sitä Moses ja Johannes (wanha ja uusi testamentti) puusta leikattuina; ne seisowat vielä alttarilla. Nykyinen kirkko on sifältä maalaamatta ja hywin köyhä koristuksista, maalauksista. Pari vuotta takaperin lahjoitti siihen eräs seurakuntalainen Pietarista tuodun uuden alttaritaulun, joka edes wähän paremmin kuin wanha kylästäyttää kauneuden vaatimuksia. — Vielä on kirkollisissa asioissa mainittawa, että kassi talonisäntää Uudesta kylästä, 5 Drawalytöstä (Antreasia) ja 9 Kuninkaanrististä (Sakkolasia) vuoden 1862 piispanfunkereissä pyhisiwät saada rakentaa rukoushuoneen Uuteen kylään; talonpoika Bullfi Hirwisaaresta lupasi lahjoittaa maata; asia ei tullut toimekfi.

Sotatapauksista Walkjärwellä en tiedä paljon kertoa. Mikakirjoissa kyllä mainitaan Wenäläisten sotaretkistä Nyrapäässä estm. w. 1348, 14 fataluwun lopussa ja 1555, mutta uudempiä, tarkempia tietoja en ole löytänyt. Sanotaan että Wenäläiset wiimekfi mainit-

tuna vuonna¹ Maaliskuussa polttivat taloja ja ryöstivät mahdottoman paljon eloa Nurmjärven ja Walfjärven kylissä, jonka jälkeen kerääntyneet talonpojat ja muutamat sotamiehet ajoivat heidät takaisin Wenäjälle. Walfjärven pitäjässä on kylä Nurmjärven kylä, waan Walfjärven kylä on Sakkolasessa. W. 1556 oli Muolaan tullut paljon Wenään sotawäkeä, joka sitte marssi Wiipuria vastaan. W. 1703 valloittivat Wenäläiset Urapään, mutta vasta w. 1710 paikoilla alkoi täällä komin häwitys; useasta seurakunnasta menivät papit pakkoon ja jumalanpalvelukset jäivät rappiolle. — Seuraavien sotien tapauksista ei pitäjän arkistossa ole muita tietoja, senkuin hallituksen julistuksia sotien alusta ja voitoista. Useat näistä ovat suomenkielillä, esim. julistus 16 p. Elof. 1757 sodan alusta Preussia vastaan, 30 p. Kesäk. 1788 senwuotisen sodan alusta ja syistä, samoin Katarinan julistus w. 1790 rauhasta. Marraskuussa 1812 laulettiin Walfjärven kirkossa Te Deum syystä, että Moskau ja Polotzk olivat vapautetut Ranskalaiisten kädestä. Saman vuoden sotarukouksen lähetti kenraalkun. Steinheil tänne (kapitulin kautta). Tammiukuussa 1813 luettiin kirkossa Wittgensteinin kertomus Wenään sotawäen voitoista; s. w. ^{20 p. Suhtif.} _{2 p. Loukof.} laulettiin Te Deum keisarin voitosta Lützenillä. Meinen kiitosjuhla wietettiin vuoden 1813 lopussa koko Suomen maassa Wenään sotawäen voitoista, varsinkin Leipzigiällä.

„Viimeistä Ruotsin sotaa“ muistelevat wanhimmat ukot vielä. Wiekkandella Wenäläinen pääsi rajan yli; kultatynnyriä sanotaan heidän antaneen rajanvartioille, waan tynnyrisä oli „kultaa päällimmäisenä, sontaa alla.“ Wenäläisjoukon silloista päällikköä nimitti eräs ukko Latau'ksi. Warjinaisia sotaseikkoja Walfjärwellä ei muita tapahtunut, senkuin waan sotawäkeä marssi paljon Suomen puolelle, jossa Wenäläisiä kowasti pelättiin. Walfjäwreläisten tähtyi myös kullekka paljon kuormia rantakaupunkiloihin ja Kuopiolle päin. Wahtimiehiä oli silloin paljon Walfjärwellä, jotka muonaa wartioivat; iltaa eivät he eiwätkä jalkasoturitkaan tehneet talonpojille. Wuoteen 1811 saakka otettiin täältä miehiä sotawäkeen, niinkuin myöhemmin Wenäjällä on ollut tavallista. Kertoipa muutama mies, miten Walkeamatkan kylästä 2 miestä wiettiin. Jos joku, sotamieheksi tawoitettaisja, läksi piiloon tahti karhuun, otettiin toinen mies sijaan. Kun raja sitte oli muutettu Tornion joelle, palasivat useat kotiin Wenäjän palveluksesta. Nyt ei niitä enää ole muita elossa, kuin Wal-

tonen Hirvisaaressa, joka laivastolla on sotinut. Vuoden 1811 jälleen otettiin vielä miehiä niinkutsuttuun maaherranväkeen, vaan sitte vapautti keisari tykkönään sotapalveluksesta määräämättömäksi ajaksi. Venäjän sotaväkeä on täällä paljon ollut kottierissa kylissä; ¹⁾ tavallisesti mies talossa, toisinaan mies kahdesa talossa; heillä oli leipä oma, vaan talonväen piti antaa leivoksia. Heillä oli suuret maneesit Kurenaholla, Pankilan, Nurmjärven, taiksi olla Waalimontin kylässä. Venäjän sotaväkeä oleskeli täällä noin vuoteen 1835 asti. Tuotihan mainio Söderhjelm sitte tänne 50 kasakkaa ja vielä 200 sotamiestäkin, talonpoikia kurissa pitämään, vaan ne olivat herrojen kustannuksella eivätkä talosta maksutta ottaneet mitään. — Jo kowäällä 1783 oli Katarina II käskenyt kubernementtien haltijoita lähettää senaatille ehdotuksia, miten hinta talonpoikien muonahanckimuksesta korotettaisiin; en tiedä mitä siitä käskystä seurasi. — Perustautuen 31 p. Tammiik. 1812 annettuun keisar. majoitusasetukseen, jossa tasaisempaa rasitusten jakoa oli jätetty pitäjänkokousten tuumittavaksi, sääsi Wiipurin maakonttori 17 p. Tammiik. 1815 kokouksen kokoon kutsumista näistä asioista päättämään. Samaa sääsi hallitusneuvosto pitäjän nimismiehelle kiireesti toimitettavaksi, koska kubern. Steinheil oli ilmoittanut, että kaupuksia epätasaisesta majoituksesta oli kuullut. Pitäjänkokousten piti antaa hallitusneuvostolle ehdotus, miten wastoin oikeutta rasitetuille kormausta hankittaisiin ja miten majoitusasiat paremmalle kannalle saatettaisiin. Maalisk. 19 p. lausuiwat Walkjärweläiset, että he pitkät ajat oliwat ilman muitten avutta jaksaneet kannattaa kowaa majoitusta; he luuliwat siis itsensä wapaiksi kormausmaksuista eivätkä omasta puolestansa mitään ehdotusta antaneet, senkuin vaan lupasiwat hallituksen sääntöjä noudattaa. — Zaetua väkeä oli w. 1867 Weikkolan alustalla 16 miestä, Uosuffalan 1; wapaat kylät eiwät pidä sotamiestä ollenkaan, vaan maksawat wälkkoja siitä. Weikkolan lahjoituskunnassa oli heitä ensin 18-kin, vaan muutamia kuoli ja uusia ei määrätty sijaan; 3 vuotta oliwat Walk. sotamiehet kaikki täältä pitäjästä kotoisin, mutta wiimewuosina oliwat kaikki muunkalaisia Säämingistä, Kerimäeltä, Piikkämäeltä j. n. e.; pitäjän omat miehet eiwät siihen ammattiin enään rhythyneet ensinkään.

¹⁾ W. 1799—1800 oli täällä Wiipurin rykmenttiä; 1807—1808 Lappeenrannan rykm. j. n. e. — Katso näistä asioista majoitusjäännöt woosilta 1812 ja 1817.

Walfjärmeläisten sotarasituksesta oli paljon toraa w. 1812. Silloin pidettiin kewäällä monta kokousta niistä asioista. Kenraalkw. oli matkallaan Wiipurin läänissä kuullut paljon walitusta talonpojilta, etteivät olleet ruunulta saaneet maksua heinistä, puista ja matkoista (kuormakuleuksista), vaikka olivat kuulleet, että ruunu oli antanut ne rahat asianomaisille herroille. Pappien täytyi nyt tarkastella asian laitaa ja lähettää kertomuksen maakonttoriin. Walfjärwen luettelusta otamme seuraawia tietoja. Talonpojat walittivat, etteivät muodesta 1789 saakka olleet saaneet mitään maksua ruunulle hanbituista heinistään, vaikka usein olivat wieneet niitä Sawonlinnaan ja Haminaan. Vuosista 1793, 1794 ja 1795 oli talonpoikien edusmies, Tjehernischjeffin howin hoitaja, Broman, saanut ruunulta maksua, waan hän tarkasi 1799 eikä antanut talonpojille ropakaan. Nimismies osoitti myöskin, että w. 1807 ja 1808 oli maksettu talonpojille heinistä. Vuosina 1810 ja 1811 oli oikein maksettu.

Syysyllä 1797 jäädettiin, että Walfjärmeläisten piti toimittaa halkoja Wiipurin kasarmin (4 à 6 sylvää joka manttalilta). Seuraawana vuonna maksoi Wiipurin magistraati 4 rupl. wenaän syllestä (pitkiä halkoja), waan sen perästä annettiin waan kuittia (pilettejä); maksua luvattiin wästedes annettawaksi. Maakommissarius Sylwin oli sitte wiimeaikoina kähnyt maksamassa, waan hän ei huolinut pileteistä, maksoi waan manttalimäärän mukaan; usea, joka ei ollut lyönyt halkoakaan eikä niitä wetänyt, sai siten maksua, jota wästen toiset saivat lopen wähän; muutamat olivat saaneet maksaakin noin 10 ruplaa, koska heidän hafattawa ruunun metsä oli Uudenkirkon pitäjässä, eiwätkä saaneet mitään korwausta siellä olostaan. Mihin piletit lienewätkin joutuneet; nimismies Lemmetty oli lähettänyt ne maakomissariatiin Wiipurissa; sinne jäiwät tietämättömiin.

Niistä kuormista, jotka Walfjärmeläiset vuosina 1790—1808 olivat kulettaneet ruunun hywäksi, oli 1131 ruplaa 20 kop. heille maksamatta. Wirstasta maksettiin 4, toisinaan 6 koppekaa. Sauhoja tahi hopeaa oli enimmiten kuormissa. Walfjärmeläiset ajoivat kuormia Käpjalmen ja Sawonlinnan tahi Kerimäen wälillä, Wiipurin ja Lappeenrannan wälillä tahi Walfjärmeltä näihin kaupunkiin; myöskin Wiipurin ja Ryyrölän wälillä j. n. e.

Postimiesten ja staffettien kyytimisestä ei ollut saatu maksua moneen wuoteen, vaikka posti-alaupseerit vuosittain olivat antaneet

luetteluita postifonttoriin tehdyistä matkoistaan ja maassua siis olisi pitänyt saada joka vuoden lopussa. Talonpojat olivat sentähden keskenään sopineet niitten formauffesta, jotka semmoisia kyytiä tekivät. Uhottiin, että ruunu oli rahat suorittanut, waan että ne sitte lainattiin korfoa kaswamaan, jotta saataisiin rahaa postihuoneen rakentamiseen; se äföitti talonpoikia.

Ennenkuin ryhdyimme selittämään lahjoitusoloja wenäjän walslan aikana, niin luettelemme muutamia läänityksiä ruotsin wallan aikana, joista senaatin arkistosta on saatu selkoa.

Norköpingin päätöksen ehdoilla saivat seuraawat läänityksiä:

Majuri Jonas Lejonram 18 p. Loukof. 1653 annetun kirjeen mukaan koto Muolasfa 1) $5\frac{5}{6}$ weronmaata, $11\frac{2}{3}$ manttaalia, 13 taloa (Päiwiläsä $1\frac{2}{3}$ mantt.); Jonas Lejonramin leski Margareta sai 10 p. Tammit. 1671 maaherran immisisionin $\frac{5}{16}$ weronmaahan, $\frac{5}{8}$ manttaaliin, 1 taloon Miskalassa (kaiikki autioa).

Kyttimestari Rasmus Påfwehjelm 22 p. Loukof. 1652 annetun kirjeen mukaan Weikkolassa $4\frac{3}{4}$ m., Harpalassa $\frac{1}{2}$ m. (koto Muolasfa $2\frac{5}{8}$ weronm. $5\frac{1}{4}$ m. 8 taloa). Runink. konfirmationissa (wahwistuffessa) wuodelta 1680 28 p. Elof. sanotaan hänen läänityksensä (jäteri) Weikkolassa olleen $3\frac{3}{8} + \frac{1}{2}$ m., $11\frac{1}{16} + \frac{1}{4}$ weronm.

Peter Teske sai kirjeellä 30 p. Syysk. 1653 Koussialassa $1\frac{1}{3}$ m., Kyllästilässä $3\frac{5}{12}$ m. (koto Muolasfa $2\frac{3}{8}$ weronm. $4\frac{3}{4}$ m. 3 taloa.)

Lutnantti Johan Blöödt sai 28 p. Kesäk. 1653 Muolslan pitäjässä $2\frac{2}{3}$ weronm. $5\frac{1}{3}$ m. 6 taloa (Wunuffalassa $\frac{2}{3}$ m., Kamajauholasfa 2 m., Kosfilassa $1\frac{1}{3}$ m.).

Georg von Rittshusen'ille annettiin 22 p. Loukof. 1652 Muolasfa $2\frac{7}{8}$ weronm. $5\frac{3}{4}$ mantt. 14 taloa (Koiwulassa $1\frac{1}{2}$ m., Sauholassa $21\frac{1}{12}$ m., Piiskalassa $1\frac{1}{3}$ m.) Nämät läänitykset Koiwulassa ja Sauholassa peruntettiin 1685; sitte olivat ne ruunnumaita ilman erityisiä rasituffia.

Entinen päällikkö Koporjan linnassa Wasili Zebotajeff (Sobodajeff) sai Marraskuussa 1649 4 taloa, $1\frac{1}{3}$ mantt. $\frac{2}{3}$ weronm. ja 13 p. Souluk. 1650 9 taloa $41\frac{1}{12}$ mantt. $21\frac{1}{24}$ weronm. (Mirkolassa 3 taloa $1\frac{1}{3}$ m. $1\frac{1}{4}$ weronm., Harpalassa 1 talo $\frac{1}{2}$ m. $\frac{1}{4}$ weronm., Lemmittylässä 2 taloa 1 m. $\frac{1}{2}$ weronm., Pi-

1) Ratjo wuoden 1654 „specifikationer på adelns donationer.“

kolassa 4 tal. $1\frac{1}{3}$ m. $\frac{2}{3}$ weronm.). Vuoden 1670 maakirjan mukaan oli kaikki hänen tilat Kirkkolassa autioina ja Liikolasassa 1 m. W. 1697 olivat nämät tilat annettuina elinajaksi kapt. Fredrik Zebotajeffille (kunink. resolutionilla ja allekirjoitetuilla määräyksillä 10 p. Helmik. 1685), vaan kunink. kirjeen ja suostumuksen mukaan 11 p. Tammit. 1689 (1691) varusti hän ryyttäriä Lemmittylästä ja Liikolasta maarykmenttiin (landtregem.); hänelle jäi siis ainoastaan Kirkkola ja Harpala frelsimaisfi. Fredrik Zeb. sai maaherra Gyllenstjernan säterikirjeen vuonna 1672 16 p. Heinäk.; niistä $4\frac{1}{6}$ manttaalista, joita hänellä oli vuoden 1650 (13 p. Jouluk.) kirjeen mukaan, tuli silloin $2\frac{1}{3}$ m. säteriksi. Vuoden 1682 maakirjassa sanotaan, että Fredr. Zebotajeffilla perintönä isänsä jälkeen (kirjeen mukaan 31 p. Jouluk. 1651) oli $2\frac{1}{12}$ weronm. $4\frac{1}{6}$ m. 10 taloa ($2\frac{1}{3}$ säterioikeudella). — Samalla miehellä oli silloin luutn. Ritthusenin läänityksiä $1\frac{23}{24}$ weronm. $3\frac{11}{12}$ m. 12 taloa ($2\frac{11}{12}$ sittä säterioikeudella). Vuoden 1652 luettelussa frelsimaista Äyräpäässä sanotaan, että Waffli Zeb. vuosien 1649 ja 1650 kirjeitten mukaan omisti Nuolan pitäjässä (Nork. päät. ehdoilla) $2\frac{7}{8}$ weronm. 12 tal. $6\frac{1}{4}$ mantt. W. 1654 sanotaan 13 taloa, $5\frac{3}{4}$ mantt.; wero nousi 172 taalariin, 19 äyriin, $10\frac{1}{5}$ penninkiin.

Luutn. Niilo Eskilson'illa oli elinajaksi kunink. kirjeen mukaan (20 p. Syysk. 1649) Hampalassa $1\frac{5}{6}$ m. $\frac{11}{12}$ weronm. 2 taloa. Wero oli 1652 43 taalaria 16 äyriä $11\frac{3}{5}$ penninkiä. Sama läänitys sanotaan 1654 olleen $\frac{11}{12}$ weronm. $1\frac{5}{6}$ m. 3 taloa.

Vuoden 1651 maakirjassa mainitaan seuraavat Märten Rosenstjernan perillisten tilat (Nork. päätöksen ehdoilla): Uusikylässä 3 taloa, Päiväkivesä 1 talo, Laavolasassa 6 taloa (2 autioa), Mannisniemesä 2 taloa, Piikkilässä 1 talo, Pöppölässä 2 taloa, Turulilassa 1 talo, Uosuffalassa 1 talo, Sarkolasassa 1 talo, Jutikkalassa 3 taloa. Perillisten joukossa oli myös Frantz Krusebjörn; hänen frelsitilat (ostetut) mainitaan vuoden 1652 maakirjassa näinikään: Uusikylässä 2 taloa, Päiväkivesä 1 talo, Laavolasassa 4 taloa, Mannisniemesä 2 t., Piikkilässä 1 t., Pöppölässä 2 t., Turulilassa 3 t., Uosuffalassa 1 t., Sarkolasassa 2 t. ja Jutikkalassa 8? t. W. 1652 oli Frantz Krusebjörnillä koko Nuolasassa ostettuja tiloja $47\frac{1}{2}$ m. $23\frac{13}{24}$ weronm. 70 taloa. Wero oli 1378 taalaria 27 äyriä 5 penninkiä. Jo vuoden 1649 maakirjassa mainitaan Rosen-

stjernen frelsitilat niinkuin edellä lueteltiin; kaikki muut pitäjän tilat olivat silloin vielä ruunun omina. Raikkiansa oli Rosenstjernan suvulla silloin Muolasassa $45\frac{7}{12} + \frac{5}{8}$ weronm. 129 + 5 taloa. Vuoden 1654 määrähsten mukaan oli Frantz Krusbjörnilla seuraavia ostettuja tiloja: Uusikylässä $1\frac{5}{6}$ m., Päiväkiwessä $\frac{1}{3}$ m., Laamolassa $2\frac{2}{3}$ m., Mannisenniemesä 1 m., Pöppölässä $\frac{1}{6}$ m., Turulilassa 1 $\frac{7}{12}$ m., Uosuffalassa $\frac{1}{3}$ m., Sarkolassa $3\frac{11}{12}$ m., Jutikkalassa $5\frac{1}{6}$ m. (koko Muolasassa $30\frac{2}{3}$ weronm. $61\frac{1}{3}$ m. 89 taloa). Vielä 1673 oli Krusbjörnilla näin suuret tilat Muolasassa ($7\frac{1}{2}$ weronm. säterioikeudella).

Ryhtimestari Hans Kliek sai Norf. päätöksen ehdoilla 27 p. Syysk. 1650 4 taloa Kostialassa, 1 talon Kurkelassa, 1 Harwolassa, 1 Leirilässä, 2 Sakkalilassa, 1 Walkeamattassa. Paitši sitä sai hän kunink. kirjeellä 26 p. Huhtik. 1664 18 taloa ($10\frac{5}{12}$ m.) Walkeamattassa. Tilat Kostialassa omisti hän säterioikeudella. Kuninkaallisen kamarikollegiumin kirjeellä annettiin 8 p. Lokak. 1685 luutnantti Frantz Kliekille säterioikeus hänen sekä waimonsa elinajaksi Westfalan 3 uuteen manttaaliin. Frantzin sisar Catharina Kliek oli naimisessa ryttm. Helming Sagerbrukin (Sagerbrykin) kanssa, waan oli jo leskenä 1697. Kliekin 4 taloa Kostialassa peruutettiin 1683, mutta olivat vielä 1700 Hans Kliekin perillisten huostassa vuoden 1685 (10 p. Lokak.) konfirmationin mukaan (silloin annettiin ne Frantzille ja hänen sisarelleen elinajaksi).

Luutnantti Carol Andersson sai 20 p. Heinäk. 1669 maaherran immisionin $1\frac{1}{4}$ weronmaahan, $2\frac{1}{2}$ manttaaliin, 7 taloon Tarpilassa (frelsi elinajaksi). Säterioikeudella oli hänellä $2\frac{1}{2}$ mantt. Tämä elinajan frelssi oli 1674 luutn. Nils Bycklinghin omana.

Amiraali-luutnantti Krister Boije sai kirjeillä 28 p. Heinäk. 1675 ja 14 p. Lokak. 1659 3 weronm. 6 m. 6 taloa Hambalassa (Norf. päätöksen ehdoilla). W. 1674 eli hän vielä. W. 1686 ja 1690 olivat ne jo lesken huostassa. Immissiointi oli saatu 2 p. Elof. 1675.

Majuri Märten Brase oli omaffi sekä puolisonsa elinajaksi saanut (kunink. kirjeellä 20 p. Kesäk. 1683 ja konfirmationilla 26 p. Toukok. 1684 sekä maaherra Falkenbergin immisionilla 8 p. Syysk. 1684) frelssitiloikseen 1 weronmaan Kamajauholassa, $\frac{1}{6} + \frac{1}{8}$ we-

ronm. Koskilasja ja $\frac{1}{3}$ weronm. Wunuffalassja, mutta kamarikollegiumin kirjeellä 5 p. Elof. 1696 peruutettiin ne. Brase oli saanut nämät tilat forwaukseksi niistä tiloista, jotka hän oli antanut takaisin ruunulle Westmanlannissa; nämät samat tilat Walljärwellä peruutettiin 1683 Johan Blöötin (Blötzin) perillisistä ja olivat siis ennen olleet Norf. päätöksen tiloja. W. 1683 11 p. Kesäk. sai Wärten Brase omaaksi sekä puolisonsa elinajaksi 1 talon, $\frac{11}{12}$ weronm. Hatulasja ja $\frac{1}{3}$ weronm. Rättöfylästä. Brase kuoli Tufholmassa 1697; leski hoiti sitte viimeksi mainitut tilat.

Swesti Herman Borkhusen sai 3 p. Toukok. 1665 Walkeamatkassa $2\frac{7}{24}$ weronm. $4\frac{7}{12}$ mant. 7 taloa (Norf. päätöksen ehdoilla); autioina oli niistä $3\frac{7}{12}$ mant. W. 1668 19 p. Elof. sai hän lisäksi $2\frac{7}{24}$ weronm. $4\frac{7}{12}$ mantt. 7 taloa samassa kylässä. Vielä myöhemmin sai hän $1\frac{7}{24}$ weronm. $2\frac{7}{12}$ mantt. 3 taloa Walkeamatkassa ja Langilasja. Säterikirje annettiin hänelle 20 päiw. Heinäk. 1672. W. 1674 oli hänellä Walkeamatkassa 33 taloa; 19 näistä taloista oli B. ostanut Klidin suwulta. W. 1673 sanotaan, että hän oli ostanut $\frac{1}{12}$ weronm., 1 talon, $\frac{1}{6}$ manttaalia niistä Klidin säteritiloista, jotka annettiin Hans Klidille 27 p. Syysk. 1650. Ne tilat (18 taloa, $10\frac{5}{12}$ m.), jotka Klid oli saanut 26 p. Huhtik. 1664, osti B. kaikkityhni ja sai maaherra Gyllenstjernan säterikirjeen 20 p. Heinäk. 1672. W. 1679 joutui 15 taloa Walkeamatkassa, jotka Norf. ehdoilla olivat olleet Borkhusenin omina, jälleen ruunulle; samana vuonna niinkään 2 taloa Langilasja, mutta 19 säteritaloa oli B:lla sitte vielä jälellä (Klidiltä ostettuja). B:n perillisten tilat Langilasja peruutettiin 1681. Samana vuonna niinkään 14 tal. $2\frac{1}{3}$ uutta mantt. Walkeamatkassa. W. 1682 oli perillisillä jälellä (Klidiltä ostettuja) $5\frac{7}{24}$ weronm. $10\frac{7}{12}$ m. 19 taloa säterioikeudella. — Luutn. Burghausenilla oli 10 wuodeksi $\frac{2}{6} + 9\frac{11}{12}$ mantt. Walkeamatkassa; ne peruutettiin 1694. Wuoden 1690 maakirjassa sanotaan, että luutn. Otto Reinold B. warusti $3\frac{2}{3} + 1\frac{1}{2}$ uudelta manttaalilta ja nautitsi säterioikeutta. Samassa maakirjassa ilmoitetaan, että S. B:n perilliset 10 wuodeksi omistivat $10\frac{5}{12} + \frac{1}{6}$ uutta manttaalia Walkeamatkassa.

Maajuri Nils Lobergin leskellä oli elinajakseen (kun. kirjeen mukaan 2 p. Heinäk. 1685) tiloja Sauholassa forwaukseksi siitä, että häneltä oli peruutettu muita frelsitiloja. Hän sai paroni ja wara-

maaherra Johan Creutzin immisisionin 11 p. Heinäk. 1687, mutta koska leski kuoli 29 p. Tammit. 1695, olivat tilat samana vuonna peruutettavat, maan perilliset saivat 9 p. Heinäk. 1695 annetun kirjeen mukaan nauttia sen vuoden tulot; maa peruutettiin siis 1696 (se oli $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{6} + 1\frac{1}{6}$ unta mantt.).

Waltioneumos Lorentz Creutz oli (vuoden 1674 maafirjan mukaan) ostanut Gunilla Rosenstjernan ¹⁾ freksitiloja Uusikylässä 2 taloa, Sipiläsa 3 t., Päiväkivessä 1 t., Laavolasja 4 t., Pöppölässä 1 t., Mannisniemessä 3 t., Turulilassa 3 t., Uosuffalassa 1 t., Sarkolassa 3 t., Jutikkalassa 8 t. Ne tilat, jotka Creutz oli ostanut Rosenstjernan perillisiltä, vaihtoi hän w. 1674 ruunulle sitä vastaan että hän sai muita omaisuuksia Uudellamaalla ja Turun läänissä; nämät Walfjärwen tilat pantiin silloin Johan Creutzten rakuunaton alle, mutta koska mainittu vaihto peruutettiin, annettiin ne wuodesta 1681 alkain takaisin Creutzin perillisille. W. 1686 peruutettiin sitte Uusikylässä $1\frac{1}{3} + 1\frac{1}{2}$ unta mantt., Sipiläsa 1 m., Päiväkivessä $\frac{1}{3}$ m., Laavolasja $\frac{1}{3} + 1\frac{1}{2} + 1\frac{5}{6}$ m., Pöppölässä $\frac{1}{6}$ m., Mannisniemessä $\frac{1}{6} + 1\frac{1}{2} + 1\frac{1}{3}$ m., Turulilassa $17\frac{1}{12}$ m., Uosuffalassa $\frac{1}{3}$ m., Sarkolassa $\frac{1}{6} + 1\frac{1}{4} + 2\frac{2}{3}$ m., Jutikkalassa 5 $\frac{1}{6}$ m. Kaikki nämät maat olivat sitte ruunun omina ilman erityisiä rasituksia.

W. 1700 oli vielä jälellä seuraawat läänitykset Walfjärvellä: Zebotajeffilla oli 1 t. Harpalassa (ja 1 talo Lemmittylässä?). Klidin perillisillä oli 4 tal. Kostialassa; 3 tal. Kirkkolassa oli elinajaksi Fredr. Zebotajeffin omina sen konfirmationin mukaan joka annettiin 10 p. Lokak. 1685. Peruutettu oli ennen vuotta 1700 koko Muolasja $18\frac{5}{8}$ mantt. 40 taloa. Samalla kannalla näyttävät asiat olleen w. 1708-kin.

Kun nyt puutomme niihin lahjoituksiin, jotka tehtiin Wenäjän wallan aikana, wiittaamme S. Majanderin ja talonpojan Joh. Lemmetyn Pitteraturbladiin (w. 1863 N:o 3—4) käännettyyn kirjoitukseen: „Några gamla och nya underrättelser om Weikkola sockens jordlägenheter, synnerligast om Weikkola underhafwande, hurudana för-

¹⁾ Hänen nimellä mainitaan ne vuonna 1671-kin.

ändringar och öden de undergått från 1710 till närvarande tid." Snellman ja Schatelowitz owat kirjoittaneet lahjoitusmaista samantuo-tijseen Litteraturbladiin.

W. 1709 maakirjassa sanotaan, että Euroopään kihlakunta oli wiholliselta peräti häwitetty ja että kihlakunnan wouti Johan Wed-roth oli wangiksi otettu. Siitä wuodesta alkain woimme siis lukea tämän kihlakunnan Wenäjän waltaan.

Ennen vuotta 1710 taisiwat enimmäkseen Walfjärwen talot olla ruunun omina tahi herroille lahjoitetut. ¹⁾ Ruzshollina säterioikeu-della oli Walfeamattkan kylässä (wuoden 1706 maakirjan mukaan) 1¹/₂ mantt. (1 talo) Simon Putkosen nimellä ja 1¹/₂ mantt. (1 talo) Reinhold von Burghausenin nimellä. Molemmat olivat ryht-täriä Backmanin kompaniasa. Wuoden 1728 paikoilla afui niillä tiloilla Mikko Johanamp. Kuusain y. m. Manttalin määrä niille yhteensä oli silloin 1¹/₂ mantt. Ne owat nyt N:o 13. Perintötiloina oli wuoden 1728 rewiisionikirjan mukaan 41 taloa ollut: ³/₄ m. Drawaniemesjä, ¹/₃ Paawolasja, ¹/₂ Uosuffalassa, 1 Waalimosja, 2 Nurmijärwellä, ¹/₃ Siparilasja, ²/₃ Hampalassa, ⁵/₆ Kampalassa, 1²/₈ Koiwu-lassa, ²/₃ Lemmittylässä, 1 Kirkkolassa, ⁵/₆ Sauholassa, 3 Nousti-lassa, ¹/₃ Wunnuffalassa, ³/₄ Walfeamattkassa, 1¹/₂ Lankilassa, 1¹/₃ Karfialassa, 1¹/₆ Aliskalassa, ¹/₃ Bentfilässä, ²/₃ Weikkolassa, ¹/₄ Larpilassa, 1¹/₁₂ Jutikkalassa, ⁵/₆ Ilmolassa, 1 Kuuppolasja, 1¹/₆ Kyllästilässä, ¹/₄ Puikkolassa, 1¹/₁₂ Teppolassa, ²/₃ Waalimosja. (Wielä 1700-luvun loppupuolella puhutaan käräjäprotokolleissa „pe-rintötalonpojista" ja „ruununtalonpojista" Walfeamattkassa, Ilmolassa j. n. e.)

Wuonna 1710 21 p. Heinäk. lahjoitti Wenään keisari Petter määräämättömäksi ajaksi wasta walloitetun Wiipurin linnan päälli-kölle, ewestille Origori Petrowitsch Tschernischewille 92 taloa Wuolan pitäjässä, johon Walfjärwi silloin kuului kappelina. W. 1720 16 p. Tammi. otti keisari takaisin ne talot, jotka olivat sen maantien wa-semmalla puolella, joka wiepi Wiipurista Käkisalmeen. Talot maan-tien toisella puolella jäiwät edelleen Tschernischewille. Hän mahtoi sitte saada uuden lahjoituskirjeen, sillä w. 1728 oli hänellä Walfjär-

¹⁾ Katso seuraawasta Akianderin kirja: „Om donationerna i Wi-borgs län."

wellä 162 taloa, $77\frac{3}{4}$ manttaalia (paitfi sitä 158 taloa Muolasassa). W. 1745 peri hänen wanhin poikansa, senaattori Tschernischew nämät lahjoitustilat; hänen kuoltua 1773 joutuivat ne hänen lesken ja lasten omiksi. Kun leski kuoli 1780 sai senaattori ja kamarieherra Swan Grigorjewitsch Tschernischew Weikkolan howin alustan Walfjärwellä. W. 1802 5 p. Maalisk. osti sen kauppaneuvos Michael Blandow. Mutta Blandow joutui konkursiin jo 1807. Paroni Boris Fredricksz osti sitte Weikkolan läänin w. 1844. Hän elää vieläkin.

Ulipäällikkö Wiipurissa, kenr. majuri Swan Maximowitsch Schuwalow sai w. 1726 17 p. Maalisk. wastaiseksi 24 taloa ($10\frac{3}{4}$ m.) Walfjärwellä. Ne kuuluivat Kuusan howin alle. Swan Schuwalow kuoli Elof. 1735; hänen sukulaiset sen läänin periwät. W. 1796 17 p. Tammi. sai sen kreiwinna Catharina Petrowna Schuwalow, syntynyt Soltikow, ikuisiksi omaisuudeksi. Hänen perilliset myiwät omaisuuden kauppaneuvos Olshinille 28 p. Toukok. 1803. Olshinin perillisillä on nyt waan 1 manttali Drawaniemessä; he owat myöneet Pasurin, Uudentylän ja Päiwäkiwen asukkaille 10 taloa ($4\frac{3}{4}$ mantt.) ja 13 taloa (5 mantt.) Uosukkalasja kollegiasjesjorille Kostilewille, jonka tytär, Alexandra, naitu kapteini Rudakowin kansja, on perinyt isänsä tilukset.

W. 1727 24 p. Maalisk. annetun ukasin mukaan toimitettiin w. 1728 tarkastelu, kuinka paljon Ruotsin wallan aikana oli maksettu weroissa Wiipurin maafunnassa. Tota pitäjässä löytyi eri tutkintokunta, johon kuului pari miestä ruunun puolesta, pitäjän kirkkoherra ja nimismies sekä kaksi talonpoikaa. Maksuja ei koroitettu; talonpojat olivat maan omistajina; he maksoivat waan heroville osan siitä, mitä ennen oliwat maksaneet ruunulle. Manttalilta maksettiin 3 p. Toukok. 1783 annetun ukasin mukaan: rahaa 1 rupl. 52 kop.; eloa puoleksi ruiista ja puoleksi otraa 6 thunnyriä; kauruja $3\frac{3}{4}$ kappaa (tarkastelumiesten arwion mukaan $4\frac{1}{2}$ kop.); maltasia (humaloita) $5\frac{1}{2}$ naulaa ($13\frac{1}{5}$ kop.); woita 11 naulaa ($28\frac{3}{5}$ kop.); taltia 1 naula ($2\frac{3}{5}$ kop.); $\frac{1}{16}$ osa härkää (24 kop.); 1 lammas (24 kop.); lihaa 50 naulaa (60 kop.); $\frac{1}{4}$ hanhea (3 kop.); 1 kana (3 kop.); 10 munaa ($1\frac{1}{2}$ kop.); heiniä $2\frac{1}{2}$ parrasta (80 kop.); olfia 7 kupa (3 $\frac{1}{2}$ kop.); päiwätyötä 6 hewoisella (48 kop.), 12 jalkaisin (48 kop.). Yhteen siis 6 thunnyriä ja 4 rupl. $95\frac{9}{10}$ kop.

Talosta eli numerosta maksettiin: rahaa 50 kop.; eloa $2\frac{1}{2}$ kappaa; halkoja 2 kuormaa (8 kop.); päivätyötä 6 jalkasin (36 kop.); yhteensä $2\frac{1}{2}$ kappaa eloa ynnä 94 kop. Wero maksettiin siis luonnossa tahi rahassa, jokavuotisen hinnan mukaan. Ruunulle maksettiin 2 tynnyriä (puoleksi ruista, puoleksi otraa) ja 1 rupl. 64 kop.

On toinenkin weron määräys saatu ilmi, joka kuuluu näin: manttaalilta: rahaa 50 kop.; 6 tynn. eloa (3 rupl. 8 kop.); $3\frac{3}{4}$ kappaa lauroja ($1\frac{1}{2}$ kop.); $5\frac{1}{2}$ naulaa humaloita ($4\frac{2}{5}$ f.); 11 naulaa woita ($9\frac{8}{15}$ f.); 1 lammas (8 f.); $2\frac{1}{2}$ leiv. lihaa (20 f.); $2\frac{1}{2}$ parmasta heiniä ($26\frac{2}{3}$ f.); 7 kupoa olkea ($1\frac{1}{8}$ f.); 6 hewois-päivää (16 f.); 12 jalkapäivää (16 f.); pieniä kappaleita ($11\frac{1}{30}$ f.); yhteen 4 rupl. $73\frac{3}{10}$ kop. — Werohleinien koroitettu arwo, $\frac{1}{5}$ entisestä; 1 rupl. $36\frac{2}{3}$ f. tuli lisään. Talosta: rahaa $16\frac{2}{3}$ kop.; $2\frac{1}{2}$ kappaa eloa ($4\frac{5}{18}$ f.); 2 kuormaa puita ($2\frac{2}{3}$ f.); 6 päivätyötä (12 f.); $\frac{1}{5}$ koroitusta ($8\frac{8}{5}$ f.); yhteen $44\frac{1}{2}$ f. Tschernischewin (Sorlischowan) aikana ei tainnut olla riitoja weromaksuista ja kontrahdinteosta.

Wanhin tieto, joka pitääjän arkistossa löytyy lahjoitusoloista, on vuodelta 1745; silloin (5 p. Elof.) oli Rhyrölän hewisja Wiipurin maakunnan oikeuden käräjä ynnä komissionin tutkinto rästeistä ja autiomaista Pyhäristin, Walkjärmen ja Kiwennawan pitäjissä. Maakamreeri Dichaeus kysyi silloin Tschernischewin alamaisilta Pyhäristissä ja Walkjärvellä, olivatko wörwaltari Onisim Dffannikof ja ruununnimismies Aron Mutander jollakin tawoin rikkoneet ruunun, herrojen tahi talonpoikien etua vastaan. Sitä ewättiin; talonpojat halusimat edelleen saada palwella Dffannikof'ia howinhoitajana, koska hän osasi suomea ja hywin tunsi noudatettawia rewisioniasetuksia; he pyysiwät myös, että, kun riitoja tiloista sattuisi talojen wiljelijain wäliin, sekä nimismies että wörwalttari ja lautakunta yhdesä syyntä toimitaisimat, niinkuin ennenkin oikeuden edussi tawallista oli ollut. W. 1746 (26 p. Lokak.) lähetti Wiipurin ja Kätkisalmen maakunnan oikeus (Elisabetin nimesä) keloituksen Walkjärveläisille maksuin suoritusessa (exekution) 1 p. Souluk. ilman laiminlyömistä maakomissarius'elle suorittaa sekä raha- että elo-warat ynnä edellisen vuoden rästit. Weroa lahjoitusherralle Elisabetin asetusten (ukasian) mukaan ei saatu maksaa ennenkuin ruununwero oli suoritettu ja ruununnimiehen piti aina olla läsnä, kun talonpojat herran hlöskantajalle weroa

juorittivat. Jos joku ilman läsnäolevaa ruununmiehestä tahti ennen määrättyä aikaa maksoi weron howin herralle, oli maksaja asetusten rikkojana, lakiin wietävä. Wiipurin keisarillinen maaherra-hallitus säästi 10 p. Lokak. 1784, että naisihmiset, jotka asuwat jonkun howin alalla, eiwät ilman howin herran lupaa saa mennä naimiseen toisen howin alamaisen kanssa. Tämän julisti konsistoriumi Marrask. 11 p. s. w. noudatettawaksi. — Wasta mainittu 3 p. Toukok. 1783 annettu ukasi, joka määrää maksut yhdenvertaisiksi Muolasja, Walfjärwellä, Kivennawalla ja Uudellakirkolla, säättää myöskin, että joka miehestä maksettaihin vuosittain 70 kop. Poduschnierahaa. Samana vuonna 11 p. Marrask. säästi Katarina toinen, saattaaksensa wanhan Suome oloja yhbellaisiksi kuin Wenäjän, että jahti- ja silta-woudit, tuomarit ja muut ruununpalweliat saisiwat palkkansa ruunun kasfasta eikä enää talonpoikien kupoista. W. 1787 28 p. Kesäk. jätti Katarina koko waltakunnassaan anteeksi kaikki päärahan rästit hynnä werorästit ruunun taloista 1 päivään Tammi. 1776 saakka; 20 vuoden maksuaika (w. 1788 alusta lukein) luvattiin niille, jotka w. 1776 ja 1 p. Tammi. 1786 välillä päärahoista tahti ruununweroista olivat jääneet rästitille; niitä rästejä maksettaihin joka wuosi vähäisen. Sotapalweluksesta luowutetut ja 25 vuotta sotawäessä palwelleet wapautettiin kaikista henkiweroista ruunulle.

Wuoden 1790 paikoilla antoi Eschern. lääninjä arennille jollekulle herralle. Silloin koroitettiin weroja paljon. Antti Suikki, jolla oli $\frac{2}{5}$ mantt. Teppolasja, maksoi w. 1796—1798 19 rupl. 20 k., $5\frac{4}{5}$ päiwätyötä ja $\frac{1}{2}$ sylvä puita; manttalin siis 48 rupl., $14\frac{1}{2}$ päiwätyötä ja $1\frac{1}{4}$ sylvä puita vuosittain. — Ruusjan howiin maksettiin Drawaniemestä $\frac{1}{3}$ manttalin talosta w. 1794—1796 2 rupl. 80 kop. rahaa, 1 tynnyri $\frac{1}{1,2}$ kappaa ruiista, sama werta otria, 3 $\frac{3}{4}$ naulaa woita, 20 puutaa heiniä, 40 kupoja olkia, $3\frac{1}{5}$ hewoispäiwää, $5\frac{1}{5}$ jalkapäiwää. Koko summa yhteen 8 rupl. 41 kop. — Wuosittain taifiwat maksut enetä eikä werohinnasta pidetty lufua. Talonpojat alkoiwat murista, herrat äkäillä. Siihen aikaan (1797 29 p. Tammi.) antoi Paul ankaran plakaattinsa, josta ennen olemme maininneet. — Talonpoikia pakoitettiin enemmän päiwätöitä (ropotia) tekemään. — Eschern. tahtoi wiimein myyhdä lääninjä ja tarjosi sen Walfjärweläisille kaupaksi. Siihen ostoon kehoitti myöskin rowasti Strählman, waan pitäjänmiehet tuumiwat, ettei maa ollutkaan

Tschern. omana, waan ruunun. Muutamat olisivat mielellään ostaneet, mutta herra ei myynyt yksin talojn. Blandow siten pääsi ostajaksi. Kauppa tehtiin nuoremman welschen Michaelin nimellä; wanhimman welschen nimi oli Johan Blandow. Kun Blandow ensiferta tuli pitäjään, pantiin kirkonkellot soimaan ja kaikki näytti niin hywältä kuin suinkin woi. Pitoja ja lahjoja annettiin talonpojille yhä howisfa. Mutta jo toisena kesänä oli kaikki toisin. Isännät kutsuttiin howiin uutta weronlaskua vastaanottamaan, sillä Blandow ei tnytynytäkään entisiin tuloihin, waan he eiwät siihen sopimukseen suostuneet. Sitte käweli Blandowin käshyläisiä ympäri Weiffolan lääninä ilmoittamassa, että maksut määrättäisiin Taubilan kontrahdin mukaan, ja kutsuussa isännät howiin sopimaan. Ei kukaan mennyt sinne kontrahtia tekemään. W. 1805 walitti Blandow asiasta maaherrallekin. Sillalikka, kuin asia niinikään wiipyi, teki Blandow kaikellaista ilkaa alamaisilleen, warsinkin Hampalassa, Siparilassa, Teppolassa, Weiffolassa ja Wunuffalassa. Hän ryösti kaswut pelloilta ja närteistä; jos hänen hewoinen eli lehmä meni howin maille, ajoi hänen howiin ja piti omanaan. Lampaat ja siat sekä muut pienemmät eläimet ampui hän, mistä waan tapasi. Maaherra piti Blandowin puolta; tänne lähetettiin sotawäkeä; miehet kutsuttiin howiin kontrahtia tekemään. Ei kukaan mennyt, waikka kyllä koettiin sekä leppeillä keinoin että kowilla sanoilla. Sitte annettiin miettimisalikka. Sotamiehet ja howin taarastit käwiwät sillalikka ryöstämässä ihmisten ruisaunoja ja kauranärtteitä ja saiwat tappaa sikoja, lampaita j. n. e. Raja-aidoista ei ollut puhetta: herra tahtoi häwittää peltojen aidatkin. Joku aika wieri niinikään edelleen. Blandow laitatti hywät letit ja warusti konttorin porstuan siltaan rautarenkaat neljälle haaralle; sitte kutsuttiin pari, kolme kyläkuntaa kerrassaan puumerkkiä panemaan. Kun eiwät siihen taipuneet, pantiin toinen mies toisen perään renkaisin ja sitte hakattiin lettilöillä, yhä waan matkien: „panetkos puumerkkiä?” Siten sai koko läänin isännät hywän kuituksen. Sitte annettiin taas ajatuksen alikka. Wiimein ajoivat sotamiehet ja taarastit taas läänin miehet howiin, uhaten, että, ken ei te'e kontrahtia, wiedzään Wiipuriin. Ei kukaan muu tehnyt kontrahtia, kuin Johan Temonen. Wiipuriin wiettiin, ken waan saatiin käsiin; ruunu ei tahtonut kauwan syöttää heitä wankeudessa, waan pani asian oikeuden tutkittawaksi. Difeutta silloin ei istuttu Walkjärwellä; wangitut mie-

het käiwät milloin Wiipurissa, milloin Kälifalnessa; jo ensi kääjässä pääsivät he irti, wäittivät waan, ettei heidän huoli maksaa muuta kuin wuoden 1728 rewisionissa määrätty werot ja pääsivät fanteista wapaksi; Lemonen sai papilta todistuksen, että hän oli mielpuolena. Juttu kesti noin wuoteen 1815 saakka. Talonpojat waatiwat korwausta tawarawahingoista; muutamat saivat, useimmat ei, kun eiwät woineet todistaa wahingoitaan. Tämä juttu oli kuulunut kauas hylä. Tuomiokapituli lähetti yllämainitun kirjeensä ($\frac{6}{18}$ p. Huhtik. 1812). Talonpojat saivat kuulla paljon nuhdetta, sillä herrat oliwat ankarasti syyttäneet heitä. W. 1811 10 p. Huhtik. antoi keisari ukasin Justit.-ministerille, dirig. senatille luettawaksi. Koska Walfjärweläiset oliwat walittaneet Kesäkuussa 1810, oli päätetty antaa lakikommisssionin jäsenet, Zimmermann ja Gen, tutkia seikat. Siten saatiin jutun syyt ja wiivykkeet selwiksi. Nyt annettiin senaatin toimeksi 1) tiedustella Walfjärweläisten weroista ja muista oloista sekä saattaa nämät samalle kannalle, kuin oliwat ennen jutun alkua, 2) panna Blandowille ajan määrä eteen, jonka kuluessa hänen täytyy ilmoittaa sanomistaan, 3) pidättää Suomalaisen guwernementin hallitusta, joka tässäkin asiassa oli osoittanut wääräyttä, juttuun ryhtymästä, 4) wastaiseksi määrätä talonpoikien welwollisuudet ja päättää kenen omana Walfjärwi oli ja oliko Blandow aatelismies wai „кучеръ“, 5) koska on huomattu, että syy talonpoikien walitukseen on senaatin 15 p. Helmik. 1798 annettu ehdoitus ja siitä syntynyt ukasi (22 p. Huhtik. 1804), niin päätettiin ettei niitä pantaisi toimeen, misä eiwät vielä olleet toimeen joutuneet, ennenkuin Suomenpuolisia oloja tutkiwa kommissioini pääsisi päätökseen. Senaatin Just. kollegium pani asian kohta toimeen. Blandow näyttää olleen oikea juttu-uross; kun piispa Alopaeus Joulukuussa 1811 matkusti kinkereillä Wiipurin läänissä, sai hän Blandowilta 11 §§ pitkän walituskirjeen, joka taisi sisältää hywin paljon walhetta. Blandow wäitti w. 1808 antaneensa 100 kulia jauhoja alamaisilleen; se todistettiin walheeksi. Blandow kerskaili w. 1802 ja 1803 rakentaneensa sairas huoneen kirkonniemelle ja puoli kolmatta wuotta pitäneen siinä tohtorin (Siewers) sekä aptekin, josta sairaat saivat lääkitystä ilmaiseksi, wieläpä panneensa teollisuus- ja maawiljelyskoulun alulle, waan kaisissa toimissaan saaneensa wastustusta Strählmannilta. Strählmann julistettiin syyttömäksi. — Jo ensi wuosina oliwat talonpojat walitta-

neet Blandowia vastaan; siitä sytytti hän Strählmania, joka kuitenkin selitettiin syöttömäksi; Strählman ei antanut papinkirjaakaan niille, jotka walitusta ja puolustusta warten pyrkivät Pietariin. — Blandow wäitti, että Walkjärwi w. 1808 oli julistettu frelsimaaksi ja hän itse aatelismieheksi ja että talonpojille oli hallituksesta kielletty polttaa kaskea ilman lupaa; talonpojat kielsivät näihin asioihin; maan laadusta oli paraita juttu. — J. n. e.

W. 1811 31 p. Jouluk. annettiin keisarill. sääntö lahjoitusmaista. Vuoden 1728 reuisionin mukaan maksettaihin werot ja muut rasitukset, kunnes asiasta lähempää tutkintoa ja päätöstä syntyisi. Selkoa ei ole saatu, asetettiinko makset Walkjärvellä tykkönään wanhalle kannalle, sillä senaikuisista kuiteista ei pääse selville jäljille. Muutamia parselia otettiin luonnossa, niinkuin jywämakset (ruista, otria ja kauroja), heiniä, puita, lihaa, woita j. n. e. Kahaa meni wähän enemmän, koska takshinnat oliwat kalliimmat. Herralla ei ollut sanomista maista ja metsistä; talonpojat myiwät niitä oman mielen mukaan. Inuissionia saatiin. W. 1817 $\frac{1}{2}$ p. Tammit. säädettiin, että kaikki werot ja rasitukset lahjoitusmaista jäisiwät samalle kannalle, kuin ennen w. 1811, kunnes uusi werokirja valmistuisi. Edellisenä vuonna oli vielä joku riita Blandowin ja talonpoikien välillä puuttuwista weroista. Inuissionin sai usea talonpoika Walkeamatkassa, Nurmjärvellä ja Siparilasassa vielä w. 1825-kin ja vuoden 1826 keskellä, maan w. 1826 jälkeen ei enää annettu. W. 1833 tapahtui, että eräs Sipponen myi maansa toiselle Sipposelle; ruununimismies kirjoitti kauppa kirjjan ja antoi howin herran puolesta suostumuksen; kolme vuotta sen perästä ajettiin ostaja pois eikä saanut tilaansa takaisin, waikka useassa kärjässä käwi juttua howin herraa vastaan. Uenewätkö werotkin warsin muuttuneet niihin aikoihin, ei tarkoin tiedetä; w. 1824 maksettiin Walkeamatkassa $\frac{1}{8}$ manttalin talosta 19 rupl. 26 kop. ja seuraavana vuonna 20 rupl. 9 k. — Vuodet 1825 ja 1826 owat sangen merkilliset lahjoitusmaitten historiasassa; niitten jälkeen alkoi sekawia seikkoja. Walkjärvelle tulikin hywä sekoittaja (Kuotsista, Pietarsaaresta), luutnantti Johan Ulric Söderhjelm. Ensin oli hän woutina, sitte kirjoittajana, sitte jo 1825 nimismiehenä, ruununwoutina ja howinhoitajana. Jostakusta rikofesta hän taifi karata tänne. W. 1825 3 p. Joulukuuta oli keisari omalla kädellä kirjoittanut keisarillisen neuuokunnan wahuistettuun

päätöksen Blandowin wellaseikoista: „вочтину Валкіярви признавать пожалованною на не определенное время" (Walfjärwen lahjoitusmaa myönnetään olewan annettuna määräämättömäksi ajaksi). ¹⁾ Hamburgin senaattorille Zänischille oli Blandowilla wellaa 839,000 Hamb. markkaa pankossa, mutta w. 1804, kun Blandowin julmista weloista nousi huhua, suostui Z. siihen ehdotukseen, että hän kuudessa kuukaudessa saisi 30¹/₂ prosenttia; muu summa saisi jäädä maksamatta. Blandow saanoi silloin lahjoitustiloisjaan olewan 220,000 ruplan wertainen arwo. Näistä asioista keskusteltiin nyt keis. neuvoskunnassa ja senaatissa, koska Blandow ei ollut pitänyt sopimusta. — Walfjärweläisille ei syntynyt paljon hyötyä tuosta ilahuttavasta keisarin päätöksestä. W. 1826 25 p. Marrask. annettiin keis. julistus, jonka mukaan lahjoitusmaat muuttuivat frelsimiksi. Kaksi vuotta suotiin talonpojille todistusajaksi; jos muka voivat osoittaa että heidän esi-isät Ruotsin wallan aikana olivat olleet perintötalollisia, niin tuo sääntö ei kohtaisi heitä. Nyt nousi puuhaa. Talonpojat luulivat olewan tylläksi, jos todistivat olleensa ruunun-talonpoikia. Pietarista hankittiin tietoja, kopioita, waan Söderhjelm wiefasteli, jotta hän sai ne tärkeät paperit käsiinsä; sinne jäivät. Johan Koiranen ²⁾ Nurmjärweltä ajoi asiaa pitäjäläisten puolesta. Kihlakunnan oikeus lausui 10 p. Jouluk. 1828 wastaukseksi Koirasen pyyntöön, että Walfjärwi julistettaisiin ruununmaaksi, että oikeuden ei ollut siitä päättäminen. Turun howioikeus, jolle Koiranen walitti kihlakunnanoikeuden käytöstä, selitti 23 p. Maalisk. 1829 jättävänsä asian sellensä kuin kihlakunnanoikeuskin. Saman vuoden 5 p. Syysk. ilmoitti senaatin Just. departementti, ettei muutosta enää ollut saatavana, koska oikeudenk. kaaren XVI luvun 2 §:n mukaan muutosta ei saa hakea howioikeuden päätöksessä jonkun oikeuden asianomaisuudesta.

Todistusaita oli jo kulunut, waan wieläkin ostivat ja myivät talonpojat tiloja keskenään. Samaan aikaan koetti Blandow kihlakunnanoikeudessa saada omistusoikeutensa wahvistetuksi (ja myöskin

¹⁾ Kopia (otettu 29 p. Huhtik. 1830) löytyy vielä erään Walkeamatkan talonpojan huostassa. Hänen luona on muitakin, näitä seikkoja walaisewia wenäänkielisiä paperia.

²⁾ Oli ennenkin ollut pitäjäläisten edusmiehenä riidoissa, koska 1818 waati siitä maksua.

jus patronatus). Jälkimmäinen on hävinnyt itsestään; edellistä vastaan koettivat talonpojat turhaan kinailla oikeuskunniensa.

W. 1828 kuoli Johan Mikonpoika Blandow, joka oli ollut welsjenjä hovinhoitajana. Sitte tuli Söderhjelm hovin hallitsijaksi. ¹⁾ Vuoden 1826 säännönsä määrättiin talonpojille 10 vuotta muuttoajaksi; silloin saivat myöskin sopia maan omistajan kanssa vastaisesta olostaan. Waan näitten vuosien kuluessa ei kenelläkään ollut oikeutta muuttaa (koroittaa) talonpoikien maksuja. W. 1817 sääntö oli vielä niitten kuluessa woimassa. Söderhjelm sääsi, että kaikki, mitä ennen maksettiin luonnossa, nyt maksettaisiin rahassa; manttalilta maksettiin 144 rupl., 24 hewis-, 48 jalka-päivää. Hän rupesti ankarasti hallitsemaan metsiä ja maita; hän otti 2 rupl. pantossa wakan tihunnilta, kun kaskea pyhisiwät; pienemmästä puusta 50 l., suuremmasta 1 rupl. — Sillä kannalla oliwat weroseikat wuoteen 1836 saakka. — Koska Blandowin perintöoikeus ei ollut luotettava, tarjosi hän maansa kaupaksi. Talonpojat eiwät nytkään ostaneet, luulivat waan pääsewänsä ruunun-talonpojiksi. Samaan aikaan sattui, että Ylö Pajuri Puustinlahden kylästä (joka kuului Ruusan alle) joutui aatoksiin, miten sen asian laita lienee, että vuoden 1817 asetuksessa sanotaan ainoastaan tilat Käkisalmeen menewän maantien oikealla puolella ruu-

¹⁾ Wuonna 1835 jätti Michael Blandow läänin äpäräpojalleen Zwan Blandowille seuraawalla kirjeellä (Familienact): Meinem Sohne, dem Herrn Johan von Blandow, Rath der 8 Classe, Ritter des St: Annen und des St: Stanislaw Ordens, übergebe, cedire und trete ich ab meine Frelseguth Walfjermi eigenthümlich und erblich in vollen besitz mit allen rechten die ich an selbiges habe, wie auch das Zus patronatus der Kirche, welches ich laut Kaufcontract (Kastebref) besitze, welches bei der Kirchen untersuchung im Jahre 1812 ist bestätigt worden: Dahero selbiger künftig von der Frelse Bauerschaft die gesetzlichen Renten zu bekommen und alle jetzt existirende gerichtliche sachen mit der Bauerschaft und den Erben des verstorbenen Senators Saenisch zu beendigen hat. Diese meine Willensmeinung ist nicht abzuändern so wie die Eintheilung der Revenuen zufolge des separaten Actes bleibt zur Erfüllung in kraft von Heutigen datum. Der Adelsmann und Commerciensrath Michael von Blandow. St: Petersburg den 8 Jan. 1835. — Kihlakunnanoikeus ei suostunut tämän Johan Blandowin pyyntöön 15 p. Syysk. 1835, saada oikeutensa ikuisen ja perinnölliseen omistamiseen wahvistetuksi. W. 1835 23 p. Maalisk. lähetti 127 allekirjoittanutta talonpoikaa 2 edusmiehestä pyytämään keisarilta, että armollisesti luowuttaisi kauppaneuvos Michael Blandowin hänelle annetuista frelsoikeudesta.

nun omiksi; itse asui hän vasemmalla puolella. Hän alkoi herransa kanssa kauppa hieroa; Söderhjelm koetti kyllä hirvittää häntä walheilla, waan ukko kyläkumppanineen sai maansa ostetuksi; kylä pääsi wapaaksi, koska herra myi kyläkunnittain ja huokeasta hinnasta. Vuosiin 1826—1836 muitten Walsjärweläisten tila siis ei joutunut paremmalle, selwemmälle kannalle; wiimemainittuna vuonna tuli maaherralta kuuloitus, että talonpoikien piti tehdä kontrahti herransa kanssa. Ei kukaan totellut; seuraavana vuonna tuli taas julistus maaherralta: „koska wiime puolipaastona ne 10 vuotta loppuiwat, jotka talonpojille muutto- ja sopimus-ajaksi suotiin 25 p. Marrask. 1826, niin on maa herrain täydessä wallassa. Ken ei te'e kontrahattia, ajetaan tilaltaan pois. Jos herra ei waadi kontrahdin tekoon, niin maffafoot talonpojat entisen tawan mukaan. Waan ken waadittuna ei suostu kontrahattia tekemään, ajetaan tilaltaan pois. Ken tekee vuoden 1826 asetusta vastaan, rangaistaan kowasti.” Howiin kutsuttiin, waan ei kukaan mennyt. Harwaa toki tilaltaan pois ajettiin, enimmiten rikkaita waan. Ufea muutti tawaroineen muualle, etenkin Kiwennawalle. Tästä nousi aika meteli. Söderhjelmmin käskyläiset sattuiwat vielä erään talonpojan majassa löytämään jonkun naulan ruutia; sen fannottiin olewan kapinawaroja ja lisättiinhan siihen kulkupuheissa joku leiwiskä paritsaksi. Ainoa joka meni howiin kontrahattia tekemään oli Johan Laihanen; 9 p. Kesäk. 1837 tuli sitte Wiipurin maakansselista „julkinen kuuloitus”: „Koska S. Keisarill. Majest. sai kuulla, että lautamies Laihanen on muille talonpojille osoittanut kiitettävän esimerkin siinä, että hän teki kirjallisen frefsikontrahdin ja pani sen ala nimensä, waikka kaikki pitäjänmiehet oliwat uppiniskaiset, ja Laihanen siis niinkuin rehellinen ja uskollinen alamainen oli kuuliainen esivalan käskylle, niin keisari kunnioitti lautamiestä erinomaisella armollansa ja antoi hanelle metalin, jossa oli keisarin kuwa, rinnalla kannettawaksi ja käski myös Wiipurin kuwernöörin kuuloituksen kautta ilmoittaa sitä koko Wiipurin läänissä. Kuwern. Mannerheim kehoitti muita seuraamaan Laihasen esimerkkiä, koska nyt näkyy, että uusi frefsi-asetus on tullut keisarin omasta tahdosta ja koska kontrahti ei saata orjuuteen, sillä orjuus häwitettiin peräti maastamme ijankaikkiseksi ajaksi silloin kuin Wiipurin lääni yhdistettiin muun Suomen kanssa ja koska frefsilampuodit uudessa Suomessa vuosijatoja owat nautinneet samat lajit ja wapaudet kuin muut uskolliset alamaiset, waikka

oman hyödyn tähden aina ovat olleet valmiit tekemään lampuotikontrahtia."

Wiiskymmentä kasakkaa oli tuotu Walfjärwelle. Koska Söderhjelm näki, etteivät talonpojat ruvenneet kontrahtia tekemään, otti hän 2 lautamiestä, woudit ja kasakkoja mukinsa ja meni ensin Nurnjärwen kylään, jossa ajoi lautamiehen Johan Koirasen ja Johan Sipposen taloistaan. Wäki kiiruhti metsään pakoon. Sipposen wäwy, Holttinen, joka oli pahasti haastanut Söderhjelmien mielestä, lyötiin lettiiöillä, että tuskin pääsi paikalta pois. Koirasen talossa kaadettiin ruokakattila täynnänsä pihalle. Dwet lyötiin taloissa rikki, jos olivat lufossa; tawarat wiskottiin ulos; maitoastiat heitettiin täyfineen tunkiolle; muurit lyötiin alas ja owet wiettiin howiin. Lemmettylässä meneteltiin samoin. Karoitettut pääsiwät sitte tawallisesti takaisin taloihinsa. Näistä asioista oli vuosikautinen juttu eikä siitä tullut mitään. Kun Söderhjelm näki, ettei silläkään tawoin saatu ketään kontrahdin tekoon, lähetti hän woudit ympäri kylää, uusia ulostekoja ilmoittamaan; ken ei niihin suostuisi, sai mennä kahdeksan päivän kuluessa. Ei kumpakaan tehty. Waikka läänin miehet jo olivat tihnyneet, Söderhjelm ei siitä kyllästynyt, waan nosti suuremman sodan. Elokuussa 1837 ajoi hän ulos Paawo Harstian Puikkolasta, Tomas Holttisen Tarpilasta (joka 1825 sai immisisionin omalle tilallensa), Johan Kyllästisen Kirkkolasta ja Matti Innan Kostealasta (wiimemainittu ajettiin jo toukokuussa). Laihanen, siltawouti ja kasakkoja lähetettiin ajettuun wiljoja korjaamaan; ensin Puikkolaan. Harstia kyläkumppanineen tekivät wastarintaa. Samana päivänä (19 p. Elo.) oli mentävä Tarpilaan ryöstämään. Harstia juoksi sinne edeltäpäin; Puikkolasta ja Kostealasta kokoontui myöskin wäkeä; kaikki kiirehtiwät ruispeltoja korjaamaan, leikkaamaan. Kun ryöstäjät tulivat kylään, oli Tomas Holttisen pellolla paljon wäkeä; kun edelliset tulivat aitawieruun ja waatiwat elot howiin wietäwiksi, kerääntyiwät talonpojat siihen ja alkoiwat hakata aita seipäillä ja muilla wähejemmillä aseilla. Antti Holttinen pujahti aidan yli ja löi kasakkain herraa seipäällä. Laihanen hillitsi kansaa ja alkoi kirjoittaa nimet; sitte meniwät ryöstäjät tyhjillään pois. Tomas Holttinen oli ollut piilossa ja jäi sitte jutusta pois. Söderhjelm kirjoitti maaherralle ja Wiipurista tuli 200 sotamiestä. Ennenkuin ne ehtiwät tänne, läksi Söderhjelm lautamiehineen, woutineen ja kasakkoineen Kirkkolaan Johan Kyllästisen

tavaroita ryöstämään. Rauhalan miehet olivat juuri pellolla ruista hntämässä. Sota nousi seipäillä, keihäillä. Söderhjelm ajoi itse hemoisen selässä; kasakat pistivät piikillä Johan Ryllästisen kuppeen puhki; talonpojat löivät piikin warret palaisiksi ja Söderhjelmiltä pään puhki. Ryöstäjät menivät taas thjillään pois. Parin viikon perästä tuli sotawäkeä Wiipurista. Sitte meni Söderhjelm taas ajoon. Wangiksi otettiin Puikkolasta 2 miestä, Ryllästilästä 3 miestä, Karkealasta 4 miestä, 3 naista, Tarpilasta 7 miestä, 3 naista. Nämät wietii Wiipurin linnaan. Toisella wiikolla mentii Rauhalaan, jossa 9 henkeä pantiin kiini. Ne wietii howiin, jossa pelästynyt Söderhjelm antoi tohtorin katjella Ryllästisen haawoja. Sitte laitettiin ne Wiipuriin; siellä olivat toista vuotta. Sillaikaa asetii Söderhjelm, kontrahdinteosta huolimatta, werot uudelle kannalle, josta jo mainittiin tämän kertomuksen alkupuolesja. Wuoden 1837 alusta lukein maksaisivat: Hampala, Kampala, Lemmettylä, Teppola, Siparila, Nurmjärwi, Tarpila, Raumala, Harmala, Utula, Puikkola, Sarkola, Jutikkala, Kosteala, Ryllästilä, Walimo ja Salowalkeamatta 25 ruplaa pankko-rahassa, 2 hewoisp., 4 jalkap., wakan tihunnilta ($\frac{1}{12}$ mantt.); Filppula, Koskila, Kamajauhola, Karkeala, Koivula, Piikola, Janhola, Kouseala, Wunukkala 20 rupl., 3 hewoisp., 6 jalkap.; Aliskala, Päiwilä, Penttilä, Ilmola, Kuuppola, Saawola, Rauhala, Kirkkola, Lantila, Walkeamatta 16 rupl., 4 hewoisp., 8 jalkap.; Harpala ja Weikkola 14 rupl. pank., 4 hewoisp., 8 jalkap., wakan tihunnilta. 1) „Ken näillä ehdoilla tahtoo jäädä taloonsa, tulsoon 10 wuotista wahwistusta saamaan. Kuka tulee allekirjoittamaan, saapi tänä wuonna ilman maksua hakata kaskea ja puita wälttämättömiin tarpeisinsa.“ J. Söderhjelm 26 p. Elof. 1837; kuuloitettu kirkossa 27 p. Elof. 1837; wahwistettu maaoikeudelta 6 p. Maalisk. 1839.

Katjellaammepas nyt, mihin kapinoitsijat joutuivat. Syhkykäräjässä niitä tutkittiin; sitte wietii heidät takaisin linnaan. Oma tuomari ei ollut sowelias tutkimaan, en tiedä mistä syystä. Kewätpuolella tuli tänne howioikeuden jäsen monta wälkäräjää pitämään; kuusi wiikkoa oli aina wäljä. Asia lykättii sitte howioikeuteen ja senaattiin. (W. 1837 15 p. Elof. oli jo Johan Koironen wälkäräjässä

1) Soka manttalilta tehdään paitsi sitä wuosittain kolme reijua kaupunkiin.

ollut syytetty uppiniiskaisuudesta esivaltaa vastaan). Viimein tuli leif. päätös 27 p. Marrask. 1838 ja 24 p. Tammit. 1839. Edellisenä vuonna tuomittiin Paavo Harja ja Antti Holttinen kahdeksikymmeneksi vuodeksi Siperiaan; muut saivat rangaistukseksi 28 päivää vedellä ja leivällä (naiset 18 päivää).¹⁾ Keisari sitte wahmisti tämän tuomion niin, että muut saivat määrätyn rangaistuksen, waan Harja ja Holttinen saivat 40 paria witsoja, kirkkosakon (mustan penkin) ja olisivat sitte 20 vuotta Weaporin linnassa. Tohtori Strähman'in armophynnöstä muutettiin heidät Swartholman linnaan; sinne tulivat 15 p. Syysk. 1839. Siellä olivat 6 vuotta; sitte piti heidän, niinkuin muitten wankien, muuttaa Weaporiin. Paavo Harja kuoli siellä. Holttinen pääsi keisarin armosta pois 24 p. Tammit. 1849 ja kuoli pari kuukautta jälkeinpäin, kotiin tultuaan. Herrat olivat kowasti syyttäneet talonpoikia esivallan edessä. Sentähden tulikin kowia asetuksia. W. 1838 ^{23 p. Helmik.} _{7 p. Maalisik.} annettiin Pietarista Majestetin asetus siitä edeswastauksesta, joka kohtaa niitä lahjoitustilain asukkaista Wiipurin läänissä, jotka edelleen ovat takaperäiset werojaan maanhaltioille maksamassa ynnä kontrahtia tekemässä. „1) Kaikki ne werot ja ulosteot, jotka herrat frelsioikeutensa mukaan taitawat talonpojilta waatia, pitää talonpoikien ilman wastahakoisuutta ulostekemän, wälttääksensä witsausrangaistusta ja muuta edeswastausta, niinkuin 6:sa luvussa yhteisen lain pahateon kaaresa ja Helmit. 26 p. w. 1773 annetussa asetuksessa frelsilampuodeista on sääetty. 2) Jos eiwät asukkaat suostu maksamaan päällephantuja weroja, pitää heidän, sitte kun tämä asetus on julistettu, wiipymättä jättää heiltä asutut talot ilman laillista lähtöpäivää nauttimatta, koska se keisarilta Aleksanterilta 25 p. Marrask. w. 1826 annetussa asetuksessa määrätty aika jo on heiltä laininlyöty. 3) Ne talonpojat, jotka jo ennen owat tiloistaan eroitetut, mutta itsewaltaisesti owat jälleen asettainneet niihin asumaan eiwätkä nyt kohdastansa poisuuta ja ne jotka wastedes ulosfirretään ja sitte rohkiawat luvattomasti asettaida entisille tiloillensa, pitää irtonaisina miehinä pidettämän ja sentähden sotapalvelukseen tuomittaman, jos owat siihen kelwolliset, mutta muuten yhteiseen työhön linnaan.”

Samana vuonna (1838) 20 p. Lokak. antoiwat allekirjoittaneet Egor Sällinen, Grigori Koironen ja Matwei Lemmetty pyynnön kei-

¹⁾ Yksi waan 16 päivää vedellä ja leivällä.

farille seuraavaa sijällystä. „Kun Blandow oli ostanut Walfjärwen maan, piti hän sitä ikuisena, perinnöllisenä omaisuutenaan, alkoi ko-roittaa weroja ja tuottaa muita rasituksia; siitä syntyi alituisia juttuja ja walituksia. Sitte tuli Aleksanterin ukasi 10 p. Huhtik. 1811 ja siihen perustauwa senaatin ukasi 9 p. Toukok. 1811. Wiimein päätti keisari 3 p. Souluk. 1825 että Walfjärwi oli määräämättömäksi ajaksi lahjoitettu. Senperästä ei kukaan epäillyt maan luonnosta, warsin-kin koska hallitus, kun Jänischjä piti kylästyttää, ei myhnyt Walfjär-weä awisionissa (niinkuin olisi tapahtunut, jos se olisi ollut Blando-win ikuininen omaisuus), waan antoi Jänischille muutamia tuloja Weikolan läänistä, joka oli määrätty hänen kylästyttämiseen. Raawerot sentähden maksettiin samalla kuin ruununwerot; mutta Blandow anasti itselleen, ikäänkuin olisi ollut täydessä frelstoikeudessa, kaikki tulot ho-wista, metsistä, hewois- ja jalka-päiwistä j. n. e., jotta katsoi ikuisesti omaisuudekseen. Talonpojat, jotka siten joutuivat maksamaan kaksin-kertaisesti, pyhysivät Kesäk. 1835 kenr. kuvernööriltä Menschikowilta, että hän keisarilta toimittaisi selityksen, ettei Walfjärwi kuulunut nii-hin tiloihin, joista päätettiin 25 p. Marrask. 1826, waan edelleen oli määräämättömäksi ajaksi lahjoitettu, sekä käskyn, että Blandow kiel-lettäisiin tilan oloihin ryhtymästä; woisihan Suomen hallitus ottaa ne huostaansa, käyntäen kaikki tulot Jänischin kylästyttämiseen. Si-ihen wastasi kenr. kuvern. $\frac{9}{21}$ p. Kesäk. 1835, että asia oli päätetty eikä siihen muuta selitystä ja tutkistelua tarwittu. Jos Blandowia vastaan on walittamista, niin menkööt lailliseen oikeuteen. — Waikka aina olemme rehelligesti maksaneet weromme vuoden 1728 revisionin mukaan, on usea awiimeaikoina ajettu kotitaloista, koska emme ole suos-tuneet sitä suurempia rasituksia kantamaan; w. 1837 ajettiin 19 perhettä, 1838 4 taloistaan. Koko lääni köyhyyh, leipää puuttuu, kun elotkin ryöstetään ja maaruuffi laimistuu. Kenraalikuvernöörin neuwon mukaan läännyhimme kaffi kertaa Wiipurin kuvernööriin Man-nerheimiin, waan wastausta ei ole kuulunut. Armollisin keisari, huo-jenna kohtaloamme, jotta saisimme edelleen elää kotiseuduilla, vuoden 1728 revisionin mukaan maksaen!” Mitä tästä seurasi, en tiedä. Wuonna 1840 30 p. Maalisk. jättiwät muutamat Walfjärweläisten walitsemat edusmiehet walituskirjeen Blandowin wääräyksestä ruhtinas Menschikowille ja pyhysivät että asetukset 10 p. Huhtik. 1811 ja 3 p. Souluk. 1825 kohta pantaisiin täyteen toimeen. Paperit jäiwät kenr.

kuvernöörin kansielisja sryjään. Edusmiehet muistuttivat siitä taas 5 p. Lokak. 1840 ja anoiwat vastausta. Olen myöskin nähnyt kaksi anomuskirjaa kreiwille (Сіятељнѣишіи Графъ?), toinen allekirjoitettuna 15 p. Heinäk. 1841, toinen 28 p. Tammit. 1842. Zälkimäinen on hywin walaisewa näitä seikkoja. Siitä näkyy myöskin, että Söderhjelm oli antanut saarnastuolilta kuuloittaa sääntönsä weroista (26 p. Elof. 1837), sitä talonpojille luuloitellen, että se olisi ollut hallituksen asetus, waikka se oli hänen oma tekemä, eikä wielä ollut kihlakunnanoikeudessa wahvistettufaan.

Allekirjoittanut Georg Sällinen ppyhtää kreiwain huomaamaan 1) että vuoden 1728 rewisionin mukaan manttalilta maksettiin 4 rupl. 96 kop.; koko Weikkolan läänistä (57 manttalia—681 wakantilaa) siis 282 rupl. 72 kop. Nyt on Söderhjelm jakanut talot warakkuutta myöten 4 luokkaan (vuodesta 1837 alkaen) ja wäittäen sitä hallituksen säännöksi, yksinwaltaisesti pannut päällemme 14—25 ruplan wertaisia weroja wakantilalta; keskimmärin siis 18 rupl. 75 kop. wakan tilalta, paitsi muita rasituksia. Wuosittain maksetaan siis manttalilta howiin puhtaisja rahoisja ensimm. luokasta ($22\frac{1}{6}$ mantt.) 504 rupl. 40 kop.; toisesta luokasta ($13\frac{2}{3}$ mantt.) 387 rupl. 60 k.; kolmannelta luokasta ($19\frac{1}{7}$ mantt.) 382 rupl. 80 kop.; neljännestä luokasta ($1\frac{1}{7}$ mantt.) 358 rupl. 80 kop.; keskimmärin siis 408 rupl. 40 kop.; kaikilta 57 manttalilta siis yhteensä 23,278 rupl. 80 kop. — 2) Ennen oli meillä oikeus, paitsi peltoja, ilman erimaksua polttaa kaskea; nyt pitää meidän maksaa herran mieltä myöten kaskenpoltosta. W. 1840 otti hän siitä 2 \mathcal{R} woita tahi 1 rupl. wakan tilalta, siis 12 rupl. manttalilta; w. 1841 2 \mathcal{R} woita tahi 2 rupl. wakantilalta, siis 36 rupl. manttalilta, niin että koko läänistä maksettiin 2000 rupl. kaskenpoltosta. Tämä maksu tuottaa köyhyyttä; kaskenpolttaminen, joka hetkeksi meitä elättää, saattaa meidät wastaisuudessa köyhyyteen; tämä elatuskeino on siis tuhoa tuottawa, mutta kun howin herra meiltä raastaa ja meitä rasittaa, emme voi laajentaa eikä hywin wiljellä peltojamme ¹⁾ emmekä voi pitää kyläksi eläimiä; sentähden täytyy ryhtyä kasken polttamiseen. Ken ei jaksu maksaa, köyhtyy köyhty-

¹⁾ Jo vuoden 1825 paikoilla oli puutetta eloiista; lainoja esittiin ja otria sekä kauraa ostettiin Pietarista, eikä Hämeenlinnan ruununmaksuiniesta, waikka sieltä tarjottiin.

sin entisen omaisuutensa. 5) Että Iwan Blandow pakoitettaisiin todistamaan oikeuttansa Weikkolaan. 6) Että kaikki maksut, jotka hovin herralle ovat maksettavat, tarkoin määrättäisiin; että meille annettaisiin samat edut, kuin meillä ennenkin oli, ja että meidät pantaisiin ruunun-talonpojiksi (ruunun hoidon alle). — Sen pituinen se.

Kohta näitten kaaritusten kai'uttua, täytyi Söderhjelman muuttaa pitäjästä pois ja paroni Freedericksz osti Weikkolan läänin. Mitä hän asetti weroseikat uudelle kannalle, on jo kerrottu tämän kynäilyksen alkupuolessa. Kun hän kuolee, perii hänen nuorempi poikansa Weikkolan, siihen kuuluvine kylineen. Popuksi wiittaamme vielä kerran vuoden 1863 Litteraturbladiin ja N. Lagus'en kirjoitukseen wanhan Suomen oikeusseikoista ynnä siihen liitettyyn lisäykseen.

Kaikkaudesta syntyneistä on nämät rivit juosheet kynästäni. Jos niistä edes yksikään uusi säde wilahtaa sen tienoon hämääjän, sekawaan muinaisuuteen, niin on työni palkittu.

Paistakohon Luojan päivä,
 Kasvun antaja ikuinen
 Lempeänä laitumille,
 Kotikunnan wainioille!
 Sätehiä siwistykseen,
 Walistusta wieretköhön
 Metjäpirtteihin pimeihin,
 Köyhän kansan hölkeleihin!
 Wapauden koitto kaunis,
 Ilon, onnen aurinkoinen
 Pimeyttä poistakohon,
 Hovin wallan waikeutta!
 Kannel vielä laulukohon,
 Kiemujoitanto remakka
 Kansan omisja todissa,
 Oman päässä pintapöydän,
 Oman pellon pientareilla,
 Oman korpena koroilla!
 Kuusikini humiseepi,
 Mäntyin latwat laulesewat

Miehuudesta Suomen miesten,
 Wapaudesta wakaasta
 Perintötaloin tiloilla,
 Ostomailla mairehilla.

Porwoosfa Lokakuusfa 1868.

Joh. Magn. Salenius.
 Kandidaatti.

Eiänyksiä:

A. Nowasti, tohtori Joh. Strahlman on painattanut:

Finnische Sprachlehre. Petersb. 1816. Sitä hyväksyi Porwoon tuomiokapituli Tammit. 1816 päällekirjoituksella: „Kaunis teos; painettakoon.“ Keisarillinen sensurikomitea Pietarisssa hyväksyi sitä myöskin. Se oli omistettu keisarille; suomalaiskomitea antoi sen hänen Majesteetillensä, kun se ensin oli kuulustellut Turun yliopiston (3 taitawan jäsenen) kiittäviä lauseita siitä teoksesta. Anstonsa palkinnoksi sai Strahlman Souluksuussa 1817 Wladimirtähdistön 4 luokan ja Huhtik. 1819 oikeuden yksinänsä, 15 vuoden kuluessa, ulos- antaa ja myydä tämän kielionin.

Wuonna 1819 (Huhtik.) lähetti Strahlman Turun yliopistoon lausetta moittimisia Judénin 1818 painettua kieliooppia vastaan; päällekirjoituksena oli: Metitur se quisque suo modulo ac pede. Horat. Nämät moittimiset jäiwät sinne, kun jäiwätkin. — W. 1819 tarkasteli historiallis-apulainen Becker Strahlmanin kieliooppia Mnemoshynen 3—39 numeroissa. Strahlman kirjoitti vastaukseksi „besked för den uppträdde Censorn af Finnishe Sprachlehre“ (päällekirjoitus: „commodius carpis, quam capis“) Mnemoshynesä N:o 97 w. 1819—N:o 52 w. 1820. Strahlmanin vastaus Beckerin ankariin hyökkäykseen ei ollut warsin kowa; hän wiittasi enimmäiten takaisin kieliooppiinsa. Usea muu kirjoitti häntä vastaan ja hänen puolustukseksikin.

Wuonna 1822 painettiin Pietarisssa Strahlmanin: „Ueber Erwartungen im Betreffe der finnischen Sprache und ihrer Litteratur“. Se oli kirja, sisältävä wäitöksiä Sjögrenin kirjoitusta vastaan „über die finnische Sprache und ihre Litteratur, 1821;“ Judénin kieliooppia, Beckerin murretta vastaan Turun Wiitkofanomissa ja Kenwallin wäitöstä vastaan: „Dissertatio de signis relationum nominalium in lingua fennica.“

Sjögren wastasi kirjoituksella: „Rechtfertigung gegen Joh. Strahlmann“ (Ulkopin St. Petersburgsche Zeitschrift 7 nimos w. 1822 sivuilla 125—135, 169—176, 220—226, 226—271; ruotsin kielessä Mnemoshynesä Marraskuun osassa w. 1822 päällekirjoituksella: „Till det wärdade publicum och till herr theol. doktorn, profsten och

ridbaren Joh. Strahlmann, författare af *Finnische Sprachlehre für Finnen und Nichtfinnen*”).

Arkkipiispa Jak. Tengströmin mietteet Strählmanin kielioipista näkyvät hänen w. 1821 Turussa painetusssa „*Oratio funebris in memoriam Henrici Gabr. Porthan.*“

Näsk lausuu aikakirjassa „Magazin for reiseiagttagelser, udgiwet af Nyerup, Kiöbenhavn 1820,“ että Strählmanin kielioippi on virheellinen, sekasotkuinen ja kehnoillaisella safalla kirjoitettu.

Wiener Jahrbücher'issa, 9 osassa w. 1820, jossa löytyy „*Uebersicht der neuesten finnischen Litteratur*“, on Strählmanin kielioippi katsoettu kehnommaksi kuin Sudénin.

Eräässä „*Intelligenz-Blatte der Jenaischen Litteratur*“ on kirjoitus, Unkarista lähetettynä, jossa Strählmanin kieliooppia paljon kiitetaan. — Kirjassa „*Revue encyclopedique*,“ Paris 1821, on Ph. Goldbergin kirjoitus, jossa Walkjaermen ja Sudkerholmin maankunnan murteen selittäjä, Strählman, mainitaan. Siinä moititaan, muitten mukaan, häntä siitä, ettei hän ole käyttänyt Martinus'en ja Whaelin kieliooppia eikä liittännyt kieliooppiin lukuharjoituksia (ainoastaan sanalaskuja siinä löytyy). Waan häntä kiitetään tekemistä vertaukistaan Suomen ja Unkarin kielten välillä.

Strählman on myöskin kirjoittanut pitäjänarkistossa löytyvän „*Walkjärwi kyrkohistorie*“; „*Om hushållningen i Walkjärwi socken*“ (kirjassa: „*Underrättelser från kejserliga finska hushållningsällskapet*“, andra samlingen N:o 6, (1824); ja suruweisun puolisonsa muistoksi (hänen hautajaisissa 26 p. Tammi. 1834) sekä suomeksi että ruotsiksi; se on fangen wäähäpätöinen („*Suruweisu Doctorin puolison Frowan Elisabeth Strohlmanin, syntyneen Lawastin, poiseron yli, eteen pandu osan ottailten sukulaisillen ja ystäwille hänen hautamisesansa Walkjärwen pappilassa se 26 p. Tammi. 1834, murheelliselta mieheltänsä Johan Strohlmannilta, Phh. Kaam. Doct. Kihl. Prow. ja Riddarilta. Ruotsista Suomeksi käännetty*”).

B. Tiepassi,

jota Walkjärwellä luetaan häissä, kun sulhanen astuu morsiamen kotiin.

Tämä on kartasta kopia, reisupassista paperi, annettu ajalla täällä, Kivennawall kirjoitettu, Walkjärwellä walittu; Täsf' on nyt juttu juteltawa, sekä alku aljettawa, tulijoilt' on tutkittawa, mist' on tullut nää tuliat, mistä on miehet mokomat. Nämät on Suomesta sukun, Haarajoelta jorikot, Wesikolta wensu-miehet, Karwalammin kankahalta; kulkii tuolta kujaisia myöten, ajoit tuohon aitan luoksi, tuliit tuwan salwamehen, seisoiittiit hewoiset siihen, kaaloi yffi kartanoon, pyörähti porstuahan, tuli tuwan owesta, kysyi tietä kunnhykseltä, tahtoi til . talossa; annettiin akoillen tila, miehilleen leweä miestä, ilman mitään menoa, paitfi pahaa sanoa. Kuin on, miehet, mieli teillä, aikomus akoilla näillä, olla tässä tämä päivä, kikatella kaiten yötä, kallistella kuppiloita, pulputella putelin suista, nyt mä tahdon tarinoita, kerran kaitkein kuullen, kaitkein ihmisten eloa, wierahitten oloa, tyttöläin työsihoja, piikalasten raatehia; monta on tyttö nuppupäättä, joka on pilattu pienen puolla, ennen jo emon kotona, ennenkuin wietii wihille, saatettiin papin sanoille; mutt' mitä sie nyt mielistelit, matjastelit männä kesänä, se on tyttö sen mokoma, se ei ole pienenä pilattu, eikä muuten murrettuna; saitpas sie nyt sängen warman, taitawan talon emännän, linnin paistajan liwasikan, pitkän piirakan tekijän; puuttupas poika molotsa sinulle, siwiä tyttö, pääsit paikalle hyvälle, tuosi' on kaimo kartanolla, kyltä wiittä on sywä, tule ei tuisku jaloille, lumi ei filmille sihahda, pakkana ei käsiä palenna, ei ole huolta howillen, pappilahan päivätyölle; tee työtä tuwasja, kaali keitä kattilalla, ilahuta iltasella miehesi mieltä, jotta toisi tuomisia, ja kantais kauriskoja sinullen. Kuules sulho, kuin sanelen, wirkan senfin sinullen, ettet jalkaa jäyryhäisi ja toruisi toisen kerran — — — — —¹⁾ kylä tuota kummeffiiipi, naurawat naapurin akatfin — — — — —. Nämät wieraat owat käyneet kylästä kylään, talosta taloon, ja etsineet hyvää paikkaa, jossa saisiwat syhä leipää sekä saikkaa; on heillä ewästä

¹⁾ Tässä on pois jätetty häwyton waroitus sulhaselle nuoren waimonsa rääkkäämisestä.

itsekkäänkin, mutta woipi niitä talosfain rawita; kaimafaa nyt kaffaranne, miiltäkää wehnäsenne, antakaa talon akoillen, pistätää pienille pojillen, tälle passin lutijalle kaffein suurimman palasen.

C. Luettelu muutamista oudommista sanoista, joita tässä kertomuksessa on käytetty.

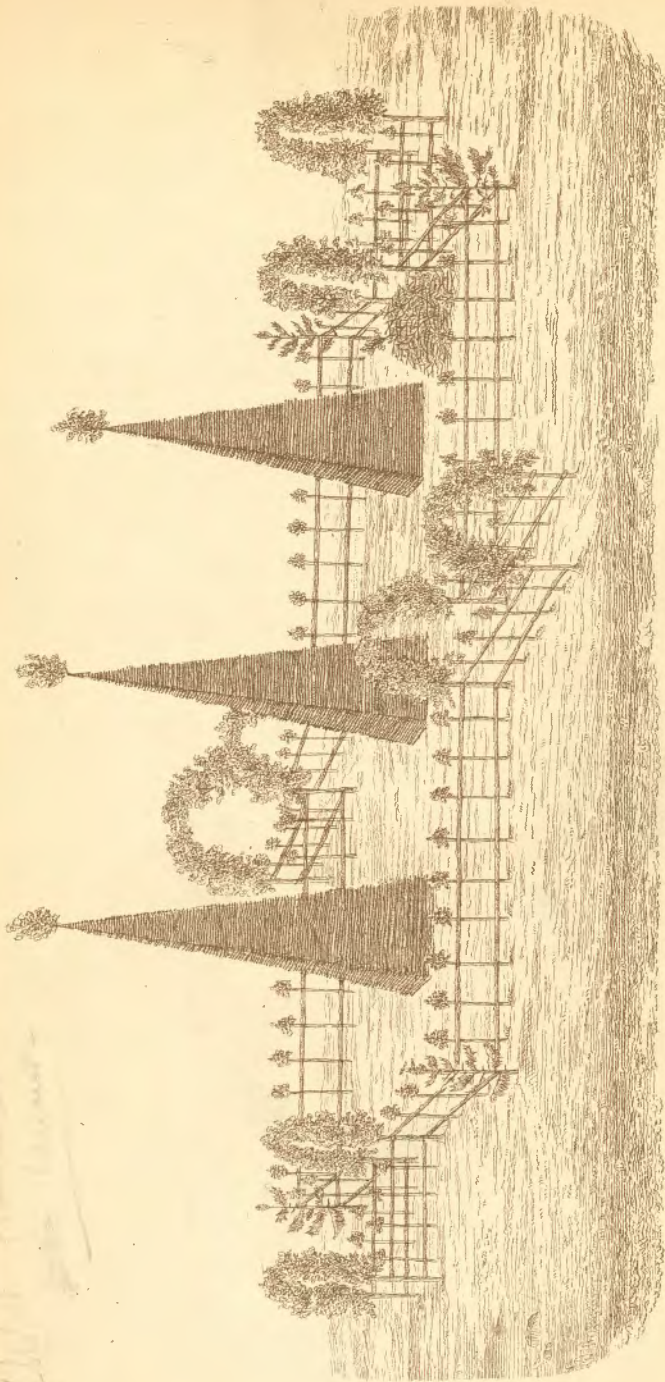
- Kospuska = nelipyöräiset rattaat.
- Tihunti = ruotsinkieliset sanat „skattetal” ja „tionde.”
- Kikasiffa = puukhollari.
- Kasetti = sanomalehti.
- Tolaan = kuitenkaan.
- Kosteli = loimitankaaista tehty röijy.
- Kello = monenvärisillä langoilla tikattu neliskolkkinen koristus puidassa Ien'an alla.
- Kalsu = säärtä peittävä, sufanwarren-tapainen waate.
- Kirsjilanka = ruotsinkielinen sana „sitsergarn.”
- Nanki = ruotsink. sana „nankingtyg” eli „sidenfars”.
- Warma = warallinen.
- Wiinasawotta = wiinaruukki eli -tehdas.
- Pirtu = wäkiwiina.
- Kokka = papu-ruoka.
- Pirona = ruokalaji, johon pannaan lanttuja, papuja, rhynejä j. n. e.
- Losko = pilkotuita perunoita, joita wadeissa on paistettu uunissa.
- Kahkamaito = uunissa waristettu piimä („gäsmjölk”).
- Kiijeli = puuro, joka on tehty hapatetuista kaura-jauhoista.
- Talkkuna = rhyviä ja jauhoa, jota saadaan kaurista, kun niitä ensin on haudottu uunissa.
- Saiju = teewesi.
- Saahfareki = reki, jossa on maalattu kori = laitareki.
- Metla = warsinieffa luuta („stakaqwas”).
- Potra = kaunis, pulstea.
- Tomeritsa = kumppani („bolagsman”).

„Kantaa koulua” tutjataan sitä tempua, kun ruumis kannetaan pa-
rilla kirkkomaalle ja pappi tahi papit menewät edellä, luffarin
lauaesja.

Olottaa = heittää, wiskata.

Rahtamoinen ristikirko = dubbel forskyrka.

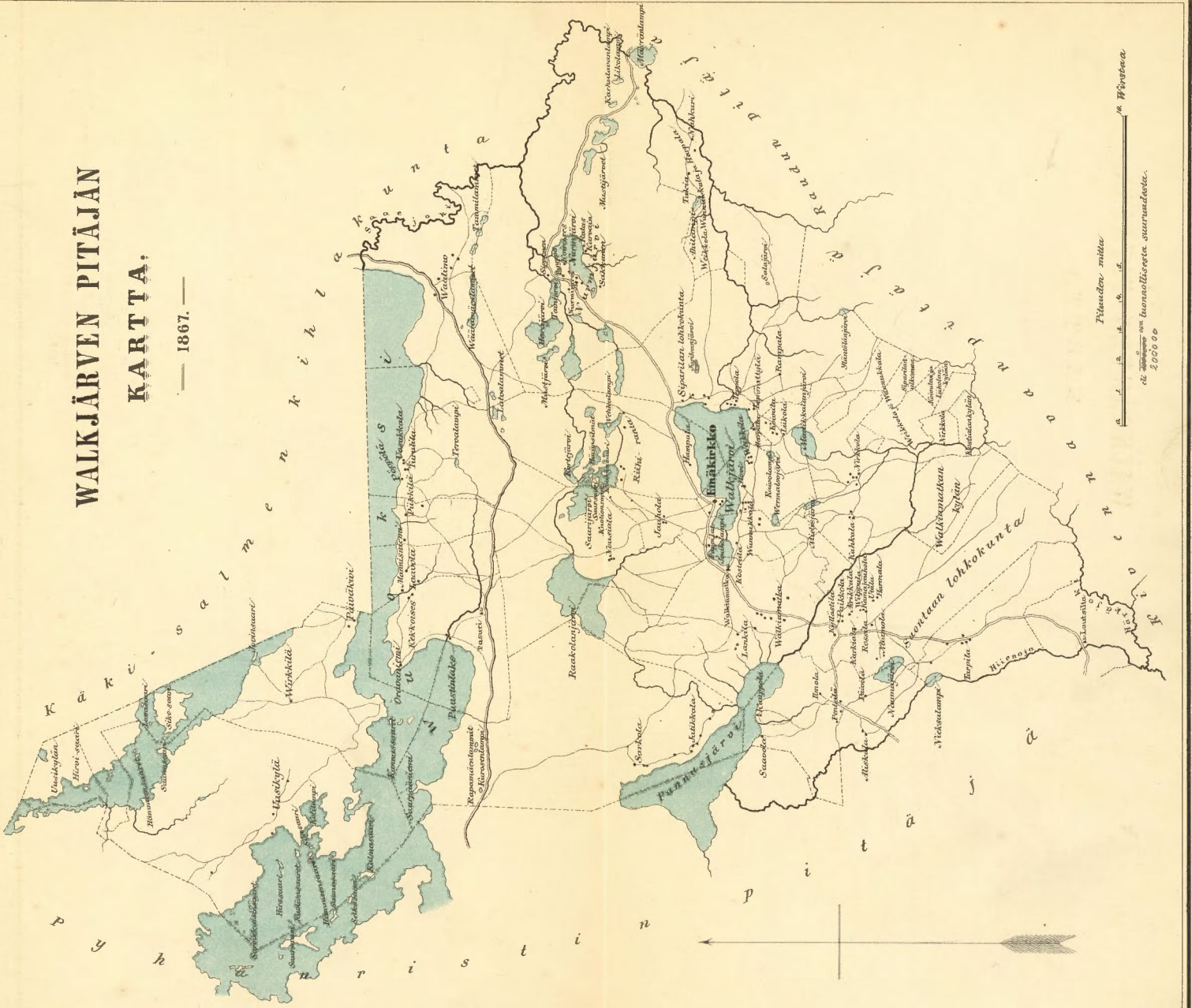
Mutkaton ristikirko = enkel forskyrka.

KOKKOJA WALKJARWELLA.

WALKJÄRVEN PITÄJÄN KARTTA.

— 1867. —

Pitäjän mitat
0 1 2 3 4 5
1 m. Pitäjästä
eli 2000 p. eli luonnollisesta suurmasta.

Kaikissa maamme kirjakaupoissa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

Pitäjäänkertomuksia. I. Historiallinen ja maantieteellinen kertomus Pirkalan pitäjäästä, kirjoittanut Wilh. Carlsson. Hinta: 2 m. 50 p.

Suomi-nimisessä aikakauskirjassa ovat seuraavat pitäjän- ja kappelinkertomukset julkaistut:

Beskrifning öfver Pargas socken af S. Elmgren, kartan kanssa, vuosikerrassa 1847.

Beskrifning öfver Eura socken af G. I. Lindström, kartan kanssa, vuosikerrassa 1849.

Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä, kirjoittanut Yrjö Koskinen, kartan kanssa, vuosikerrassa 1851.

Beskrifning öfver Jalasjärvi kapell af K. A. Bäckman, kartan kanssa, vuosikerrassa 1851.

Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853, Antero Wareliukselta, kartan kanssa, vuosikerrassa 1854.

Beskrifning öfver St. Märten's socken af S. G. Elmgren, kartan kanssa, vuosikerrassa 1857.

Kertomus Utsjoen pitäjästä, kirjoittanut A. Andelin, vuosikerrassa 1858.

Kumo socken uti historiskt hänseende af Johan Adolf Lindström, kartan kanssa, vuosikerrassa 1860.

(Vuosikerran hinta: 1 m. 60 p.)

Beskrifning öfver Nerpes socken af B. Fr. Nordlund. Kartan kanssa. Toisen Jaksos 5:nnessä osassa. (Koko osan hinta: 3 m.)

Kertomus Maalahden pitäjästä. Kirjoittanut J. R. Aspelin. Kartan kanssa. Toisen Jaksos 6:nnessä osassa. (Koko osan hinta: 3 markkaa).

Bi

Hki

SKS

Toim

47:2

(1870)

